

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ: Σ.Ε.Υ.Π.

ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

"ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ"

Υπεύθυνη καθηγήτρια:

Ρεγγίνα Γαϊτάνη

Καθηγήτρια εφαρμογών

Μετέχων Σπουδαστής:

Βασίλης Τσοπάνογλου

Πτυχιακή για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία,
από το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών
Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος
(Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

Πάτρα, 24 Φεβρουαρίου 1995

Η Επιτροπή για την έγκριση της Πτυχιακής Εργασίας:

Υπογραφή: Γαϊτάνη Ρεσσίνα

Υπογραφή: Γεωργοπούλου Βιλίαν

Υπογραφή: Ζαφειροπούλου Γεωργία

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	1253.4
----------------------	--------

Α Ν Α Γ Ν Ω Ρ Ι Σ Η

Περατώνοντας σήμερα την εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν καθ' οποιονδήποτε τρόπο στην πραγματοποίησή της, όλους όσους με βοήθησαν στη συγκέντρωση του βιβλιογραφικού υλικού της εργασίας μου.

Ιδιαίτερα θέλω να ευχαριστήσω την υπεύθυνη για την εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας καθηγήτρια εφαρμογών κα Ρεγγίνα Γαϊτάνη, για τη θετική και εποικοδομητική συνεργασία που είχα μαζί της.

Επίσης, την κα Δήμητρα Γιαλούση, κοινωνική λειτουργό της "Μέριμνας", για τις πολύτιμες συμβουλές της και την παροχή βιβλιογραφικού υλικού.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους γονείς μου και τα αδέρφια μου για την κατανόηση και την ηθική και υλική συμπαράσταση που μου προσέφεραν προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μου.

Σας ευχαριστώ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το πρόβλημα της ανεργίας στην Ελλάδα και οι διαστάσεις του ήταν σχεδόν άγνωστα στον μελετητή πριν από την έναρξη της μελέτης. Κάποια άρθρα στον Τύπο και συζητήσεις γύρω απ' το θέμα προκάλεσαν το ενδιαφέρον για μελέτη.

Σκοπός είναι να γίνουν αντιληπτές οι πραγματικές διαστάσεις, να αναζητηθούν οι παράγοντες και οι αιτίες που συμβάλουν στην επιδείνωσή του καθώς και τη θέση της Πολιτείας απέναντι στο πρόβλημα και τα μέτρα που έχει ήδη λάβει για τη λύση του.

Επίσης, σκοπός είναι να εξεταστεί κατά πόσο ο νέος Έλληνας έχει συνειδητοποιήσει το "πρόβλημα", τα αίτια και τις συνέπειές του, καθώς και τη στάση του απέναντι σ' αυτό για ένα καλύτερο μέλλον.

Η μελέτη περιορίστηκε μόνο στη βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικών ερευνών και συγγραμμάτων, και όχι στην πραγματοποίηση δειγματοληπτικής έρευνας μέσω ερωτηματολογίου.

Από το σύνολο της μελέτης προέκυψαν αρκετά συμπεράσματα που πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη. Η ανεργία στην Ελλάδα, δηλαδή η συνεχής αύξηση του εργατικού δυναμικού μη έχοντος εργασία, είναι ένα εξελισσόμενο φαινόμενο, που έχει και θα έχει οδυνηρές και δυσκολοανατρέψιμες συνέπειες στο μέλλον.

Επίσημοι κύκλοι της Ε.Ο.Κ. δηλώνουν ότι η ανεργία θα εξακολουθήσει να αυξάνεται στο μέλλον.

Θεωρείται ότι είναι απαραίτητο να ευαισθητοποιηθεί σχετικά με το θέμα κάθε πολίτης και ιδιαίτερα ο νέος. Η πολιτεία, με τη θέσπιση νόμων και ρυθμιστικών διατάξεων, πρέπει να στηρίζει τον άνεργο και να δώσει τα κατάλληλα κίνητρα στους νέους για την αύξηση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Ο κάθε πολίτης πρέπει, από τη μια να ενημερωθεί υπεύθυνα για το υπάρχον πρόβλημα και από την άλλη να του δοθούν οι κατάλληλες ευκαιρίες και οι σωστότερες γενικές συνθήκες να προσφέρει με την εργασία του αλλά και να δημιουργήσει θέσεις εργασίας μεταφέροντας τις ιδέες του σε πράξη.

Η μελέτη αυτή ελπίζω να μπορέσει να αφυπνίσει το ενδιαφέρον του κόσμου, έτσι ώστε σιγά-σιγά, με τη θέληση και την επιμονή όλων, μα ιδιαίτερα της πολιτείας, να αντιμετωπισθεί όσο είναι δυνατό η απειλή που λέγεται "ανεργία".

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	I
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	II
Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο I	
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
2. Το πρόβλημα της ανεργίας στην Ελλάδα	4
3. Σκοπός της μελέτης	9
4. Ανάλυση όρων	4
Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο II	
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	
1. Κύρια αίτια της ανεργίας	1
1.1. Τεχνολογία και ανεργία	17
2. Τύποι ανεργίας	22
3. Συνέπειες της ανεργίας	26
4. Η στατιστική της ανεργίας	32
5. Οι επιπτώσεις της ανεργίας στους εργαζόμενους και την κοινωνία	36
5.1. Μια γενική εικόνα	36
5.2. Πτώση του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων	38
5.3. Εντατικοποίηση της εργασίας	41
5.4. Επαγγελματική υποβάθμιση	45
5.5. Κοινωνικές επιπτώσεις	47
5.6. Η ανεργία, στέρηση του βασικού δικαιώματος του ανθρώπου	56
5.7. Παραγωγική απώλεια για την οικονομία	57

	Σελ.
5.8. Ταξικές και πολιτικές συνέπειες	59
6. Ανεργία και εγκληματικότητα	63
7. Οι επί μακρόν άνεργοι - Οι νέοι φτωχοί	68
8. Η ανεργία των νέων	71
9. Η ηθική διάσταση της ανεργίας των νέων	81
10. Η ανεργία των γυναικών	89

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   Ι Ι Ι

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

1. Γενική προσέγγιση της εφαρμοζόμενης πολιτικής . . .	100
1.1. Εκσυγχρονισμός του συστήματος ασφάλισης κατά της ανεργίας	105
1.2. Εκσυγχρονισμός των "Υπηρεσιών Απασχόλησης" . .	107
1.3. Προγράμματα επιδοτούμενης απασχόλησης	110
1.3.1. Επιχορηγούμενο πρόγραμμα για άτομα με ειδικές ανάγκες	111
1.4. Προγράμματα δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας .	112
1.5. Προγράμματα επιχορήγησης Δήμων και Κοινοτήτων .	113
1.6. Προγράμματα προσωρινής διακίνησης εργατικού δυναμικού	115
1.7. Προγράμματα νέων ελεύθερων επαγγελματιών . . .	116
1.8. Προγράμματα ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης . . .	116
1.9. Συνοπτική αξιολόγηση της εφαρμοζόμενης πολι- τικής και κατευθύνσεις για την πολιτική της πενταετίας 1988-1992	117
2. Μέτρα για την αντιμετώπιση της ανεργίας	120
2.1. Ο ρόλος του επαγγελματικού προσανατολισμού . .	128

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   I V

1. Περίληψη - Συμπεράσματα - Εισηγήσεις 134

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α - ΠΙΝΑΚΕΣ 141

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β - Φ.Ε.Κ. 151

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 156

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   Ι

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως η εργασία είναι φαινόμενο πολύπλευρο, έτσι και η ανεργία αποτελεί πρόβλημα με πολλαπλές όψεις: την οικονομική, την κοινωνική, την ψυχολογική και την πολιτική.

Το πρόβλημα της ανεργίας απασχολεί και θα απασχολήσει τόσο τις βιομηχανικές όσο και τις μη βιομηχανικές χώρες. Κινητοποιήσεις και προβληματισμοί πάνω στο φαινόμενο αυτό εμφανίστηκαν μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση (αύξηση της τιμής του πετρελαίου κατά το 1973), η ανεργία σε όλες τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης άρχισε να παρουσιάζει αυξητική πορεία, που συνεχίζεται και σε ολόκληρη τη δεκαετία του 1980. Μέχρι στιγμής δεν έχει δοθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός από τις δημόσιες υπηρεσίες που απασχολούνται με το φαινόμενο της ανεργίας.

Σύμφωνα με τον ΟΑΕΔ, άνεργος θεωρείται κάθε άνθρωπος που δηλώνεται στα γραφεία ευρέσεως εργασίας και είχε εργασθεί προηγουμένως ένα χρονικό διάστημα, ενώ κατά την ΕΣΥΕ άνεργος θεωρείται κάθε ένας που δεν εργάζεται.

Οι άνεργοι στις χώρες της ΕΟΚ υπολογίζεται ότι έχουν ξεπεράσει τα 16 εκατομ. άτομα το 1987. Τα χρησιμοποιούμενα μέτρα για την αναθέρμανση της οικονομίας δεν δείχνουν να βελτιώνουν σημαντικά την κατάσταση, τουλάχιστον στο άμεσο μέλλον, γιατί η ανεργία της εποχής μας δεν έχει τα χαρακτηριστικά της ανεργίας της δεκαετίας του 1930, που

αντιμετωπίστηκε με την τόνωση της ζήτησης. Η σημερινή οικονομική ύφεση, που συνοδεύεται από επενδυτική άπνοια, συνυπάρχει με υψηλούς ρυθμούς πληθωρισμού.

Η χρήση της νέας τεχνολογίας που επιφέρει δομικές αλλαγές στις σχέσεις κεφαλαίου και εργασίας φαίνεται να διαιωνίζει την οικονομική κρίση - τουλάχιστον για μια βραχυχρόνια περίοδο. Η αρχή της μεγιστοποίησης του κέρδους μέσα στα πλαίσια μιας κεφαλαιοκρατικής και ελεύθερης οικονομίας, δεν φαίνεται ικανή να προσφέρει λύσεις από μόνη της στο πρόβλημα του καιρού μας, που είναι οικονομικό και κοινωνικό. Περισσότερο από μία δεκαετία η οικονομία αρνείται να αξιοποιήσει μια σημαντική παραγωγική δύναμη, την εργασία. Η μακροχρόνια άρνηση αξιοποίησης των ανθρώπινων πόρων και ένταξής τους στην αγορά εργασίας, περιορίζει τη συνολική ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών και συνακόλουθα μειώνει την παραγωγή τους, ενώ διατηρεί την ανεργία σε υψηλά επίπεδα.

Οι μειώσεις της τιμής του πετρελαίου κατά τα τελευταία χρόνια δεν μπόρεσαν να αξιοποιηθούν διεθνώς για το ξεπέραςμα της οικονομικής κρίσης. Η λήψη οικονομικών μέτρων για την αύξηση των επενδύσεων και της παραγωγής, μέσα σε ένα περιβάλλον μειωμένης ανταγωνιστικότητας, δεν μπορεί να μετριάσει, αν όχι να λύσει, το πρόβλημα της ανεργίας.

Η χώρα μας, περισσότερο από κάθε άλλη χώρα της ΕΟΚ, βρέθηκε απροετοίμαστη να αντιμετωπίσει την κατάσταση. Οι διαρθρωτικές αδυναμίες επέδρασαν αρνητικά στην ανταγωνιστική δύναμη της χώρας μας, σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρώπης. Η διαπίστωση αυτή ισχύει και σήμερα.

Πέρα από το γεγονός ότι η ανεργία εδώ και αρκετά χρόνια βρίσκεται σε ανησυχητικά επίπεδα, εκείνο που δημιουργεί μεγαλύτερη ανησυχία είναι η επιλεκτικότητά της, το γεγονός δηλαδή ότι η ανεργία πλήττει περισσότερο ορισμένες μόνο ομάδες του εργατικού δυναμικού. Πρόκειται για τους νέους, τις γυναίκες, τους ανειδίκευτους εργάτες και τα μειονεκτούντα άτομα, δηλαδή για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, για τις οποίες η Πολιτεία δεν μπόρεσε ακόμα να εξασφαλίσει το δικαίωμα της εργασίας και την ίση μεταχείριση στην αγορά εργασίας.

Από όλα τα παραπάνω, φανερό είναι ότι το πρόβλημα της ανεργίας είναι άμεσο, απειλητικό και δυσεπίλυτο.

Η αντιμετώπισή του πρέπει να αποτελεί μια κοινωνική, πολιτική και οικονομική προτεραιότητα. Το ερώτημα που πρέπει, επομένως, να απαντηθεί, είναι πώς μπορεί να εξαλειφθεί η ανεργία. Αυτό βέβαια πρώτα απ' όλα απαιτεί τον εντοπισμό και την κατανόηση των γενεσιουργών αιτιών της, πράγμα που θα γίνει σε παρακάτω κεφάλαιο.

2. Το πρόβλημα της ανεργίας στην Ελλάδα

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο ποσοτικός προσδιορισμός της ανεργίας αποτελεί πρωταρχικό ζήτημα, μια και η οξύτητα των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών προβλημάτων που δημιουργούνται από την ανεργία είναι ανάλογη με το μέγεθός της.

Δεν είναι τυχαίο ότι η ανεργία έχει αναδειχθεί τα τελευταία 10 χρόνια σαν το κυρίαρχο κοινωνικό πρόβλημα των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών, ακριβώς λόγω της ραγδαίας αύξησής της στις χώρες αυτές. Στη χώρα μας, κατά την περίοδο αυτή, το πρόβλημα της ανεργίας πήρε σοβαρότατες διαστάσεις. Οι επίσημες στατιστικές, όπως και παλιότερα, δεν υπολογίζουν με ικανοποιητικό τρόπο την πραγματική ανεργία και υποαπασχόληση, με αποτέλεσμα τα επίσημα στοιχεία σε απόλυτους αριθμούς και ποσοστά να υπολείπονται κατά πολύ από τα πραγματικά (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 161).

Φυσικά η υποεκτίμηση της ανεργίας και υποαπασχόλησης δεν οφείλεται μόνο στην ανεπάρκεια της Στατιστικής Υπηρεσίας, αλλά κύρια στην προσπάθεια των αστικών κυβερνήσεων της χώρας μας να αποκρύψουν το πραγματικό μέγεθος της ανεργίας για λόγους πολιτικής σκοπιμότητας. Λόγους, που ανάγονται στην αδυναμία του καπιταλισμού, όχι μόνο να εξασφαλίσει απασχόληση για όλους, αλλά και να προστατεύσει τους άνεργους από τις επιπτώσεις της οικονομικής του εξαθλίωσης (ό.π., σελ. 162).

Ένα από τα βασικά προβλήματα που έχουμε να αντιμετωπίσουμε είναι το αν η ανεργία είναι τωρινό φαινόμενο

- αναφορικά με την Ελλάδα πάντα - ή υπήρχε από παλιότερα. Η ανεργία στην Ελλάδα από τη μεταπολεμική εποχή κυμαινόταν σε υψηλά επίπεδα. Οι λύσεις που δίνονταν κατά καιρούς ήταν λύσεις εμβολωματικές ή εκτονωτικές. Έτσι, για παράδειγμα, άνοιξε ο δρόμος για τη μετανάστευση, εξωτερική και εσωτερική, κι ένα μεγάλο μέρος του ενεργού πληθυσμού στις δεκαετίες του '50 και του '60, κυρίως, κατέφυγε στη Δυτ. Γερμανία, την Αυστραλία, το Βέλγιο, τις Ην. Πολιτείες (Κιτσάκης Αθ. 1988, σελ. 194).

Άλλος τρόπος για την αντιμετώπιση του προβλήματος της εργασίας ήταν οι προσλήψεις στο δημόσιο, με αποτέλεσμα να έχουμε σε αντιστοιχία με τον εξυπηρετούμενο πληθυσμό, μια μεγάλη δυσαναλογία, σε αντίθεση με το ό,τι συμβαίνει, για παράδειγμα, στις χώρες της Δυτ. Ευρώπης. (Το πρόβλημα της επιβάρυνσης του δημοσίου τομέα από τις προσλήψεις δεν δημιουργούσε αντιδράσεις στην κοινή γνώμη, μια και από μια μεγάλη μερίδα της η επιβάρυνση του κράτους δεν θα έπρεπε να την αφορά, αφού θεωρούσαν το κράτος κάτι "έξω" από τον εαυτό τους).

Πρέπει σ' αυτή την περίπτωση να επισημανθεί και κάτι άλλο βασικό: Ο αγροτικός πληθυσμός, παρ' όλο ότι ένα μεγάλο μέρος του αναζητούσε καλύτερη τύχη, είτε σε χώρες του εξωτερικού είτε σε αστικά - βιομηχανικά κέντρα του εσωτερικού, σ' ένα μεγάλο ποσοστό ταυτισμένο με τη μοίρα του και την απασχόλησή του, ή, αν θέλετε, την ιδιοκτησία του, δεν είχε πλήρη αίσθηση του προβλήματος.

Αναζητώντας τα αίτια της ανεργίας στην Ελλάδα, πρέπει να επισημανθεί ότι το πρόβλημα της ανεργίας είναι κατ' εξοχή

πρόβλημα δομικό αλλά και, κατά δεύτερο λόγο, πρόβλημα νοοτροπίας. Η υποδομή δηλαδή στο βιομηχανικό τομέα ήταν από ανύπαρκτη μέχρι ξεπερασμένη, με αποτέλεσμα η παραγωγή, στο σύνολό της σχεδόν, να μην είναι ανταγωνιστική. Η χαμηλή παραγωγικότητα μεγάλωνε το κόστος παραγωγής, ενώ από το άλλο μέρος η ποιότητα των προϊόντων περιόριζε τη ζήτηση των ελληνικών προϊόντων, και εδώ και στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα να είναι περιορισμένες οι θέσεις εργασίας, να έχουμε δηλαδή ανεργία. Απ' την άλλη μεριά, κλάδοι της βιομηχανίας, βασικής, στρατηγικής σημασίας, που θα παρήγαγαν λ.χ. τεχνολογικό εξοπλισμό για παραπέρα χρήση, ήταν ανύπαρκτοι (και είναι). Αυτό ασφαλώς σήμαινε (και σημαίνει) απώλεια θέσεων εργασίας και μετατόπισή τους σε άλλες χώρες του εξωτερικού, πέρα απ' την οικονομική και πολιτική εξάρτηση που συνεπάγονταν αυτού του είδους οι προμήθειες. Η προσέλευση ξένων επενδυτών στην Ελλάδα δεν έλυσε ούτε το πρόβλημα της τεχνολογικής υποδομής ούτε το πρόβλημα της απασχόλησης, αφού το ξένο κεφάλαιο σκόπευε περισσότερο να εκμεταλλευτεί, απ' τη μια μεριά τα φτηνά εργατικά χέρια κι απ' την άλλη το δικαίωμα εξαγωγής συναλλάγματος (ό.π., σελ. 195).

Εξάλλου, όπως ήδη αναφέρθηκε πριν, το πρόβλημα της ανεργίας στην Ελλάδα συνδέεται και με τη νοοτροπία που αναπτύχθηκε. Η ιδεολογική κατεύθυνση που διαιρούσε τα επαγγέλματα σε πνευματικά και χειρωνακτικά και που έδινε ξεχωριστή κοινωνική θέση σ' όσους ασχολούνταν με τα πρώτα, ήταν καθοριστική. Οι αγροτικές, κυρίς, οικογένειες προσπαθούσαν να προωθήσουν τα παιδιά τους σε τέτοιες σπουδές, ώστε να εξασφαλίσουν, απ' τη μια μεριά, κάποια οικονομική

βελτίωση κι απ' την άλλη μια βελτίωση της κοινωνικής τους θέσης. Στην περίπτωση που εξετάζουμε είναι χαρακτηριστικά δυο στοιχεία: α) Η σύνδεση της αξιοπρέπειας με το επάγγελμα και β) η σύνδεση της επαγγελματικής αποκατάστασης με μια δημόσια θέση, αφού αυτό παρέχει ασφάλεια και σίγουριά, σε σύγκριση με τον ιδιωτικό τομέα, λόγω της μονιμότητας (ό.π. σελ. 195).

Το αποτέλεσμα αυτής της νοοτροπίας, την οποία δεν φρόντισε η πολιτεία να αλλάξει αλλάζοντας τους προσανατολισμούς της εκπαίδευσης (η οποία ήταν στραμμένη σχεδόν αποκλειστικά προς τη λεγόμενη κλασική παιδεία, κάτι που δεν είναι αμελητέο, παρά τις όποιες αντιρρήσεις), ήταν να έχουμε σωρεία ανέργων ή υποαπασχολούμενων στον τριτογενή τομέα της παραγωγής, δηλαδή τον τομέα που παρέχει υπηρεσίες. Έτσι έχουμε ένα μεγάλο αριθμό αδιόριστων εκπαιδευτικών, ανέργων δικηγόρων, πολιτικών μηχανικών κ.λπ.

Βέβαια το πρόβλημα της ανεργίας επιτείνεται σαφώς και από την εισαγωγή της νέας τεχνολογίας. Έχει όμως διατυπωθεί και η αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή το προσωπικό που μπαίνει σε αναγκαστική αργία από τη χρήση νέων μέσων μπορεί να διοχετευθεί σε άλλους τομείς δραστηριότητας, τους οποίους ακριβώς μπορεί να δημιουργήσει η νέα τεχνολογία (ό.π. σελ. 196).

Οι επιπτώσεις από την ανεργία, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, είναι πρώτα απ' όλα οικονομικές. Απ' την άποψη αυτή, χιλιάδες εργαζόμενοι - και ασφαλώς και οι οικογένειές τους - αντιμετωπίζουν άμεσο πρόβλημα επιβίωσης. Απ' την άλλη, η ανεργία έχει επιπτώσεις στην ψυχολογία και τη συμπεριφορά του ατόμου. Η ανασφάλεια, το άγχος, τα ψυχολογικά προβλήματα και αδιέξοδα έχουν τη βάση τους κατά ένα μεγάλο ποσοστό στην

ανεργία. Στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο διευρύνεται το φαινόμενο της κοινωνικής παθογένειας, αφού ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό, ιδιαίτερα των νέων, αναζητεί διέξοδο στα ναρκωτικά, την κλοπή, την εγκληματικότητα. Σε άλλο επίπεδο επιτείνεται η κοινωνική αδικία, οι κοινωνικές αντιθέσεις, ακόμα και σε άτομα που έχουν τα ίδια συμφέροντα, με αποτέλεσμα να διασπάται η ταξική ενότητα, ή ακόμα η συνδικαλιστική συνοχή, αφού σε πολλές περιπτώσεις αναζητούνται λύσεις σεατομικό επίπεδο, ακολουθείται δηλαδή η τακτική του "ο σώζων εαυτόν σωθήτω". Στην αντίθετη κατεύθυνση, στην πλευρά της εξουσίας, ενισχύεται ο αυταρχισμός, για να είναι πιο αποτελεσματική η αντιμετώπιση των αντιδράσεων, χωρίς βέβαια να σημαίνει αυτό ότι δεν αναζητούνται διέξοδοι προς την κατεύθυνση της επίλυσης του προβλήματος (Αηδονά-Γεωργιάδου 1992, σελ. 41).

3. Σκοπός μελέτης

Σκοπός της μελέτης είναι η καταγραφή και ανάλυση κατά το δυνατόν, όλων των επιμέρους στοιχείων του ελληνικού πολύπλευρου προβλήματος της ανεργίας, το οποίο δεν είναι ανεξάρτητο από αυτό που αντιμετωπίζουν και οι άλλες αναπτυγμένες χώρες.

Αντικειμενικός στόχος είναι να εξεταστεί το πρόβλημα από όλες του τις πλευρές και να ερευνηθούν τόσο τα αίτια που το προκαλούν, όσο και οι συνέπειες που έχουν και θα έχουν για τη χώρα μας. Επίσης, να γίνει ενημέρωση για τη θέση της Πολιτείας απέναντι σ' αυτό και τα μέτρα που έχει ήδη λάβει για τη λύση του προβλήματος.

Τέλος, αναζητήθηκαν προτάσεις των ειδικών επιστημόνων σχετικά με την πολιτική της ανεργίας που πρέπει να εφαρμοσθεί για τη θετική αντιμετώπιση του προβλήματος και την αποφυγή επιδείνωσής του στο μέλλον.

Προς επίτευξη του σκοπού μελετήθηκε ένα ευρύ φάσμα βιβλιογραφικών πηγών και ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν προς γνώση του προβλήματος.

Στη μελέτη δεν πραγματοποιήθηκε δειγματοληπτική έρευνα μέσω ερωτηματολογίου.

4. Ανάλυση όρων

Σύμφωνα με τους μελετητές του προβλήματος και την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, οι όροι που χρησιμοποιούνται για την περιγραφή του προβλήματος της ανεργίας, με όποια μορφή και αν εκδηλώνεται αυτό, έχουν το εξής περιεχόμενο:

Ανεργία

Με τον όρο υπονοείται η ακούσια αποχή των ατόμων από την εργασία (η οποία προσφέρεται έναντι ημερομισθίου ή μισθού ή και άλλης αμοιβής), που δημιουργείται από την έλλειψη θέσεων εργασίας.

Αεργία

Ο όρος αυτός ταυτίζεται με τη φυγοπονία, τη νωθρότητα, την εκούσια αποχή από την εργασία, την τεμπελιά.

Εργασία

Ως εργασία θεωρούμε τη σκόπιμη δραστηριότητα των ανθρώπων για τη δημιουργία υλικών και πνευματικών αγαθών, απαραίτητων για την ικανοποίηση των ατομικών αναγκών και των αναγκών της κοινωνίας.

Υποαπασχόληση

Τα άτομα είτε απασχολούνται λιγότερες ώρες την ημέρα από το βασικό ωράριο είτε απασχολούνται κατά διαστήματα, κατά εποχές, κάτι που επιβάλλεται και λόγω της φύσης του επαγγέλματος, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με τα τουριστικά επαγγέλματα.

Ετεροαπασχόληση

Στην περίπτωση της ετεροαπασχόλησης, τα άτομα αναγκάζονται, επειδή δεν βρίσκουν εργασία στον κλάδο για τον οποίο έχουν ειδικευθεί, να καταφεύγουν σε άλλους τομείς εργασίας.

Εργατικό Δυναμικό

Θεωρείται μόνο τα άτομα της παραγωγικής ηλικίας, που στη χώρα μας εκτείνεται από τα 14 ως τα 65 χρόνια. Στα χρονικά αυτά πλαίσια, το εργατικό δυναμικό περιλαμβάνει όλα τα άτομα που βρίσκονται στην αγορά εργασίας είτε ως απασχολούμενα είτε ως άνεργα αναζητώντας εργασία. Δηλαδή δεν περιλαμβάνονται οι μαθητές, οι φοιτητές, οι στρατιώτες, οι φυλακισμένοι κ.ά.

Ως γενικός δείκτης του μεγέθους της ανεργίας θεωρείται το ποσοστό του συνόλου των ανέργων στο σύνολο του "εργατικού δυναμικού".

Με βάση τα παραπάνω:

$$\text{Ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{Άνεργοι} \times 100}{\text{Εργατ. Δυναμικό (Απασχολούμενοι+Άνεργοι)}} = \frac{\text{Άνεργοι} \times 100}{\text{Εργατ. Δυναμικό (Απασχολούμενοι+Άνεργοι)}}$$

Εξαρτημένη Εργασία

Είναι η σύμβαση μεταξύ εργαζόμενου και εργοδότη, κατά την οποία ο εργαζόμενος, εξαρτώμενος οικονομικά, νομικά και προσωπικά από τον εργοδότη, υποχρεώνεται να παρέχει με αμοιβή την εργασία του σε καθορισμένο τόπο και ολόκληρο το χρόνο απασχόλησής του, κάτω από τον έλεγχο και τις οδηγίες του εργοδότη, ο οποίος έχει το δικαίωμα να δίνει κατευθύνσεις και οδηγίες και ασκεί έλεγχο, ο δε εργαζόμενος υποχρεώνεται να συμμορφώνεται προς αυτές.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 2

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

1. Κύρια αίτια της Ανεργίας

Τα αίτια της ανεργίας μπορεί να είναι οικονομικά ή δημογραφικά. Φυσικά σε οποιαδήποτε περίπτωση το αποτέλεσμα είναι το ίδιο.

Ως κύριες οικονομικές αιτίες μπορεί να θεωρηθούν:

Η έλλειψη ανταγωνιστικότητας της οικονομίας

Όσο υψηλότερη είναι η τιμή των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών σε μια χώρα και όσο χαμηλότερη είναι η ποιότητά τους σε σχέση με τα παραγόμενα αγαθά ή υπηρεσίες άλλων χωρών, τόσο λιγότερο ανταγωνιστική είναι η οικονομία της. Αυτό σημαίνει αδυναμία στη διάθεσή τους, όχι μόνο στην εξωτερική αλλά και στην εσωτερική αγορά, με αποτέλεσμα τη μείωση της παραγωγής ή, στην καλύτερη περίπτωση, τη σταθεροποίησή της, πράγμα που έχει αρνητικές συνέπειες στην απασχόληση του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού. Για παράδειγμα, η άνοδος των τιμών κάνει τα ελληνικά προϊόντα σχετικά ακριβότερα από ορισμένα ξένα με συνέπεια να αυξάνονται οι εισαγωγές και να μειώνονται οι εξαγωγές της χώρας, με αρνητικές επιδράσεις στην εγχώρια παραγωγή και, επομένως, αύξηση της ανεργίας. Το ίδιο θα είναι το αποτέλεσμα και στην περίπτωση που οι τιμές

πώλησης των εγχώριων προϊόντων είναι ανταγωνιστικές ως προς τις αντίστοιχες τιμές εισαγόμενων, αλλά η ποιότητά τους είναι συγκριτικά χαμηλότερη (Ευστρατόγλου.1987, σελ. 108).

Το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών και του κρατικού προϋπολογισμού

Έχει λεχθεί ότι καταναλίσκουμε περισσότερα από όσα είμαστε σε θέση να παράγουμε, ενώ ένα πολύ μεγάλο μέρος της κατανάλωσής μας αφορά ξένα προϊόντα.

Η διαφήμιση επιδρά άμεσα στην ψυχολογία του καταναλωτή και επηρεάζει τη συμπεριφορά του, έτσι ώστε να μην αξιολογεί τις ανάγκες και την προτεραιότητα κάλυψής τους, να μη βασίζεται στη δική του κρίση και πολλές φορές να παρασύρεται από τη διαφήμιση, στη δημιουργία νέων αναγκών, στις οποίες ο καταναλωτής δίνει αξία που ίσως δεν έπρεπε. Οι περισσότερες μάλιστα από τις ανάγκες αυτές καλύπτονται με εισαγόμενα και όχι με εγχώρια προϊόντα. Αντίθετα, ένα μικρό μόνο μέρος των εισαγωγών αφορά επενδυτικά αγαθά, που δεν μπορούν να παραχθούν στη χώρα μας για τη βελτίωση και αύξηση της παραγωγής. Το αποτέλεσμα που προκύπτει από το γεγονός ότι εισάγουμε πολύ περισσότερα αγαθά απ' όσα εξάγουμε, είναι η δημιουργία σημαντικού ελλείμματος, σε ξένο συνάλλαγμα, στο εμπορικό ισοζύγιο. Η τακτοποίηση αυτού του ελλείμματος επιβαρύνει την εθνική μας οικονομία και επιδρά αρνητικά στην έξοδο μας από την οικονομική κρίση. Η κατανάλωση εισαγόμενων προϊόντων αντικαθιστά σε μεγάλη έκταση την εγχώρια παραγωγή, που σημαίνει ότι δίνουμε εργασία σε ξένα και όχι ελληνικά χέρια. (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 182, 183).

Η κάλυψη των παραπάνω ελλειμάτων συχνά οδηγεί στην αναζήτηση ξένου συναλλάγματος και στο δανεισμό του κράτους από ξένες τράπεζες με επαχθείς όρους. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό και με τη χαμηλή παραγωγικότητα της κρατικής μηχανής, αναπόφευκτα οδηγούν σε έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού, έτσι που να μην μπορούν να πραγματοποιηθούν σοβαρές παραγωγικές επενδύσεις στη χώρα, που θα συμβάλουν στην οικονομική της ανάπτυξη, αλλ' ούτε έργα που προάγουν τους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης και της κοινωνικής πρόνοιας. (Ευστρατόγλου 1987, σελ. 109).

Η εφαρμογή νέας τεχνολογίας

στην παραγωγική διαδικασία, αν όχι μακροχρόνια, τουλάχιστον σε μια βραχυχρόνια περίοδο, προβλέπεται να έχει κάποιες αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση, στην περίπτωση ειδικότερα που το επίπεδο παραγωγής παραμένει στάσιμο και το πλεονάζον εργατικό δυναμικό δεν μπορεί να αξιοποιηθεί, που έχουμε δηλαδή τεχνολογική ανεργία. Από την άλλη μεριά, αποκλείεται να αποφύγουμε την εφαρμογή της νέας τεχνολογίας, επειδή αυτό θα έχει σοβαρότερες αρνητικές επιδράσεις στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, με τα επακόλουθα που έχουμε ήδη αναφέρει.

Το θέμα της νέας τεχνολογίας και των επιπτώσεων της εφαρμογής της στην απασχόληση αναλύεται σε παρακάτω κεφάλαιο (Νέες Τεχνολογικές Κοινωνικές Σχέσεις 1988, σελ. 81).

Δυσαρμονία μεταξύ ζήτησης και προσφοράς εργασίας

Πού οφείλεται όμως αυτή η δυσαρμονία; Στην ελεύθερη εκλογή του επαγγέλματος, ανεξάρτητα από τις ανάγκες της οικονομίας; ή στην έλλειψη προσαρμοστικότητας της εκπαίδευσης; Εδώ τα οικονομικά αίτια συνδυάζονται προς ειδικότερους ψυχολογικούς και κοινωνικούς συντελεστές. (Κασιμάτη 1989, σελ. 91).

Οι ανάγκες της οικονομίας σε εξειδικευμένη εργασία δεν συμπίπτουν οπωσδήποτε με το είδος και την ποιότητα της εκπαίδευσης ή κατάρτισης που παρέχεται από το εκπαιδευτικό σύστημα. Έρευνες στην αγορά εργασίας έχουν ήδη επιβεβαιώσει τα παραπάνω.

Έτσι, κατά την άσκηση του δικαιώματος του κάθε νέου, να διαλέξει ελεύθερα το επάγγελμά του, προκύπτει ένα βασικό πρόβλημα. Έστω και αν δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, στα πλαίσια της λειτουργίας μιας μεικτής οικονομίας όπως η δική μας, το είδος τους ίσως απαιτεί διαφορετικές ειδικότητες από εκείνες που θα επιθυμούσαν ν' ακολουθήσουν οι νέοι. Σ' αυτή τους την επιλογή, πέρα από τις προσωπικές τους επιθυμίες και φιλοδοξίες, συχνά παρεμβαίνουν και άλλοι παράγοντες που τους επηρεάζουν, όπως π.χ. η επιθυμία των γονέων τους, το επάγγελμα του πατέρα ή της μητέρας και γενικότερα το συγγενικό και φιλικό περιβάλλον, το σχολείο κ.τ.λ. (Ευστρατόγλου 1987, σελ. 110).

Συχνά οι παρεμβάσεις αυτές οδηγούν το νέο ν' αποφασίσει για κάτι που δεν τον εκφράζει και κατά κανόνα τον σπρώχνουν να ακολουθήσει ένα και μόνο δρόμο. Το δρόμο που οδηγεί στα Α.Ε.Ι. Ίσως σε άλλη εποχή οι απόφοιτοι των Α.Ε.Ι. (πολιτικοί

μηχανικοί, δικηγόροι, μαθηματικοί κ.λπ.) να είχαν το προνόμιο της πλήρους και ικανοποιητικής απασχόλησης και το επάγγελμά τους να τους έδινε μια ιδιαίτερη θέση στην κοινωνία. Η τάση αυτή προς τα Α.Ε.Ι. υπάρχει ακόμα και σήμερα και συχνά οδηγεί τους νέους σε κατάσταση ανεργίας, υποαπασχόλησης και ετεροαπασχόλησης (ο.π., σελ. 110).

Δημογραφικά αίτια

Η ανεργία και το μέγεθός της μπορεί να οφείλεται στις δημογραφικές μεταβολές μιας χώρας. Για παράδειγμα, μέσα στην περίοδο 1973-81 το εργατικό δυναμικό στη Γαλλία αυξήθηκε κατά 1,3 εκ. άτομα, πράγμα που προήλθε από μια πληθυσμιακή αύξηση κατά 2 εκ. άτομα. Ανάλογη αύξηση του νέου εργατικού δυναμικού παρατηρήθηκε τα τελευταία χρόνια και στη χώρα μας. Η αύξηση αυτή αφορούσε ιδιαίτερα τις γυναίκες και την εσωτερική μετανάστευση των αγροτών (αστυφιλία). Η διαμόρφωση όλων αυτών των μεγεθών επηρεάζει το δείκτη της ανεργίας, εφόσον την αύξηση του εργατικού δυναμικού δεν μπορεί ν' απορροφήσει η αύξηση της παραγωγής. Δηλαδή τα άτομα αυτά μπαίνουν στην αγορά εργασίας ως άνεργοι (ό.π., σελ. 112).

Τέλος, άλλα αίτια που δημιουργούν και επαυξάνουν το πρόβλημα της ανεργίας είναι:

- Η έλλειψη σωστού προγραμματισμού για τη λειτουργία επαγγελματιών δημιουργεί τον κορεσμό σε ορισμένα επαγγέλματα, ενώ σε άλλα επαγγέλματα υπάρχει περιορισμένος αριθμός ατόμων που τα εξασκούν.

- Η έλλειψη προγραμμάτων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

- Σωματικές ή πνευματικές αναπηρίες, γενικότερα προβλήματα υγείας.

- Έλλειψη σωστού επαγγελματικού προσανατολισμού => κορεσμό ορισμένων επαγγελματικών χώρων, π.χ. των επιστημονικών επαγγελμάτων (Κιτσάκης 1988, σελ. 115, 116, 117).

Τα όσα αναφέραμε ως τώρα δεν εξαντλούν όλες τις αιτίες που δημιουργούν την ανεργία. Ωστόσο δόθηκε η δυνατότητα να γίνει αντιληπτό πόσο πολύπλοκο είναι το πρόβλημα της ανεργίας. Για να αντιληφθεί όμως κανείς τη σημασία αυτού του προβλήματος, θα πρέπει να εξετάσει και τις συνέπειές του.

1.1. Τεχνολογία και ανεργία

Η εφαρμογή νέας τεχνολογίας (μικροηλεκτρονικών, κομπιούτερς κ.λπ.) είναι ο κυριότερος παράγοντας αύξησης της παραγωγής (εθνικό εισόδημα) ενώ αποτελεί ταυτόχρονα την προϋπόθεση για την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων. Το γεγονός όμως αυτό δεν μπορεί να υποβαθμίσει τη σημαντική μεταβολή που επιφέρει, τόσο στην αγορά εργασίας και στη σύνθεσή της, όσο και στο γενικότερο πολιτικό πλαίσιο.

"Βρισκόμαστε δηλαδή μπροστά σε δυο καταστάσεις που θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε αντιφατικές. Από τη μια μεριά οι κυβερνήσεις, θέλοντας να ανεβάσουν το εθνικό εισόδημα και την αποτελεσματικότητα της παραγωγής, προσανατολίζονται στην εισαγωγή νέας τεχνολογίας, και από την άλλη, έχουν να

αντιμετωπίσουν το πρόβλημα της ανεργίας που γεννιέται από την τεχνολογία" (Κιτσάκης 1988, σελ. 196).

Κι αυτό γιατί η τεχνολογική εξέλιξη προκαλεί τουλάχιστον σε κάποια φάση τη λεγόμενη τεχνολογική ανεργία... κατά την οποία πολλές κοινωνικές ομάδες αναγκάζονται ν' αλλάξουν εργασία, τρόπο ζωής, τόπο κατοικίας κ.λπ. Η ανάπτυξη και εφαρμογή των νέων τεχνολογιών επηρεάζει άμεσα τους εργαζόμενους, την οικονομία, τη γενικότερη πολιτική κατάσταση. Και αυτό γίνεται πιο κατανοητό αν αναλογιστούμε το μέγεθος της εξάρτησης που θα έχει μια χώρα από κάποια άλλη (π.χ. αν προμηθευτεί κάποια χώρα μηχανήματα για τα οποία δεν θα έχει ανταλλακτικά). Έτσι δηλαδή γίνεται φανερό ότι η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών δεν επηρεάζει μόνο την οικονομία ή την απασχόληση, αλλά επηρεάζει όλο το σύστημα, ολόκληρο τον κρατικό μηχανισμό και πολλές φορές δυσκολεύει σε αφάνταστο σημείο την υλοποίηση διάφορων εθνικοανεξαρτησιακών στόχων και διακηρύξεων.

Βέβαια αυτό το πρόβλημα, που είναι οξύτατο στις αναπτυσσόμενες χώρες, δεν μπορεί να λυθεί αμέσως. Χρειάζεται, όπως ανέφεραν διάφοροι ειδικοί επιστήμονες σε πρόσφατο σεμινάριο, συντονισμός ενεργειών, σωστή εκπαίδευση, συνεργασία με τους κοινωνικούς φορείς και, το κυριότερο, ιεράρχηση προτεραιοτήτων.

Πάντως, ένα από τα πρώτα προβλήματα που παρουσιάζονται στις κοινωνίες από τη χρήση της νεάς τεχνολογίας είναι η αύξηση της ανεργίας. Το γεγονός αυτό παίρνει ανησυχητικές διαστάσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ιδιαίτερα όταν η εισαγωγή νέων τεχνολογιών γίνεται ανεξέλεγκτα, χωρίς την

ουσιαστική παρέμβαση των αρμόδιων κρατικών οργάνων. Και αυτό γιατί οι εργοδότες, κάνοντας χρήση της νέας τεχνολογίας, αυξάνουν την παραγωγή και κατά συνέπεια τα κέρδη τους, μειώνοντας τα εργατικά χέρια. "Παρατηρείται δηλαδή ουσιαστική αύξηση της παραγωγής με παράλληλη αύξηση της λεγόμενης τεχνολογικής ανεργίας. Απ' την άλλη όμως, αυξάνει ο αριθμός των εργαζόμενων στην έρευνα ή την παραγωγή νέων τεχνικών και τεχνολογικών μεθόδων. Αυτό το προσόν όμως (παραγωγή νέας τεχνολογίας) δεν το έχουν όλες οι χώρες". (Κιτσάκης 1988, σελ. 119-120).

Ο Νίκος Παπακυριαζής μας λέει ότι ο αντίκτυπος του τεχνολογικού μετασχηματισμού στην απασχόληση μπορεί να αναλυθεί σχηματικά ως εξής: Υπάρχει ελάττωση του αριθμού θέσεων απασχόλησης, λόγω κατάργησης ορισμένων ειδικοτήτων. Υπάρχει από την άλλη μεριά δημιουργία νέων μορφών απασχόλησης, με μεγαλύτερες "νοητικές" απαιτήσεις. Υπάρχει επίδραση στη μορφή της απασχόλησης, δημιουργία νέου εργασιακού περιβάλλοντος, μείωση του χρόνου εργασίας και αναζήτηση ευέλικτων μορφών απασχόλησης. (Νέες τεχνολογικές, νέες κοινωνικές σχέσεις, 1988, σελ. 95).

Βασική αντίληψη στην αντιμετώπιση της αρνητικής επίδρασης της τεχνολογίας στην απασχόληση, όπως ο Κλίντον λέει, είναι "η γνώση της νέας τεχνολογίας για την προετοιμασία και την προσαρμογή των εργαζόμενων στις νέες τεχνολογίες, με την επαγγελματική κατάρτιση βάσης, τον επαγγελματικό προσανατολισμό, την επανεκπαίδευση και την εξειδίκευση και τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση" (Ελευθεροτυπία 1994, σελ. 42).

Το θετικό αποτέλεσμα της τεχνολογικής εξέλιξης στην απασχόληση εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη δυνατότητα σύνθεσης και ανανέωσης της γνώσης με τους ίδιους ρυθμούς που η νέα τεχνολογία παρεμβαίνει στην παραγωγική διαδικασία. Παράλληλα επίσης με την αναζήτηση νέων δρόμων, για τη διάθεση του προϊόντος και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας.

Όμως η αποφασιστική επιλογή είναι η ενεργητική στήριξη του δικαιώματος του πολίτη στην απασχόληση και η μέριμνα για τη διασφάλιση των κοινωνικών κεκτημένων των εργαζομένων (ο.π. σελ. 96).

Το ότι η "τεχνολογική ανεργία" δεν έχει χτυπήσει για τα καλά ακόμα τη χώρα μας δεν σημαίνει ότι μπορεί στο μέλλον να μη συμβεί κάτι τέτοιο. Όταν μάλιστα οι κυβερνητικές διακηρύξεις μιλάνε σε κάθε ευκαιρία για τη νέα τεχνολογία και την ανάγκη απόκτησης από τη χώρα μας. Αυτό βέβαια συνδέεται με τη θετική επίδραση που θα έχει στις συνθήκες εργασίας και την αύξηση της παραγωγικότητας που θα είναι προς όφελος της εθνικής οικονομίας. Θα πρέπει όμως, όπως έχουν επισημάνει πολλοί ειδικευμένοι επιστήμονες κατά το παρελθόν, η εισαγωγή νέων τεχνολογικών μεθόδων παραγωγής να συνοδεύεται με αντίστοιχη δημιουργία υποδομής για απορρόφησή της, ενώ παράλληλα θα πρέπει να ελέγχονται απόλυτα οι νέες παραγωγικές σχέσεις. Γιατί η νέα τεχνολογία, εκτός του κινδύνου αύξησης της ανεργίας, δημιουργεί νέες μορφές αλλοτρίωσης και απομόνωσης. Διαχωρίζει τους εργαζόμενους (σε πνευματικούς και χειρονακτικούς εργαζόμενους), μεγαλώνει το χάσμα ανάμεσά τους, δυσκολεύει την αλληλοεπαφή.

Γίνεται δηλαδή φανερό ότι η αυτοματοποίηση και γενικότερα η τεχνολογική εξέλιξη δεν λύνει αυτόματα τα προβλήματα των εργαζομένων, όπως υποστηρίζεται από τις αναπτυγμένες κυρίως χώρες (Κιτσάκης 1988, σελ. 120).

Η εξέλιξη και η καλύτερευση των συνθηκών ζωής και διαβίωσης των ανθρώπων είναι σε μεγάλο βαθμό συνάρτηση των κοινωνικοπολιτικών όρων και μεθόδων με τους οποίους ο άνθρωπος πρέπει να έχει άμεση σχέση, γιατί είναι ο άμεσα ενδιαφερόμενος.

2. Τύποι ανεργίας

Υπάρχουν διάφοροι τύποι ανεργίας (που όλοι τους μπορούν να πλήξουν κάθε συντελεστή της παραγωγής, εδώ όμως θα εξετάσουμε ιδιαίτερα σε σχέση με την εργασία): φυσιολογική ανεργία, εποχιακή ανεργία, τεχνολογική ανεργία, κυκλική ανεργία, χρόνια ανεργία και διαρθρωτική ανεργία.

Φυσιολογική ανεργία

(Ονομαζόμενη επίσης ανεργία τριβής). Είναι αυτή που υπάρχει πάντοτε σε κάθε οικονομικό σύστημα, αφού κάθε στιγμή υπάρχει ένα μικρό ποσοστό εργατών που όταν εγκαταλείψουν μια απασχόληση, πρέπει να σπαταλήσουν μερικές ημέρες για να αναζητήσουν καινούργια. Όσο οι στατιστικές της ανεργίας αποκαλύπτουν την ύπαρξη αριθμού ανέργου μικρότερου από ορισμένο ποσοστό του εργατικού δυναμικού (π.χ. 5%), η ανεργία αυτή μπορεί να θεωρείται φυσιολογική και δεν κρίνεται αναγκαία καμία ειδική επέμβαση για την εξάλειψή της. Αυτό δεν αποκλείει τη δυνατότητα περιορισμού της φυσιολογικής ανεργίας, όταν μεγαλώνει η αποδοτικότητα των γραφείων ευρέσεως εργασίας, όταν οι εργάτες μπορούν να πληροφορούνται τις υπάρχουσες δυνατότητες απασχόλησης, όταν βελτιώνονται τα μέσα επαγγελματικού προσανατολισμού και οι προϋποθέσεις μεταφοράς (όπως π.χ. το πρόβλημα της κατοικίας).

Εποχιακή ανεργία

Είναι, αντίθετα, αυτή που εμφανίζεται σε ορισμένες περιόδους του χρόνου και σε βαθμό αρκετά σταθερό, σε

συγκεκριμένες μορφές δραστηριότητας, υποκείμενες άμεσα ή έμμεσα στις ατμοσφαιρικές μεταβολές (γεωργία, οικοδομικές εργασίες, είδη ενδύσεως, ξενοδοχειακή βιομηχανία, ανθρακωρυχεία). Μερικοί εργαζόμενοι έχουν βρει τον τρόπο να αντιμετωπίζουν αυτόν τον τύπο ανεργίας με το συνδυασμό διάφορων εποχιακών επαγγελμάτων ή με τη μετακίνησή τους από τον ένα τόπο σε άλλον. (Εγκυκλοπαίδεια "Δομή", σελ. 82).

Τεχνολογική ανεργία

Είναι αυτή που οφείλεται στην υιοθέτηση νέων παραγωγικών μεθόδων, που κάνουν να πλεονάζουν οι προϋπάρχουσες εργατικές δυνάμεις, είτε επειδή αντικαθιστούν τον άνθρωπο με μηχανή είτε επειδή καθιστούν απαραίτητη την απασχόληση εργαζόμενων με διαφορετικές ικανότητες και ειδίκευση. Ο φόβος γι' αυτόν τον τύπο ανεργίας είναι η αιτία της εχθρότητας που, από τις αρχές της βιομηχανικής επανάστασης, έδειξαν οι εργάτες απέναντι στην εισαγωγή νέων μηχανών. Η εχθρότητα αυτή, σύμφωνα με την κλασική οικονομική θεωρία, είναι αδικαιολόγητη, επειδή οι τεχνικές καινοτομίες εξασφαλίζουν κατά ποικίλους τρόπους την απορρόφηση των μη απασχολούμενων εργατών, όπως π.χ. με τη μείωση του κόστους παραγωγής και επομένως των τιμών - γεγονός που προκαλεί την αύξηση της ποσότητας των ζητούμενων από τους καταναλωτές εμπορευμάτων - ή με την κατασκευή και τη συντήρηση των νέων μηχανών και με την παραγωγή νέων πρώτων υλών.

Όμως αυτή η αισιόδοξη ερμηνεία μπορεί να μην ανταποκρίνεται στα πράγματα, αφού δεν εμφανίζεται πάντα μείωση των τιμών και αύξηση της κατανάλωσης και επειδή, τις

πιο πολλές φορές, τα προσόντα που ζητούνται από τους νεοπροσλαμβανόμενους εργάτες δεν είναι τα ίδια μ' αυτά που είχαν όσοι έχασαν τη δουλειά τους. Η απαραίτητη επανειδίκευση μπορεί να είναι αρκετά δύσκολη, ιδιαίτερα για τους ηλικιωμένους εργάτες· η διαδικασία της εκ νέου απορρόφησης δεν είναι ούτε άμεση ούτε ολοκληρωτική και ορισμένες κατηγορίες εργαζόμενων μπορεί να πληρώσουν πολύ ακριβά την πρόοδο.

Κυκλική ανεργία

Είναι αυτή που εμφανίζεται στις περιόδους υφέσεως, δηλαδή στην κατιούσα πορεία του οικονομικού κύκλου. Για την καταπολέμησή της το κράτος χρησιμοποιεί - εκτός από τα μέτρα πρόνοιας για τους άνεργους - όλα τα μέσα της "αντικυκλικής πολιτικής" ή "της συγκυρίας" (δημόσια έργα, πιστωτικές διευκολύνσεις στις επιχειρήσεις κ.τ.λ.).

Χρόνια ανεργία

Είναι αυτή που παρατηρείται ακόμη και εκτός των περιόδων ύφεσης, όταν σε μια χώρα ο ρυθμός της οικονομικής δραστηριότητας έχει καθηλωθεί σ' ένα επίπεδο ισορροπίας (που το χαρακτηρίζει ισότητα αποταμίευσης και επένδυσης) και όταν αυτό το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας δεν είναι ικανό να εξασφαλίσει την πλήρη απασχόληση του υπάρχοντος δυναμικού. Τη δυνατότητα χρόνια ανεργίας στις περισσότερο ανεπτυγμένες οικονομικά χώρες επισήμανε ο Τζων Μαίυναρτ Κέινς και οι οικονομολόγοι οπαδοί του, από τις μελέτες των οποίων προέκυψε η ανάγκη να μη θέτει πια η κρατική οικονομική πολιτική ως

μόνο καθήκον της τη σταθεροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας (αντικυκλική πολιτική) αλλά και να φροντίζει ώστε η δραστηριότητα αυτή να σταθεροποιείται σε επίπεδο ικανό να εξασφαλίζει την πλήρη απασχόληση.

Διαρθρωτική ανεργία

Είναι χαρακτηριστική των υπανάπτυκτων χωρών και διακρίνεται από τους άλλους τύπους, επειδή δεν έχει το χαρακτήρα συμπτωματικού και κατά κάποιον τρόπο εξαιρετικού γεγονότος, αλλά εξαρτάται από τους όρους υπό τους οποίους μονίμως διατελεί η χώρα: στενότητα φυσικών πόρων ή κεφαλαίων, έλλειψη δημογραφικής ισορροπίας, έλλειψη εκπαίδευσης και τεχνικών ικανοτήτων. Η εξάλειψή της είναι δυνατή μόνο με τη μετανάστευση των εργατών ή με την εφαρμογή, μακροπρόθεσμα, μιας πολιτικής οικονομικής ανάπτυξης (ο.π., σελ. 83).

3, Συνέπειες της ανεργίας

Η ανεργία έχει χαρακτηριστεί ως ένα οξύ οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό πρόβλημα της εποχής μας. ●

Από κοινωνική και ψυχολογική άποψη, η ανεργία μπορεί να θεωρηθεί βασική αιτία κοινωνικών ανισοτήτων, αφού δημιουργεί μια κατηγορία πολιτών, τους άνεργους, με μειονεκτική οικονομική και κοινωνική θέση. Έτσι έχουμε δυο κοινωνικές ομάδες: των άνεργων και των απασχολούμενων, που τους χωρίζει η άσκηση του δικαιώματος της εργασίας.

Τα άτομα εκείνα που, παρά το γεγονός ότι είναι πρόθυμα να δουλέψουν, δεν μπορούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, είναι σαν να αντιμετωπίζουν άρνηση και για την ένταξή τους στην ίδια την κοινωνία. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν πρόκειται για ανεργία μεγάλης διάρκειας, υπάρχει ο κίνδυνος τα άτομα αυτά να περιθωριοποιηθούν, να απομονώνονται κοινωνικά και οικονομικά και να τους δημιουργείται ή να τους αυξάνεται η έλλειψη ασφάλειας, η αβεβαιότητα και η αίσθηση της κοινωνικής αδικίας. Αυτό παρατηρείται κυρίως σε νέους, οι οποίοι δεν βρίσκουν εργασία ή, αν βρουν, θα είναι πρόσκαιρη, θα ασκείται κάτω από δυσμενείς συνθήκες, με άμεσο κίνδυνο απόλυσης, χωρίς δυνατότητες να αξιοποιηθούν τα προσόντα τους και χωρίς ευκαιρίες για βελτίωση της θέσης τους. Και στις δυο περιπτώσεις μπορεί να οδηγηθούν στην άμβλυση του ενδιαφέροντος και της προθυμίας τους για εργασία στο μέλλον, δηλαδή σε αποστροφή προς την εργασία που κατά κάποιο τρόπο μπορεί να επεκταθεί και σε αποστροφή προς την κοινωνία (Ευστρατόγλου 1987, σελ. 112, 113).

Η έλλειψη θέσεων εργασίας επιφέρει στους νέους απαισιοδοξία και αδιαφορία για το μέλλον. Σχετικές έρευνες διαπιστώνουν, μεταξύ άλλων, τις εξής συνέπειες της ανεργίας για τους νέους:

- Απογοήτευση λόγω έλλειψης θέσεων εργασίας ή εκπαίδευσης.
- Προβλήματα ταυτότητας, λόγω προσαρμογής των επιθυμιών τους στις ανάγκες της αγοράς εργασίας.
- Το συναίσθημα της "αχρηστίας".
- Το πρόβλημα του υπερβολικού ελεύθερου χρόνου.

Πολλοί νέοι, λόγω της απραξίας, προσπαθούν να "σκοτώσουν" την ώρα τους με μη δημιουργικές πράξεις (Meier στον Ζωγράφο 1993, σελ. 12). Εκτός τούτου, η ανεργία συνεπάγεται και τη συνεχιση της οικονομικής εξάρτησης των νέων από την οικογένεια, με αποτέλεσμα να καθυστερούν ή να δυσκολεύονται οι διαδικασίες αυτοδιάθεσης που σχετίζονται άμεσα με την απομάκρυνσή τους από την οικογενειακή κατοικία.

Ιδιαίτερα για τα κορίτσια, η ανεργία τα προσδένει στην οικογένεια και στις εργασίες του σπιτιού, πράγμα που επιδρά ανασταλτικά στην ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη. Επίσης τα στερεί της βασικής προϋπόθεσης για μια οικονομική ανεξαρτησία, που αποτελεί βασικό παράγοντα για την ανάπτυξη ικανοτήτων και συμμετοχής σε κοινωνικά αναγνωρισμένες δραστηριότητες (ό.π., σελ. 13, 14).

Ψυχολογικές έρευνες έχουν αποδείξει ότι οι συνέπειες της ανεργίας είναι πολλαπλές.

Στο επίπεδο κοινωνικής συμπεριφοράς έχει αποδειχθεί ότι:

- Αυξάνονται και ισχυροποιούνται οι τάσεις αρνητικού χαρακτήρα και στιγματισμού διαφόρων πράξεων σαν εγκληματικές και ιδιαίτερα των νέων ανθρώπων.
- Αυξάνονται περισσότερο οι μελαγχολίες, οι απόπειρες αυτοκτονιών και η εξάρτηση από ναρκωτικά, αλκοόλ και τις χημικές και φαρμακευτικές ουσίες.
- Αυξάνονται οι εισαγωγές στις ψυχιατρικές κλινικές.
- Αυξάνονται οι ψυχοσωματικές ασθένειες.
- Παρατηρούνται οι επιδεινώσεις σε μια σειρά από ψυχιατρικές διαταραχές (Κοινωνική εργασία 1989, σελ. 50).

Στα ίδια τα άνεργα άτομα η ανεργία έχει σαν αποτέλεσμα:

- Να μειώνεται η αυτοπεποίθησή τους, να ελαττώνεται η εμπιστοσύνη τους προς τους άλλους και να αναπτύσσεται η καψυποψία.
- Να αυξάνεται η κοινωνική τους απομόνωση.
- Και τέλος να θεωρούνται υπεύθυνοι και υπαίτιοι για την ανεργία ακόμη και από τα μέλη της ίδιας της οικογένειάς τους (ό.π., σελ. 50).

Στα μέλη της οικογένειας ανέργων παρατηρούνται συνήθως τα ακόλουθα:

- Αυξάνονται οι οικογενειακές διαμάχες και η απομόνωση από το κοινωνικό περιβάλλον.
- Στα παιδιά ανέργων δημιουργούνται ανωμαλίες στην ανάπτυξη και εξέλιξή τους (π.χ. αντικοινωνική συμπεριφορά, συναισθηματική αστάθεια, νευρικά συμπτώματα) με αποτέλεσμα να έχουν χαμηλή επίδοση στο

σχολείο και προβλήματα επαφής στην οικογένεια (π.χ. ο πατέρας χάνει τη θετική εκτίμηση και το σεβασμό του παιδιού, λόγω της συμπεριφοράς του. Δεν λειτουργεί πλέον σαν πρότυπο για μίμηση από το παιδί).

Επίσης η ανεργία δημιουργεί προβλήματα και σ' αυτούς που έχουν μια θέση εργασίας και συνδέονται άμεσα με το φόβο μιας επικείμενης απόλυσης. Έτσι:

- Εντατικοποιείται η πίεση για απόδοση και παραγωγικότητα (νόμος προσφοράς - ζήτησης).
- Αυξάνει η πίεση της ανταγωνιστικότητας που δημιουργεί διάσπαση στους εργαζόμενους.
- Δεν γίνεται χρήση αδειών, οι απουσίες λόγω ασθένειας ή άλλων υγειονομικών μέτρων περιορίζονται.

"Παρ' ότι οι άνεργοι δεν είναι υπεύθυνοι για την ανεργία τους, η πλειοψηφία της "κοινής γνώμης" πιστεύει ότι κύριοι υπεύθυνοι για την ανεργία και την κατάστασή τους είναι οι ίδιοι οι άνεργοι. Είτε αυτοί δεν θέλουν να εργαστούν και δεν κάνουν καμία προσπάθεια για να βρουν μια θέση εργασίας, είτε γιατί "μειονεκτούν", γεγονός που οδηγεί αναγκαστικά στην απόλυσή τους" (ο.π., σελ. 50).

Η συνηθισμένη και καθημερινή αυτή άποψη συγχέει τα αίτια με τα αποτελέσματα της ανεργίας. Το να επιρρίπτονται τέτοιου είδους προσωπικές ευθύνες σε άνεργα άτομα αποτελεί το καταλληλότερο μέσο για την ενίσχυση των αρνητικών ψυχοκοινωνικών επιπτώσεων της ανεργίας, που τα αίτιά της βρίσκονται στην ίδια τη δομή και λειτουργία του κοινωνικού συστήματος.

Οι πολιτικές συνέπειες της ανεργίας είναι επίσης σημαντικές. Πρώτο, αποτελεί μια κοινωνική αδικία, που σε πολλές περιπτώσεις μπορεί να δημιουργήσει αντιθέσεις μεταξύ στρωμάτων (αυτών που έχουν εργασία και αυτών που δεν έχουν) της ίδιας κοινωνικής τάξης, σε ό,τι αφορά τους πολιτικούς στόχους και προσανατολισμούς της. Δεύτερο, ευνοεί την ανάπτυξη του αυταρχισμού, στα πλαίσια της ιεραρχικής δομής που χαρακτηρίζει το σύστημα και περιορίζει την ανάπτυξη του κινήματος των εργαζομένων (Κιτσάκης Α., 1988, σελ. 115).

Από οικονομική άποψη ανεργία σημαίνει, ανεπαρκή αξιοποίηση του βασικού παραγωγικού πόρου μιας χώρας, που είναι το ανθρώπινο δυναμικό της. Αυτό το γεγονός συνεπάγεται απώλεια εισοδήματος για τον άνεργο, απώλεια φορολογικών εσόδων για το δημόσιο, μείωση των παραγωγικών δυνατοτήτων ολόκληρης της οικονομίας και απώλεια εισφορών κοινωνικής ασφάλισης.

Η απώλεια όμως πόρων του κράτους δεν προέρχεται μόνο από την απώλεια φορολογικών εσόδων. Η συνεχιζόμενη ανεργία οδηγεί σε μεγαλύτερη ένταση την "αδήλωτη" απασχόληση στα πλαίσια λειτουργίας της "παραοικονομίας", η οποία από το ότι είναι κοινωνικά απαράδεκτη, έχει και οικονομικές επιπτώσεις με τη φορολογική διαφυγή των δημιουργημένων εισοδημάτων και την απώλεια εσόδων στις Κοινωνικές Ασφαλίσεις (Ευστρατόγλου 1987, σελ. 113).

Τέλος, θα πρέπει να υπογραμμιστούν οι αρνητικές συνέπειες, ιδιαίτερα της ανεργίας μεγάλης διάρκειας, επάνω στους νέους που έχουν κάποια ειδικότητα. "Η παρατεταμένη ανεργία τους επιφέρει απώλεια των γνώσεων που έχουν αποκτήσει

από την εκπαίδευσή τους, εφόσον δεν μπορούν για αρκετό χρονικό διάστημα να τις αξιοποιήσουν στην πράξη. Έτσι, το κόστος της εκπαίδευσης χωρίς απόδοση επιβαρύνει οικονομικά το δημόσιο. Εδώ αναφέρεται η παιδεία ως ειδικότερη επαγγελματική εκπαίδευση και όχι ως γενική παιδεία" (ό.π., σελ. 113).

δ. Η Στατιστική της Ανεργίας

Η στατιστική πληροφόρηση για την ανεργία προέρχεται από τις ακόλουθες πηγές:

1. Την απογραφή του πληθυσμού από την ΕΣΥΕ (Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος), που πραγματοποιείται κάθε δεκαετία.
2. Την ετήσια έρευνα απασχόλησης που διενεργείται κάθε Β' τρίμηνο του έτους από την ΕΣΥΕ. Και
3. Την ετήσια έκθεση δραστηριοτήτων του ΟΑΕΔ (Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού) και τα μηνιαία δελτία κίνησης της αγοράς εργασίας που εκδίδονται από το Υπουργείο Εργασίας και προέρχονται από στατιστικά στοιχεία του ΟΑΕΔ. (Ευστρατόγλου 1987, σελ. 105-106).

* Η μέτρηση της ανεργίας βάσει των στοιχείων της απογραφής πληθυσμού

Σύμφωνα με τον ορισμό των απογραφών 1961 και 1971, "άνεργοι θεωρούνται τα άτομα εκείνα τα οποία εργάστηκαν λιγότερο από 10 ώρες ή τα άτομα τα οποία δεν εργάστηκαν καθόλου στη διάρκεια της προηγούμενης από την απογραφή εβδομάδας και δήλωσαν στον απογραφέα ότι ζητούν απασχόληση".

Επειδή η απογραφή πληθυσμού γίνεται κάθε 10 χρόνια και η καθυστέρηση στην επεξεργασία των στοιχείων είναι πολύ μεγάλη, η πηγή αυτή ελάχιστα συμβάλει, τόσο στην παρακολούθηση της ανεργίας, όσο και στην επεξεργασία μιας συγκεκριμένης πολιτικής αντιμετώπισης του προβλήματος της ανεργίας.

* Η ανεργία βάσει στοιχείων Ε.Σ.Υ.Ε. - Έρευνα Απασχόλησης

Η ΕΣΥΕ παρέχει, μέσω της έρευνας απασχόλησης, από το 1974 και μετά, στοιχεία για την ανεργία και την ανεργία των νέων.

Την περίοδο 1974-80 η έρευνα κάλυπτε μόνο τις αστικές και ημιαστικές περιοχές της χώρας και διεξαγόταν τέσσερις φορές το χρόνο. Από το 1981 η έρευνα καλύπτει όλη τη χώρα.

Σύμφωνα με τον ορισμό της Ε.Σ.Υ.Ε., "άνεργοι θεωρούνται οι ηλικίας 14 ετών και άνω μη εργασθέντες" (ως μη εργασθέντες θεωρούνται και τα συμβοηθούντα μέλη, τα οποία εργάστηκαν κατά την εβδομάδα αναφοράς λιγότερο από 12 ώρες και δεν έχουν μια κανονική εργασία) και μη έχοντας μια κανονική εργασία κατά την εβδομάδα αναφοράς, οι οποίοι ανήκουν σε μια από τις κατωτέρω κατηγορίες:

- α. Ζητούσαν εργασία κατά την εβδομάδα αναφοράς την οποία και μπορούσαν να αναλάβουν όταν τους προσφερόταν.
- β. Ζητούσαν εργασία πριν από την εβδομάδα αναφοράς και διέκοψαν προσωρινά τις ενέργειές τους, λόγω ολιγοήμερης ασθένειας ή αναμονής ανάληψης εργασίας που βρέθηκε ή αναμονής αποτελεσμάτων προηγούμενων ενεργειών για ανεύρεση εργασία ή τέλος επειδή δεν βρέθηκε σχετική εργασία γι' αυτούς στην περιοχή τους, με την προϋπόθεση, ότι και κατά την εβδομάδα αναφοράς επιθυμούσαν εργασία και μπορούσαν να αναλάβουν αυτήν αμέσως μόλις τους προσφερόταν.
- γ. Διέκοψαν προσωρινά (όχι πέραν του μήνα) την απασχόλησή τους χωρίς να αμείβονται κατά το χρονικό αυτό διάστημα, λόγω διακοπής από τον εργοδότη τους των εργασιών στις οποίες απασχολούνται, για λόγους όμως ανεξάρτητους της θέλησής τους.

* Η ανεργία βάσει στοιχείων του Ο.Α.Ε.Δ.

Ο Ο.Α.Ε.Δ., με βάση την υπάρχουσα νομοθεσία, δεν δίνει ορισμό του ανέργου παρά μόνο σε σχέση με την ασφάλιση κατά της ανεργίας. Έτσι "άνεργος θεωρείται εκείνος όστις μετά την λήξιν της σχέσεως εργασίας δεν εύρε νέαν απασχόλησιν, εξηρητημένην ή μη". Εξαιρούντια δε τα άτομα που υπηρετούν στις Ένοπλες Δυνάμεις, τα συμβοηθούντα άτομα στην οικογενειακή εκμετάλλευση, οι κρατούμενοι και φυλακισμένοι και τέλος άτομα που εκπαιδεύονται σ' επαγγελματική σχολή ή σε πρακτική άσκηση χωρίς σχέση εργασίας.

Δικαίωμα εγγραφής στον Ο.Α.Ε.Δ. έχει κάθε άτομο που είναι άνεργο και ικανό προς εργασία να αποτανθεί στις αρμόδιες Υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ. και να ζητήσει να του βρουν εργασία (Πηγή: Ο.Α.Ε.Δ. Πάτρας).

Η στατιστική παρακολούθηση της ανεργίας και ιδιαίτερα της ανεργίας των νέων με βάση τα στοιχεία του Ο.Α.Ε.Δ. είναι ανεπαρκής και τα στοιχεία που υπάρχουν υποεκτιμούν την ανεργία αυτής της κατηγορίας του εργατικού δυναμικού.

Η υποεκτίμηση της ανεργίας των νέων, βάσει στοιχείων του Ο.Α.Ε.Δ., οφείλεται στους εξής τρεις βασικά λόγους:

α. Ο Ο.Α.Ε.Δ. έχοντας προσανατολίσει το ενδιαφέρον του, για αρκετά χρόνια, μόνο σ' ένα μέρος της αγοράς εργασίας, δηλαδή βασικά στα επαγγέλματα του δευτερογενή τομέα και σ' ένα μικρό μέρος του τριτογενή τομέα, δεν ασκούσε καμία έλξη στην κατηγορία εκείνη των ανέργων νέων που δεν ενδιαφερόντουσαν γι' αυτά.

β. Οι προϋποθέσεις για τη λήψη κάποιου επιδόματος ανεργίας από τον Ο.Α.Ε.Δ., αποκλείουν το νεοεισερχόμενο στην

αγορά εργασίας, ο δε δικαιούμενος πρέπει να έχει ασχοληθεί ένα ορισμένο χρόνο τουλάχιστον, και αν είναι ασφαλισμένος κατά της ανεργίας τα δυο προηγούμενα της πρώτης επιδότησης χρόνια. Τέλος,

γ. Αν αυτό συνδυαστεί με την αδυναμία παρέμβασης του Ο.Α.Ε.Δ. στον τομέα των τοποθετήσεων στην αγορά εργασίας, συμπεραίνεται ότι ο άνεργος νέος δεν είχε κανένα κίνητρο ν' αναζητήσει εργασία μέσω των υπηρεσιών του Ο.Α.Ε.Δ. και να εγγραφεί σαν άνεργος.

Η μη εγγραφή και αναζήτηση εργασίας από τους νέους μέσω των γραφείων του Ο.Α.Ε.Δ. προκύπτει και από τα στοιχεία της έρευνας - απασχόλησης, που στο σύνολο των 64.000 ανέργων ηλικίας 15-24 ετών, μόνο 1.404 ζήτησαν εργασία, μέσα στο 1981, μέσω του Ο.Α.Ε.Δ, δηλαδή ποσοστό 2,2%.

Η βελτίωση όμως των υπηρεσιών απασχόλησης του ΟΑΕΔ, ο αναπροσανατολισμός των δραστηριοτήτων του στο βαθμό που διευρύνει την παρέμβασή του στην αγορά εργασίας και τέλος τα προγράμματα ειδικά για νέους, βελτιώνουν σημαντικά τη σχέση ΟΑΕΔ και άνεργου νέου.

Τέλος, με όσα εκτέθηκαν, βγαίνει το συμπέρασμα ότι και οι τρεις πηγές υποεκτιμούν το πραγματικό μέγεθος της ανεργίας. Παρόλα αυτά, η επεξεργασία των στοιχείων που παρέχουν μπορεί να δείξει την εξέλιξη ορισμένων πλευρών του μεγέθους και της διάρθρωσης της ανεργίας. (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 164).

5. Οι επιπτώσεις της Ανεργίας στους Εργαζόμενους και την Κοινωνία

5.1. Μια γενική εικόνα

Οι τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα σηματοδεύτηκαν από ανησυχυτική αύξηση της μαζικής ανεργίας και υποαπασχόλησης του εργατικού δυναμικού. Στη χώρα μας εκατοντάδες χιλιάδες, άντρες και γυναίκες, ικανοί για εργασία, είναι καταδικασμένοι σήμερα σε αναγκαστική αργία και άλλες εκατοντάδες χιλιάδες υποαπασχολούνται. Εννοείται ότι η ανεργία ήταν πάντα μάλιστα για τους εργαζόμενους. Στην εποχή μας όμως πήρε άλλες ποιοτικές διαστάσεις. Από έλλειψη απασχόλησης απειλούνται ολόκληρες μελλοντικές νέες γενιές να μείνουν έξω από την οικονομική δραστηριότητα. Το στρες της ανεργίας και έλλειψης απασχόλησης, η αβεβαιότητα για το αύριο, συνέχει άνεργους και απασχολούμενους. Η δουλειά έχει γίνει σήμερα για πολλούς άπιαστο όνειρο.

Η επικίνδυνη διόγκωση της μαζικής ανεργίας στη χώρα μας αποτελεί εκδήλωση της βαθιάς κρίσης του εξαρτημένου μοντέλου ανάπτυξης του ελληνικού καπιταλισμού στη μεταπολεμική περίοδο και υποδηλώνει την ανικανότητά του να δώσει διέξοδο στην παραπέρα αναπτυξιακή πορεία του τόπου και συνεπώς να εκτονώσει την ανεργία και να εξασφαλίσει εργασία.

Στις μέρες μας περίπου 10% του εργατικού δυναμικού της χώρας έχει αποκλειστεί άμεσα από την παραγωγική διαδικασία και τις υπηρεσίες. Οι απολύσεις έχουν πάρει πρωτοφανείς διαστάσεις. Στα χρόνια 1975-1987, σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία (εγγεγραμμένες απολύσεις) έγιναν

2.426.146 απολύσεις. Αναμφίβολα αριθμός ανατριχιαστικός σε σχέση με τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό της χώρας μας. Και δεν είναι μόνο η ποσοτική πλευρά του προβλήματος, όπου σχεδόν το 10% του πιο πολύτιμου και δημιουργικού παράγοντα, της εργατικής δύναμης, αναγκαστικά εκτοπίζεται από τη δουλειά, αλλά το πιο κρίσιμο σημείο είναι η ποιοτική του πλευρά.

Η ανεργία έχει πλήξει περισσότερο από κάθε άλλη φορά τη νέα γενιά, τις γυναίκες, τους ειδικευμένους εργαζόμενους και επιστήμονες. Το ποσοστό των νέων ανέργων κάτω της ηλικίας των 30 χρόνων ξεπερνά το 60% όλων των ανέργων του τόπου. Οι γυναίκες έχουν το "προνόμιο" να είναι πρώτες στις απολύσεις και οι τελευταίες στις προσλήψεις. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, το 1985 οι άνεργοι πτυχιούχοι των ανώτατων, ανώτερων σχολών και με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης ανέρχονταν σε 150.000 άτομα.

Μελλοντικά η κατάσταση στην αγορά εργασίας της εργατικής δύναμης περιπλέκεται και θα οξύνεται, γιατί η εισβολή των επιτευγμάτων της νέας τεχνικής και τεχνολογίας, της μικροηλεκτρονικής, της ρομποτικής και πληροφορικής δεν εισάγεται μόνο στους κλάδους της βιομηχανίας και γενικά στον τομέα της υλικής παραγωγής, μα ενταντικά διεισδύουν οι νέες τεχνολογίες και στις υπηρεσίες, με συνέπεια να μην μπορούν να βρουν δουλειά αυτοί που αποδεσμεύονται από την εργασιακή διαδικασία σε άλλους κλάδους της οικονομίας.

Οι συνέπειες από την ανεργία είναι πολλαπλές, ποικίλες και ολέθριες. Ο ακριβής προσδιορισμός τους είναι δύσκολος, απαιτεί ειδικές έρευνες, μελέτες και δειγματοληπτικές εργασίες. Το πρόβλημα είναι πολυσύνθετο και εξαρτάται από

πολλούς παράγοντες. Και αυτό, γιατί οι επιπτώσεις από την ανεργία είναι άμεσες και έμμεσες, μερικές και συνολικές, βραχυπρόθεσμες και μακρόπνοες, οικονομικές και επαγγελματικές, πολιτικές και κοινωνικές, ιδεολογικές, πολιτιστικές, ψυχολογικές κ.λπ. Άλλωστε, υπάρχει παντελής ανυπαρξία επίσημων στοιχείων, σχετικά με το αντικείμενο που πραγματευόμαστε στην εργασία αυτή.

5.2. Πτώση του βιοτικού επιπέδου των Εργαζομένων

Η μαζική ανεργία επιδρά άμεσα στη γενική χειροτέρευση της οικονομικής κατάστασης της εργατικής τάξης. Με την ανεργία μειώνεται το ποσοστό συμμετοχής των εργατών στην κατανομή του εθνικού εισοδήματος. Σήμερα εκατοντάδες χιλιάδες άνεργοι, ανεξάρτητα από τη διάρκεια, που μένουν χωρίς δουλειά, δεν απολαμβάνουν αμοιβές. Κι αυτοί αποτελούν μια μεγάλη μερίδα της μισθωτής εργασίας στην Ελλάδα, περίπου το 1/6 όλων των μισθωτών. Η επίσημη κυρίαρχη προπαγάνδα, ενώ στην ουσία αποσιωπά το μεγάλο δράμα των ανέργων, από την άλλη προβάλλει το επιχείρημα της επιδότησης των ανέργων.

Μα κι αυτά τα πενιχρά κονδύλια που χορηγούνται για τους άνεργους όλο και περικόπτονται. Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) συνιστά: "Οι βιομηχανικές χώρες της Δύσης πρέπει να βάλουν χαλινάρι στις δαπάνες για κοινωνικά προγράμματα" (Πηγή: ΕΞΠΡΕΣ, στον Κυρίτση 1988, σελ. 18). Χωρίς καμία υπερβολή μπορούμε να πούμε ότι στην Ελλάδα η προστασία των ανέργων είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Η διαδικασία απόκτησης και αυτού του δικαιώματος επιδότησης

είναι ένας πραγματικός γολγοθάς και το ύψος του επιδόματος είναι πολύ χαμηλό.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Οργανισμού Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), οι επιδοτούμενοι άνεργοι το 1987 ανέρχονταν σε 55.996 άτομα. Ενώ όμως την ίδια χρονιά έγιναν 212.256 απολύσεις, οι μόνιμοι άνεργοι υπερέβαιναν τις 350.000.. Επομένως μπορούμε να συμπεράνουμε, ότι το 18-20% των μισθωτών στερείται άμεσα τις αποδοχές, οι εργαζόμενοι που διώχθηκαν από τη δουλειά τους και οι οικογένειές τους στερούνται τα βασικά οικονομικά μέσα ύπαρξης, διατροφής, ένδυσης, υπόδησης, υγείας, στέγασης, αναψυχής κ.λπ.

Η μαζική ανεργία είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες, που επιδρά όχι μόνο στη σχετική, μα και στην απόλυτη χειροτέρευση της κατάστασης της εργατικής τάξης. Όχι μόνο αφαιρεί άμεσα μισθούς και μεροκάματα από ένα σημαντικό τμήμα της εργατικής τάξης, μα και συμπιέζει προς τα κάτω τις πραγματικές αμοιβές των απασχολούμενων. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας (Εθνικοί Λογαριασμοί), το μερίδιο των μισθών σαν ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) μειώθηκε από 41% το 1982 σε 39,8% το 1987 (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα 1991, σελ. 222).

Δεν είναι διόλου τυχαίο το γεγονός, ότι με την αυξανόμενη ανεργία τα τελευταία χρόνια σημειώθηκε πτώση των πραγματικών εργατικών αποδοχών. Με βάση υπολογισμούς από στοιχεία της ΕΣΥΕ στα χρόνια 1978-1983 οι εργάτες της βιομηχανίας έχασαν το 20% της αγοραστικής τους δύναμης, οι

υπάλληλοι του λιανικού εμπορίου το 17%. Μόνο το 1983 οι πραγματικοί μισθοί των οικοδόμων έπεσαν κατά 13,6%, των εργαζόμενων στο δέρμα κατά 15,1% και στο μέταλλο κατά 12,7%. Άλλα στοιχεία δείχνουν ότι οι πραγματικοί μισθοί μειώθηκαν σε σύγκριση με το 197 κατά 10,7% το 1980 και κατά 13,3% το 1985.

...Μετά τα αντεργατικά μέτρα που πήρε η κυβέρνηση του Οκτώβρη του 1985 και τις Πράξεις Νομοθετικού Περιεχομένου, σημειώθηκε πραγματική έξαρση των τιμών, που συνοδεύτηκε από μαζικές απολύσεις και μείωση των πραγματικών μισθών... Επακόλουθο ήταν η μεγάλη απώλεια της αγοραστικής δύναμης των εργαζομένων. Στη μεταποιητική βιομηχανία, οι πραγματικοί μηνιαίοι μισθοί σημείωσαν πτώση κατά 11,7% το 1986 και κατά 5,7% το 1987, ενώ στο λιανικό εμπόριο αντίστοιχα κατά 9,7% και 5,6%. (Πηγή: ΕΠΙΛΟΓΗ "Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ", στο Ανεργία και Απασχοληση στην Ελλάδα 1991, σελ. 223).

Στη συζήτηση που έγινε στη Βουλή στις 20.5.1987, αναφέρθηκε ότι στη διάρκεια του λεγόμενου σταθεροποιητικού προγράμματος 1986/1987 μειώθηκαν οι μισθοί κατά 18,4%. Οι βιομήχανοι από καιρό απαιτούν μια πολιτική που θα χτυπούσε τα εργατικά εισοδήματα για να αυξάνουν τα κέρδη τους. Από το 1984 απαιτούσαν μια πολιτική, όπου "η μείωση των πραγματικών εισοδημάτων πρέπει να αποκτήσει υψηλή προτεριαότητα". Ενώ η ανεργία από το 1979 και εδώ διογκωνόταν ραγδαία, τα κέρδη των βιομηχάνων αυξάνονταν με γοργό ρυθμό. ...Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός, ότι στην ελληνική βιομηχανία στα χρόνια 1983-1986 τα μικτά κέρδη των εταιριών σχεδόν διπλασιάστηκαν, ενώ η απασχόληση μειώθηκε κατά 20.334 άτομα (Κυρίτσης Ν. 1988, σελ. 20).

Στο τέλος αυτού του κεφαλαίου θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η αύξηση της εφεδρικής στρατιάς των ανέργων αξιοποιείται από το κεφάλαιο για την ενδυνάμωση της εκμετάλλευσης του ασχολούμενου τμήματος της εργατικής τάξης. Όσο μεγαλύτερες διαστάσεις παίρνει η ανεργία, τόσο πιο εύκολα οι καπιταλιστές, με το "μπαμπούλα" των απολύσεων εργατών και την αντικατάστασή τους από ανέργους, καταφέρνουν να χτυπούν τους εργατικούς μισθούς και να αφαιρούν κερδισμένες με αγώνες και θυσίες κατακτήσεις των εργαζόμενων.

5.3. Εντατικοποίηση της Εργασίας

Αναφέρθηκε προηγούμενα ότι με το "μπαμπούλα" των απολύσεων οι καπιταλιστές αναγκάζουν τους εργαζόμενους να δουλεύουν πιο εντατικά, να καταναλώνουν περισσότερη μυϊκή και πνευματική δύναμη στη μονάδα του χρόνου... Η εργοδοσία χτυπά κεκτημένα δικαιώματα των εργαζόμενων και παραβιάζει κατάφωρα την αστική νομοθεσία. Αυτό το παραδέχονται και οι επιθεωρήσεις εργασίας στις εκθέσεις τους για την καταπάτηση του ωραρίου, της ανάπαυσης, της νυκτερινής εργασίας, της παράνομης εργασίας ανηλίκων παιδιών, των αδειών κ.λπ. ... Ενώ το 1985 δόθηκαν για υπερωριακή απασχόληση άδειες σε 504.844 άτομα για σύνολο ωρών 6.904.425, το 1986 δόθηκαν σε 426.295 άτομα για σύνολο ωρών 8.060.472, δηλαδή σημειώθηκε μείωση του αριθμού των απασχολούμενων με υπερωριακή απασχόληση και αύξηση των ωρών. Πράγμα που σημαίνει εντατικοποίηση της εργασίας. Στα χρόνια 1981-1985 δόθηκαν άδειες σε επιχειρήσεις για νυκτερινή εργασία γυναικών, όπου εργάστηκαν 44.686 εργάτριες. Μερικές επιχειρήσεις πήραν από το Υπουργείο

Εργασίας μέχρι και 30 φορές άδειες το χρόνο για νυχτερινές δουλειές γυναικών.

Στα χρόνια 1982-1987 στις υπηρεσίες του Υπουργείου Εργασίας διαβιβάστηκαν 122.636 εργατικές διαφορές, για καταγγελία σύμβασης εργασίας, για μισθούς, καθυστέρηση κ.λπ., από τις οποίες μόνο οι 58.041 λύθηκαν και οι υπόλοιπες πέρασαν στις καλένδες του χρόνου.

Όπως βλέπει ο αναγνώστης από τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου, όλα αυτά συμβαίνουν τον καιρό που απολύονται εκατοντάδες χιλιάδες εργαζόμενοι. Από τη μια οι επιχειρήσεις ιδώχνουν εργάτες από την κανονική δουλειά και από την άλλη προσλαμβάνουν με την τακτική της μερικής απασχόλησης για δουλειά τη νύχτα, τις Κυριακές, για δουλειά στο σπίτι, προσλαμβάνουν ανήλικους, ζητούν υπερωρίες κ.λπ. Στη συνέχεια θα δώσουμε μερικές μαρτυρίες από συνεντεύξεις εργατών και εργατριών, που αφορούν την εντατικοποίηση της εργασίας. Μια εργάτρια από την Τριούμφ. λέει για τις απολύσεις: "Δουλεύουμε με το κουπόνι και με ακόρντ. Είμαστε 40 εργάτριες στη σειρά και η δουλειά της μιας εξαρτάται από της άλλης. Ο προϊστάμενος κάθεται με το χρονόμετρο στο χέρι και ελέγχει ποια έκανε το λιγότερο χρόνο για ένα γάζωμα. Σ' αυτό το χρόνο πρέπει να συμπιεστεί ο χρόνος όλων μας ... μας δείχνουν σε βίντεο την εργάτρια που χωρίς να σηκώνει κεφάλι συμπίεσε το χρόνο παραγωγής στο λιγότερο δυνατό". Έτσι, λοιπόν, κατά τον ισχυρισμό των αρμοδίων και κατά τις εταιρίες "οι διαθεσιμότητες και οι απολύσεις έχουν αιτιολογηθεί... σαν απολύσεις λόγω μείωσης της απόδοσης" (Πηγή: ΕΡΓΑΤΟΥΠΑΛΛΗΛΙΚΗ ΦΩΝΗ, στο Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 229).

Μια άλλη εργάτρια στην "Ελληνίδα" δήλωσε: "Δουλεύουμε μέσα σε ανθυγιεινές συνθήκες, χωρίς εξαερισμό, με υγρασία και χνούδι. Σε μερικά τμήματα δεν αντέχουν οι εργάτριες και μετακινεί άλλες από άλλα τμήματα, αντί να προσλάβει άνεργες. Και όχι μόνο αυτό, αλλά συστηματικά απολύει κάθε μήνα σχεδόν περίπου 2%".

Στην κλωστοϋφαντουργία, "πολλές γυναίκες, που μένουν χωρίς δουλειά, αναγκάζονται μετά να ασχοληθούν με φασόν ή κάνουν διάφορες άλλες δουλειές, άλλες πάλι κουρασμένες κι απογοητευμένες γυρίζουν στο σπίτι... Η εργαζόμενη νεολαία είναι μια άλλη πηγή κερδών για την εργοδοσία. Ο νέος και η νέα, που δουλεύουν στα κλωστοϋφαντουργεία μέχρι τα 18 τους χρόνια, για 9 μήνες δουλεύουν σαν ανειδίκευτοι εργάτες σε ειδικευμένη βέβαια εργασία, προσφέροντας το νεανικό τους μόχθο βορά στα υπερκέρδη των βιομηχάνων. Τρανταχτό παράδειγμα ο μεγαλοβιομήχανος ΚΑΡΕΛΑΣ, ο οποίος χρησιμοποιεί σε τριάντα μασουρίστρες μηχανές και ανήλικες κοπέλες, που του βγάζουν την ίδια παραγωγή με τις ειδικευμένες, αλλά με διαφορετικό μισθό και καθόλου πριμ... Το άγχος, η υπερένταση, η τρομοκρατία, έχουν μια ειδική επίδραση". (ό.π. σελ. 230).

Σύμφωνα με τον Κυρίτση, ειδικό εργατολόγο: "Ο εργαζόμενος - λέει - για να εξασφαλίσει τη μονιμότητά του, και να δείξει καλή διαγωγή στο "αφεντικό", εντείνει στο έπακρο το ρυθμό της δουλειάς του, με αποτέλεσμα ο ίδιος να εξοντώνεται και το αφεντικό να καρπώνεται τον ιδρώτα του. Παράλληλα ο εργοδότης, χρησιμοποιώντας τους νεοπροσληφθέντες συμβασιούχους σαν πρότυπο, παρασύρει και τους άλλους εργαζόμενους στον ίδιο ρυθμό εργασίας, πετυχαίνοντας έτσι την

εντατικοποίηση... Από την άλλη πλευρά ο εργαζόμενος... υποχρεώνεται πολλές φορές να δουλεύει υπερωριακά, κυριακές και αργίες... αφού σε κάθε στιγμή κινδυνεύει να βρεθεί χωρίς δουλειά".

Είναι γνωστό ότι η εντατικοποίηση της εργασίας επιφέρει ολέθριες συνέπειες στην υγεία των εργαζομένων. Ένα παράδειγμα: "Στον ΚΑΡΕΛΑ, στο υφαντουργείο μια κλωστούφαντουργίνα κρατάει από 12-18 αργαλειά. Από την ορθοστάσια παρουσιάζεται φλεβίτιδα, αιμορραγίες, πόνοι στη μέση και στη σπονδυλική... Στην ΤΡΙΚΟΛΑΣ της Νάουσας εφαρμόστηκε εσωτερικός κανονισμός με τη βοήθεια ξένου διευθυντή. Κάθε μια ώρα δίνουν χαρτιά πόσα κομμάτια βγάζουν. Στην αρχή είχαν 50 κομμάτια την ώρα, με τα νέα συστήματα φτάσανε τα 120 κομμάτια. Απαγορεύτηκε η τουαλέτα για να μη σπάει η παραγωγή και για να πάνε στην τουαλέτα πρέπει να κλείσουν το μάτι την προϊσταμένη για να πάρουν τη συγκατάθεσή της. Πέντε απολύθηκαν γιατί τόλμησαν να μην κλείσουν το μάτι".

Τα ανήλικα παιδιά πέφτουν συχνά θύματα εργατικών ατυχημάτων. "Τα εργατόπαιδα, που πληρώνουν με το αίμα τους τα εργοδοτικά κέρδη, δείχνουν πόσο απάνθρωπα γίνεται στη χώρα μας η καταπάτηση των δικαιωμάτων του παιδιού, αλλά και κάθε ηθικής αξίας απέναντι στο νέο άνθρωπο, που παραδίδεται στους εργοδότες για να του ρουφήξουν την παιδική του δύναμη" (Κυρίτσης Ν., 1988, σελ. 21).

Τελειώνοντας το σημείο αυτό, αναφέρουμε ότι στην περίοδο 1979-1985, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, σημειώθηκαν στην Ελλάδα 295.068 εργατικά ατυχήματα. Οι παραπάνω συγκλονιστικοί

αριθμοί μαρτυρούν ότι σε κάθε εργάσιμη ημέρα είχαμε πάνω από 150 εργατικά ατυχήματα.

5.4. Επαγγελματική Υποβάθμιση

Ο αποκλεισμός του άμεσου παραγωγού από τη διαδικασία της παραγωγής, οι δυσκολίες να ξαναπιάσει δουλειά ο άνεργος ή να μη βρει στο επάγγελμά του, στις σύγχρονες συνθήκες ραγδαίας τεχνικής και τεχνολογικής πρόόδου, μεγάλων απαιτήσεων, υψηλής στάθμης, ειδίκευσης και γνώσεων, αποδεκατίζουν επαγγελματικά πολλούς εργάτες, υποβαθμίζουν την ειδίκευση και εμπειρία στην παραγωγική δραστηριότητα. Το πρόβλημα αυτό απαιτεί επανειδίκευση σε πολλούς κλάδους της οικονομίας, όπως π.χ. στην ελληνική κλωστοϋφαντουργία, η ανυπαρξία προγραμμάτων επανειδίκευσης και δυνατοτήτων μακρόχρονης προγραμματισμένης πολυτεχνικής εκπαίδευσης των νέων οδηγεί σε απογοήτευση, στο να χάνονται όνειρα • επαγγελματικής και κοινωνικής σταδιοδρομίας. Σε περιόδους που συντελούνται άλματα στην τεχνολογία, ο άνεργος νοιώθει να χάνεται η επαγγελματική του εμπειρία και να παλιώνει πολύ γρήγορα. Στην ουσία, σε μια μερίδα συντελείται αποειδίκευση, κατάπτωση ικανότητας για πολύπλοκη εργασία.

Η μόνιμη επιτροπή απασχόλησης της ΕΟΚ παραδέχτηκε ότι "Η μακρά απουσία από τακτική εργασία έχει επίσης αρνητική επίπτωση στην προσωπική παραγωγικότητα... τα προσόντα χάνονται, λόγω της μη χρησιμοποίησής τους - στην περίπτωση των νέων τα αποκτηθέντα προσόντα είναι δυνατό να χαθούν πριν ακόμη χρησιμοποιηθούν. Επιπλέον, το γεγονός ότι είναι άνεργοι αποτελεί για πολλούς μια ιδιαίτερη αποθαρρυντική εμπειρία,

ώστε να βρίσκουν πολύ δύσκολο να αντισταθμίσουν την έλλειψη εργασίας με την ανάληψη άλλων δραστηριοτήτων (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα 1991, σελ. 231). Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός, ότι σήμερα πολλοί χτεσινοί ειδικευμένοι παραγωγικοί εργαζόμενοι πιάνουν δουλειά έξω από το επάγγελμά τους, στις υπηρεσίες, στο εμπόριο, στα καφενεία, στις ταβέρνες, πουλάνε λαχεία, ασχολούνται με το σύστημα ντίλερς, μαζεύουν φρούτα, εξωραΐζουν δάση κ.λπ. Ο πρόεδρος της "Αλουμίνιον Ελλάδος", σε συνέλευση του Σωματείου της ΠΕΣΙΝΕ, δήλωσε ότι θα βρει δουλειά για τους συμβασιούχους "με την προϋπόθεση να δεχτούν οι εργάτες δουλειές πέρα από την ειδικότητά τους" (ο.π., σελ. 232).

Η αποξένωση των εργαζομένων από την παραγωγή, η επαγγελματική τους υποβάθμιση και αποειδίκευση, είναι πολύ χαρακτηριστική σε κλάδους όπου εργάζονται γυναίκες. Οι γυναίκες γίνονται συχνότερα θύματα επαγγελματικής υποβάθμισης και ετεροαπασχόλησης.

Συνήθως η εργάτρια, ο νέος εργάτης, που για ένα χρονικό διάστημα μένουν άνεργοι, αναγκάζονται να αναζητούν κάποια απασχόληση πλασιέ ή δουλειά με το κομμάτι στο σπίτι, ζουν όμως μόνιμα με το άγχος της ανασφάλειας.

Για τις γυναίκες η επαγγελματική υποβάθμιση σημαίνει στην πραγματικότητα επιστροφή στο ρόλο της "νοικοκυράς του σπιτιού". Οι νέοι απόφοιτοι δεν προλαβαίνουν καλά καλά να γνωρίσουν την εργασία, ενώ αντίθετα ζουν και μάλιστα πιο έντονα εξαιτίας της ηλικίας τους και των ιδιαίτερων αναγκών όλες τις συνέπειες της καπιταλιστικής αποξένωσης.

Εννοείται πως το πρόβλημα της επαγγελματικής υποβάθμισης και αποειδίκευσης δεν αφορά μόνο τους άνεργους, όταν μετά από καιρό αποκτήσουν μια δουλειά. Αποτελεί μόνιμο πρόβλημα και των απασχολούμενων στην εποχή της επιστημονικοτεχνικής επανάστασης, της μικροηλεκτρονικής, της ρομποτικής και της εισαγωγής όλο και πιο σύνθετων μεθόδων παραγωγής και υπηρεσιών.

5.5. Κοινωνικές Επιπτώσεις

Στην εποχή των κομπιούτερς, της μικροηλεκτρονικής, της πληροφορικής και της εξερεύνησης του διαστήματος, ο άνθρωπος στον καπιταλισμό δεν μπορεί να λύσει βασικά προβλήματά του, ακόμα και της εξασφάλισης των βασικότερων μέσων ύπαρξης. Μπροστά σ' αυτή την αντίθεση, ο άνεργος νοιώθει δέος για τη ζωή, συχνά υποτιμά τις δυνάμεις του, νοιώθει πλέγματα κατωτερότητας, απογοητεύεται, ψάχνει να βρει διέξοδο, που οδηγεί πολλές φορές σε φυγή από την πραγματικότητα. Σε μια έκθεση της Μόνιμης Επιτροπής Απασχόλησης της Ε.Ο.Κ. αναφέρεται ότι "Η μακροχρόνια ανεργία κλονίζει την εμπιστοσύνη και την αυτοπεποίθηση ενός ατόμου και οδηγεί σε αισθήματα ταπείνωσης και μοναξιάς... προκαλεί αλλαγές στη συμπεριφορά και στη δραστηριοποίηση... Πολλοί, αντιμετωπίζοντας ιδιαίτερα παρατεταμένη ανεργία, πέφτουν σε παθητικότητα και απελπισία.

Σε συνθήκες σταθερής και παρατεταμένης ανεργίας, όπως αυτής που ζούμε στη χώρα μας, αυξάνει απότομα ο αριθμός των ψυχολογικών παθήσεων. Η έρευνα της ψυχιατρικής κλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών απέδειξε ότι, στο γενικό πληθυσμό του

Βύρωνα και της Καισαριανής, το 17% του πληθυσμού παρουσιάζει συμπτώματα κατάθλιψης. Απ' αυτούς, τα υψηλότερα ποσοστά ήταν στα οικονομικά φτωχότερα στρώματα, ιδιαίτερα στους άνεργους και ανειδίκευτους εργάτες. Αντίθετα, οι επιχειρηματίες και τα στελέχη επιχειρήσεων βρίσκονται στην πιο χαμηλή κλίμακα (Πηγή: Καθημερινός Τύπος, στο Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 233).

Το πρόβλημα της κατάθλιψης, σύμφωνα πάντοτε με την έρευνα, εμφανίζεται κατά 4-5% αυξημένο στις γυναίκες απ' ό,τι στους άντρες. Ενώ το ποσοστό κατάθλιψης στον πληθυσμό της Αθήνας αγγίζει το 11%.

Μια άλλη έρευνα εκτιμά, ότι 1% αύξηση της ανεργίας των μισθωτών σε μια χώρα πέρα από τα φυσιολογικά όρια οδηγεί σε 3,4% αύξηση των διανοητικών παθήσεων.

"Η άνοδος του εθνικού επιπέδου ανεργίας στις Η.Π.Α. κατά 1% οδηγεί σε αύξηση του αριθμού των θανάτων κατά 37.000 άτομα, συμπεριλαμβανομένων και των 920 αυτοκτονιών και των 630 εγκληματικών ενεργειών, του αριθμού των ασθενών που μπήκαν σε κρατικά ψυχιατρεία κατά 4.000, και των φυλακισμένων κατά 3.000 άτομα" (Πηγή: Προβλήματα Ειρήνης και Σοσιαλισμού, στον Κυρίτση Ν., 1988, σελ. 22).

Σε μια έρευνα στο Πανεπιστήμιο Τζον Χόπκινς διαπιστώνεται ότι κάθε πρόσθετη μονάδα στις εκατό ανεργίας επέφερε σημαντική άνοδο στις ασθένειες, τον αλκοολισμό, τις ανθρωποκτονίες και τις αυτοκτονίες.

Δίνουμε στη συνέχεια εκτεταμένη περιγραφή από την εργασία του Michael Parenti: "Οι αυτοκτονίες - γράφει - είναι η τρίτη, κατά σειρά, αιτία θανάτου των νέων και είναι ιδιαίτερα

συνηθισμένο φαινόμενο στους άνεργους νέους. Συνολικά περισσότεροι από 27.000 Αμερικανοί αφαιρούν τη ζωή τους κάθε χρόνο... Καθώς πληθαίνουν τα εγκλήματα, αυξάνει και ο πληθυσμός των φυλακών, ο οποίος υπερδιπλασιάστηκε μεταξύ 1973 και 1980. Περισσότεροι από μισό εκατομμύριο άτομα είναι έγκλειστα σε κάθε λογής φυλακές, και κάθε βδομάδα οι νέοι έγκλειστοι ξεπερνούν τους αποφυλακιζόμενους κατά 300 άτομα. Οι ΗΠΑ "είναι στο μέσο μιας άνθησης στην οικοδόμηση φυλακών"...

"Πάνω από 10 εκατομμύρια ενήλικες έχουν σοβαρό πρόβλημα αλκοολισμού και ο αριθμός έχει αυξηθεί δραματικά στα χρόνια της ύφεσης. Εκατομμύρια Αμερικανοί έχουν εθιστεί στη χρήση αμφεταμινών, βαρβιτουρικών και άλλων νάρκωτικών... Εκατομμύρια άλλοι έχουν νοσηλευτεί σε ψυχιατρεία ή έχουν δεχτεί ψυχιατρική θεραπεία. Οι ψυχικές νόσοι σχετίζονται σε σημαντικό βαθμό, αν και όχι αποκλειστικά, με τη φτώχεια και την οικονομική ανασφάλεια. Άλλα 35 εκατομμύρια Αμερικανοί, στο μεγάλο τους ποσοστό φτωχοί, υποφέρουν από πνευματικές και σωματικές αναπηρίες, πολλές από τις οποίες θα μπορούσαν να είχαν διορθωθεί με έγκαιρη θεραπεία ή θα είχαν προληφθεί με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης.

Κάπου 28 εκατομμύρια γυναίκες δέρνονται κάθε χρόνο από τους άντρες τους, και 4,7 εκατομμύρια απ' αυτές υφίστανται σοβαρούς τραυματισμούς. Σχεδόν δύο εκατομμύρια παιδιά... υφίστανται κάθε χρόνο βία, κακομεταχείριση, εγκατάλειψη ή αδιαφορία. Η κακομεταχείριση των παιδιών σκοτώνει κάθε χρόνο περισσότερα απ' όσα η λευχαιμία, τα αυτοκινητικά δυστυχήματα και οι λοιμώδεις νόσοι υπολογισμένα μαζί. Με την αύξηση της

ανεργίας, τα περιστατικά κακομεταχείρισης παιδιών από άνεργους πατεράδες έχουν αυξηθεί δραματικά. Η παιδική εργασία ακόμη υπάρχει στις ΗΠΑ, με σχεδόν ένα εκατομμύριο παιδιά, μερικά ακόμη και επτά χρονών, να υπηρετούν με χαμηλές αμοιβές σαν βοηθητικοί εργάτες σε φάρμες, σαν λαντζέρηδες, σε στεγνοκαθαριστήρια ή σαν υπηρετικό προσωπικό, με ωράριο που φτάνει τις 10 ώρες, κατά παράβαση των νόμων για την παιδική εργασία..." (Πηγή: Michael Parenti, στο Κυρίτσης Ν., 1988, σελ. 23).

Στην έκθεση της ΕΟΚ που αναφέραμε πιο πάνω, αναγνωρίζεται ότι "η κακή προσωπική υγεία μπορεί να είναι αποφασιστική για την εύρεση εργασίας ή για την παραμονή στην ανεργία, συγχρόνως μια μακροχρόνια περίοδος ανεργίας μπορεί από μόνη της να οδηγήσει σε φθορά της υγείας του ατόμου". Δίπλα στους σύγχρονους ασφυκτικούς παράγοντες, η μαζική ανεργία συντελεί στη βιολογική υποβάθμιση των λαϊκών μαζών, στην αύξηση των ασθενειών και της θνησιμότητας των εργαζομένων. Συμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία, η θνησιμότητα στην Ελλάδα το 1983 αυξήθηκε περίπου κατά 11% σε σχέση με το 1978 και κατά 17% σε σχέση με το 1974 -(Πηγή: ό.π., σελ. 24).

Το επάγγελμα δεν είναι μόνο η βάση του ανθρώπου για την επιβίωσή του, αλλά και βασικό κριτήριο επιτυχίας του στη ζωή, βάση αυτοσεβασμού και επιβεβαίωσης της προσωπικότητάς του. Ιδιαίτερα οι νέοι και οι νέες, μη έχοντες αρκετή κοινωνική εμπειρία, δυσκολεύονται ακόμη περισσότερο από την παράταση της ανεργίας. Η έλλειψη της χαράς της δημιουργίας και της επίδοσης στην εργασία, η απομάκρυνση από το συναδελφικό χώρο,

η έλλειψη ευκαιριών ψυχαγωγίας κ.λπ., ωθεί μια μερίδα από άνεργους στον αλκοολισμό, στα ναρκωτικά, στην πορνεία, στην εγκληματικότητα, στις διαρρήξεις, στον υπόκοσμο (Κιτσάκης Αθ., 1988, σελ. 196).

Το πρόβλημα της διάδοσης των ναρκωτικών έχει πάρει σήμερα επικίνδυνες διαστάσεις και ανησυχεί σοβαρά την κοινή γνώμη. Η μακροχρόνια ανεργία έχει τη "συμβολή της" και εδώ. Τα επίσημα στοιχεία λένε ότι στις ΗΠΑ το 30-40% των μαθητών και το 51% των φοιτητών ηλικίας 12-18 ετών κάνουν χρήση ηρωίνης, κοκαΐνης, χασίς και μαριχουάνας. Στην ΕΟΚ υπάρχουν "1.500.000 τακτικοί χρήστες ηρωίνης ηλικίας, κυρίως, μεταξύ 17-25 ετών. Τα εγκλήματα που διαπράττονται στο δρόμο από τοξικομανείς αυξάνονται καθημερινά". Στην Ελλάδα, μια μελέτη του παλιού Υφ. Νέας Γενιάς δείχνει ότι το 16% των νέων 16-18 ετών στην Αθήνα κάνει χρήση ναρκωτικών.

Παντού, σ' όλες τις καπιταλιστικές χώρες, έγινε παραδεκτό ότι η αύξηση της εγκληματικότητας συνδέεται και με τη μακροχρόνια ανεργία. Στην Ελλάδα, σύμφωνα με την ΕΣΥΕ, συνολικά η εγκληματικότητα, από 261.111 διαπραχθέντα αδικήματα το 1978 ανέβηκε στα 335.170 το 1982.

Επίσης, μια μερίδα ανέργων γίνεται έρμαιο της καπιταλιστικής κουλτούρας, του αμερικάνικου τρόπου ζωής, της "πολιτιστικής πορνείας". Η άρχουσα τάξη, προκειμένου να κρατήσει μακριά από την ταξική πάλη και τους αγώνες μερικά πιο καθυστερημένα στρώματα, ωθεί προς την περιθωριοποίηση και την πιο χυδαία υποκουλτούρα.

Η ανεργία τείνει να μεταβληθεί σ' ενδέκατη πληγή, μα ειδικά για τους νέους ιεραρχικά έρχεται πρώτη. Φέρνει μέσα

τους την ψυχική φθίση, την κατάρρευση ιδανικών, με συνεπαγόμενο την υιοθέτηση αντικοινωνικών αντιλήψεων και συμπεριφορών. Τους δημιουργεί ενοχές για πράγματα για τα οποία δεν φταίνε, ενοχές που τους οδηγούν σε "λύσεις" αυτοκτονίας. Τους καλλιεργεί απέχθεια και μίσος για τα γράμματα που έμαθαν, ένα σύνδρομο "πτωχοπροδοτισμού", που τους κάνει να θέτουν σε προτεριαότητα άλλες αξίες έναντι των πνευματικών. Τους εξευτελίζει, γιατί τους υποχρεώνει να καταφύγουν στα περιβόητα "μέσα" για να βρουν μια δουλειά, πράγμα που σημαίνει απεμπόληση πίστewων, αρχών, ιδεολογιών, ό,τι γενικά μπορεί να σημαίνει αξιοκρατία, που είναι ο ηθικός πυρήνας της δημοκρατίας. Η ανεργία εξατμίζει την ευαισθησία που πρέπει να διακρίνει κάθε νέο τον στεγνώνει ψυχικά, έτσι που, όταν κάποτε θ' ασκήσει το επάγγελμά του, να το ασκεί σ' επίπεδο ρουτίνας ή, το χειρότερο, με τρόπο ειδικητικό κατά της κοινωνίας (Σαράντος Ι., 1988, σελ. 97).

Θα μπορούσαμε ακόμη να προσθέσουμε ότι η ανεργία εμποδίζει τους νέους να κάνουν όσα παιδιά θέλουν, με αποτέλεσμα να γίνεται κύρια αιτία της υπογεννητικότητας, που παρατηρείται κυρίως στα στρώματα των μορφωμένων νέων. Και πέρα από αυτά, η ανεργία κάνει τους νέους να νιώθουν μίσος για τους μεγαλύτερους, τους "κατέχοντες", επειδή τάχα αυτοί, κρατώντας τα "πόστα", τους έχουν "μπλοκάρει" όλους τους δρόμους της ζωής. Έτσι το χάσμα μεταξύ νέων και παλιών διευρύνεται. Κι όχι μόνο μεταξύ αυτών, αλλά και μεταξύ των φύλων.

Είναι γεγονός ότι το αγόρι δέχθηκε ένα ισχυρό πλήγμα από την "εισβολή" της κοπέλας στον επαγγελματικό στίβο. Η γυναίκα

εκτόπισε, χάρη στο δυναμισμό και το πάθος του νεοφώτιστου, τον άνδρα από πολλές θεσεις που θεωρούνταν κάποτε ανδρικά "μετερίζια". Το αγόρι, που μια κληροδοτημένη νοοτροπία αιώνων το ήθελε κατά "φυσική τάξη" πρώτο, άρχισε να νοιώθει δεύτερο.

Μια βαθιά απαισιοδοξία διαποτίζει τους νέους μας, που τώρα πια αντιμετωπίζουν τη ζωή μ' έναν άγριο φόβο, με μια ψυχρή άρνηση. Ήδη στους δρόμους της Αθήνας έχει αρχίσει να κάνει την εμφάνισή του το σύνθημα των αστών της εποχής του Λουδοβίκου Βοναπάρτη, που μνημονεύει ο Μαρξ: "Καλύτερα ένα φρικτό τέλος παρά μια φρίκη χωρίς τέλος". Η ιδεολογικοποίηση της χρήσης των ναρκωτικών κάνει τον ανεργάτιστο και φρικτά ψιαψευσμένο νεαρό να διακηρύσσει ότι προτιμά λίγες στιγμές ψεύτικης ευτυχίας παρά πολλές στιγμές πραγματικής δυστυχίας. Λες και οι νέοι μας έχουν αγκαλιάσει τον πεισιθάνατο ρομαντισμό, λες κι όλα τα συμπλέγματα, που επί αιώνες βασανίζουν τον άνθρωπο έπεσαν πάνω τους, κάνοντάς τους ν' αρνιούνται την προοπτική ενός καλύτερου μέλλοντος (ό.π., σελ. 98).

Το τμήμα αυτού του κεφαλαίου που αναφέρεται στις επιπτώσεις της ανεργίας ολοκληρώνεται με ένα συγκεκριμένο δείγμα κοινωνικοψυχολογικής διερεύνησης αυτών των φαινομένων. Τα δεδομένα που παραθέτουμε προέρχονται από παλαιότερη έρευνα, που ανιχνεύει ορισμένα χαρακτηριστικά συμπεριφοράς και εσωτερων ψυχικών καταστάσεων των ανέργων, στις ειδικές περιπτώσεις που η άσκηση της εργασίας τους διακόπτεται μαζικά από ανώτερη βία. Η έρευνα έχει διεξαχθεί από την κοινωνική ψυχολόγο Μαρία Lazarfeld-Jahoda και το συνεργάτη της Hans Zeils και δημοσιεύτηκε σε ειδική μονογραφία.

Με την έρευνα αυτή έγινε φανερή η σημασία της εργασίας για τη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Στη συνέχεια περιγράφεται η έρευνα.

Εργοστάσιο υφαντουργίας διέκοψε τη λειτουργία του και μετέβαλε σε ανέργους όλους τους κατοίκους του γειτονικού εργατικού συνοικισμού Μάριενταλ στην Αυστρία. Η ζωή των κατοίκων ήταν οργανωμένη. Υπήρχε κοινοτικό πάρκο που το συντηρούσαν οι κάτοικοι με εργασία εκ περιτροπής, λειτουργούσε βιβλιοθήκη, είχε συγκροτηθεί αθλητικός όμιλος για τους νεότερους, καθώς και ερασιτεχνικός θεατρικός όμιλος. Οι άνεργοι είχαν εξασφαλισμένο επίδομα ανεργίας και διάφορες κοινωνικές παροχές. Ωστόσο άρχισαν αμέσως τις αναζητήσεις για δουλειά στα γειτονικά εργοστάσια και στη γεωργική παραγωγή.

Η έρευνα άρχισε με την εξέταση των στοιχείων σχετικά με τη λειτουργία των πιο πάνω κοινοτικών δραστηριοτήτων, τόσο μετά τη διακοπή εργασίας του εργοστασίου όσο και πριν από αυτήν. Ακολούθησαν επισκέψεις των κοινωνικών λειτουργών στα σπίτια και συνεντεύξεις με τους ένοικους.

Τα ευρήματα δεν ήταν αυτά που περίμεναν οι ερευνητές. Αν και τώρα οι άνθρωποι διέθεταν περισσότερο χρόνο, όμως η συμμετοχή τους στις δραστηριότητες που προαναφέρθηκαν ήταν γενικά μειωμένη. Αναλυτικότερα, η καλλιέργεια του πάρκου παραμελήθηκε, διαβάζονταν λιγότερα βιβλία από λιγότερους ανθρώπους, έτσι ώστε η κίνηση στη βιβλιοθήκη μειώθηκε κατά 50%. Επίσης ατόνησε το ενδιαφέρον των νέων για τον αθλητισμό και των ωριμότερων για την πολιτική ζωή και τις πολιτικές συγκεντρώσεις. Ακόμη και το ενδιαφέρον για το θέατρο έσβησε,

έτσι ώστε ο ερασιτεχνικός όμιλος διαλύθηκε. Αυτά συνέβησαν λίγο χρόνο μετά το κλείσιμο του εργοστασίου.

Η χαλάρωση της ενεργητικότητας απλώθηκε και γενικότερα. Η ζωή στα σπίτια και στα κέντρα ήταν άρρυθμη. Δεν υπήρχε η εργασία που χώριζε σε περιόδους το χρόνο του εικοσιτετραώρου. Η τάξη που υπήρχε στη ζωή του σπιτιού εξαφανίστηκε. Οι άνδρες επέστρεφαν σε ακανόνιστες ώρες και οι γυναίκες δεν έκαναν τώρα για το νοικοκυριό περισσότερα πράγματα από πριν, παρόλο που τότε ο χρόνος που τους απέμενε από την εργασία στο εργοστάσιο ήταν ελάχιστος. Έτσι, ανάμεσα στα άλλα καταδείχθηκε ότι η εξωσπιτική δουλειά ενίσχυε τη ζωτικότητα της γυναίκας.

Και η στάση απέναντι στη ζωή είχε μεταβληθεί. Εδώ όμως η συμπεριφορά των ανθρώπων διαφοροποιήθηκε. Τρεις κυρίως τυπικές στάσεις παρουσιάστηκαν:

- α. Δεν άλλαξαν πολλά πράγματα στη στάση τους απέναντι στη ζωή. Ήταν οι άνθρωποι με τη μεγαλύτερη ψυχική αντοχή.
- β. Οι μοιρολάτρες αδρανούσαν χωρίς να ξέρουν και οι ίδιοι τι περίμεναν.
- γ. Στάση απόγνωσης που οδήγησε σε χαλάρωση των ηθών. Παρατηρήθηκε ροπή στον αλκοολισμό στους άνδρες, κλοπές στους γειτονικούς αγρούς από τα παιδιά, χωρίς οι γονείς να τους κάνουν παρατηρήσεις, παραστράτημα των κοριτσιών κ.τ.λ.

Περιττό να πούμε ότι ήταν μειωμένη και η αντοχή των νεύρων. Οι άνθρωποι είχαν γίνει ευερέθιστοι. Γκρίνια στο σπίτι, φιλονικίες ανάμεσα στα αντρόγυνα, άδικο μάλωμα μικρών παιδιών, προστριβές ανάμεσα σε γονείς και ώριμα παιδιά.

Με την έρευνα αυτή αναλύθηκε ψυχολογικά και κοινωνικά το σύνδρομο της ανεργίας. Είναι σαφείς οι νύξεις που προκύπτουν από τα δεδομένα, για τη σημασία της εργασίας, την επίδρασή της στο ρυθμό της ζωής και στη διατήρηση της ψυχικής υγείας και αντίστροφα, η αποδιοργανωτική επίδραση της διακοπής της εργασίας στην κοινωνική ζωή και τις ανθρώπινες σχέσεις (Προβλήματα της κοινωνίας και του ανθρώπου, 1987, σελ. 114-115).

5.6. Η ανεργία, στέρηση του βασικού δικαιώματος του ανθρώπου

Η αγορά εργασίας αποτελεί έναν από τους βασικούς φορείς κοινωνικοποίησης. Κατά συνέπεια, ένταξη του ατόμου στην αγορά εργασίας σημαίνει κατά ένα μεγάλο βαθμό και ένταξη του ατόμου μέσα στην κοινωνία.

Το άρθρο 22 του Συντάγματος, καθώς επίσης ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.); με το άρθρο 23 της "Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου", που ψηφίστηκε από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού στις 10.12.1948, διακήρυξε ότι: "Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα στην εργασία, στην ελεύθερη εκλογή της εργασίας, σε δίκαιες και ευνοϊκές συνθήκες εργασίας και στην προστασία από την ανεργία" (Ευστρατόγλου, "Η Εργασία", 1987, σελ. 95).

Αν η εργασία, όπως αναπτύξαμε πιο πάνω, είναι βασικό δικαίωμα του ανθρώπου, βασικός όρος ανάπτυξής του και ανάπτυξης της κοινωνίας, η ανεργία είναι ο αντιποδας, είναι η στέρηση όλων των πλεονεκτημάτων που πηγάζουν από αυτό το δικαίωμα.

Η αποξένωση του εργάτη επεκτείνεται και στα ίδια τα μέσα διαβίωσης. Σε καμία καπιταλιστική χώρα τα επιδόματα ανεργίας

δεν καλύπτουν το εισόδημα που χάνει αυτός που περνάει στην ανεργία για όλο το διάστημα που παραμένει άνεργος. Πολλοί άνεργοι δεν έχουν δικαίωμα στη λήψη επιδόματος. Η ανεργία είναι κατάσταση υποβάθμισης του βιοτικού επιπέδου των ανέργων, που συχνά οδηγούνται σε ανέχεια και εξαθλίωση. Εκτός από τις υλικές στερήσεις, δεν μπορούν να απολαύσουν οι ίδιοι και τα μέλη των οικογενειών τους τα επιτεύγματα της επιστήμης, της τέχνης, του πολιτισμού, να αναπτύξουν αρμονικά την προσωπικότητά τους. Σπρώχνονται στο κοινωνικό περιθώριο, σε μια πορεία απομάκρυνσης από την κοινωνική συμπεριφορά, αλλοίωσης των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα 1991, σελ. 22, 23).

"Όταν ο εργαζόμενος δεν έχει εξασφαλισμένη δουλειά, υφίσταται πολύπλευρες πιέσεις από τους εργοδότες του. Πιέζεται να υποτάσσεται αναντίρρητα στη θέλησή τους, να εντατικοποιεί το ρυθμό δουλειάς, να δέχεται χαμηλή αμοιβή. Όσο υπάρχουν άνεργοι που μπορούν να μπουν στη δική του θέση ακόμη και με χειρότερους όρους, ζει με το φόβο της απόλυσης" (ό.π., σελ. 23).

Σήμερα η ανεργία έχει γίνει "τρόπος ζωής" για εκατοντάδες χιλιάδες εξαθλιωμένους της καπιταλιστικής κοινωνίας. Είναι καθημερινός εφιάλτης. Και οι συνέπειές της πολύπλευρες, όπως θα αναπτύξουμε στο σχετικό κεφάλαιο.

5.7. Παραγωγική απώλεια για την Οικονομία

Ο βίαιος παραγκωνισμός σημαντικού κομματιού του εργατικού δυναμικού από την παραγωγική διαδικασία ασφαλώς επηρεάζει αρνητικά γενικά την ανάπτυξη της εθνικής

οικονομίας. Η ανεργία σημαίνει σπατάλη του πιο πολύτιμου και δημιουργικού παράγοντα, μα και ταυτόχρονα της πιο ακριβής επένδυσης, που είναι ο σύγχρονος εργαζόμενος. Το φάσμα του κοινωνικοοικονομικού κόστους από την ανεργία είναι πολύ ευρύ. Όμως και μια καθαρά ποσοτική προσέγγιση από οικονομική σκοπιά δείχνει ότι, εάν εξασφαλιζόταν απασχόληση στο εργατικό δυναμικό, που ο καπιταλισμός το καταδικάζει σε αναγκαστική αργία, θα μπορούσε να συμβάλλει αυτό αντίστοιχα στην αύξηση του εθνικού εισοδήματος, ενώ τώρα συμβαίνει το αντίθετο.

Οι απώλειες (Α) του ΑΕΠ λόγω της ανεργίας έγιναν με τον υπολογισμό:

$$\frac{\alpha \cdot \kappa \gamma}{\beta} - (\gamma) = A$$

Ο Πίνακας (1) (σελ.142) δείχνει το εργατικό δυναμικό της χώρας (α), τον αριθμό των απασχολούμενων (β), το ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές (γ), τους άνεργους (δ), το επίσημο ποσοστό ανεργίας (ε), την απώλεια του ΑΕΠ από την ανεργία σε απόλυτους αριθμούς (στ) και την απώλεια ΑΕΠ από μια ποσοστιαία μονάδα ανεργίας (ζ) με βάση τα επίσημα στοιχεία.

Από τα στοιχεία του πίνακα προκύπτει ότι το 1982, που οι 3.491,3 χιλιάδες απασχολούμενοι δημιούργησαν 2.606,4 δισεκατ. ΑΕΠ, εάν εξασφαλιζόταν δουλειά και στους ανέργους, που αριθμούσαν 215,3 χιλιάδες, θα δημιουργούνταν ένα επιπρόσθετο ΑΕΠ ύψους 160,8 δισεκατ. δρχ. Ανάλογα το 1987, 3.570,1 χιλιάδες απασχολούμενοι δημιούργησαν 6.360,4 δισεκ. δρχ. ΑΕΠ, εάν δινόταν δουλειά στους ανέργους (που επίσημα καταγράφει η ΕΣΥΕ) και αριθμούσαν 284,7 χιλιάδες άτομα, θα δημιουργούνταν ένα επιπρόσθετο ΑΕΠ ύψους 507,3 δισεκ. δρχ. Το 1987 μια

ποσοστιαία μονάδα ανεργίας μας στοίχιζε απώλεια 68,5 δισεκ. δρχ. ΑΕΠ. Τέτοιας τάξης μεγέθους είναι η απώλεια για την εθνική μας οικονομία από την ανεργία, και πιθανότατα να είναι πολύ μεγαλύτερη, εάν υπολογίσουμε τις πραγματικές διαστάσεις της ανεργίας (όσο μεγαλύτερες είναι οι οικονομικές μονάδες και η κλίμακα δραστηριότητας, τόσο λιγότερο κοστίζει η παραγωγική αξιοποίηση της εργασίας).

5.8. Ταξικές και πολιτικές συνέπειες

Η αποξένωση από την παραγωγική δραστηριότητα οδηγεί και σε αποξένωση του εργαζόμενου από το πρώτο μετερίζι της ταξικής πάλης. Φυσικά ο συνειδητός άνεργος εργάτης, που συμμετέχει ενεργά στην ταξική πάλη, δεν αντιμετωπίζει ούτε πρόβλημα ναρκωτικών, ούτε εγκληματικότητας και πορνό. Διέξοδος μπορεί να βρεθεί έστω και έξω από το εργοστάσιο, μόνο μέσα στα πλαίσια της συμμετοχής στο λαϊκό κίνημα, στη συνοικία κ.λπ. Όμως, στον ταξικό του άμεσο εργατικό χώρο, ο εργαζόμενος δεν γνωρίζει μόνο την εκμετάλλευση. Έρχεται αντιμέτωπος και με την αναγκαιότητα της συλλογικής αντιμετώπισης των προβλημάτων του, βλέπει πιο ορατό το αντικείμενο της ταξικής αντιπαράθεσης. Είναι μέλος στο συνδικάτο, στο σωματείο του. Η απομάκρυνσή του από την εργασία, που γίνεται με απολύσεις, τον απομακρύνει από τον πιο ορατό γι' αυτόν χώρο της ταξικής πάλης. Αυτή λοιπόν αποτελεί μια αρνητική συνέπεια, που δημιουργεί και προϋποθέσεις για τις επακόλουθες αρνητικές κοινωνικοψυχολογικές επιπτώσεις. Η μακρά παραμονή στη στρατιά

των ανέργων καθυστερεί χρονικά την επαφή του εργαζόμενου με το συνδικάτο στον άμεσο χώρο της εργασίας και της πάλης.

Εκτός τούτου υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να γίνει αντικείμενο και άλλης εκμετάλλευσης, αφού αναζητεί μια θέση εργασίας "πάση θυσία" (Ανεργία και απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 240-241).

"Η μακρόχρονη παραμονή του στην ανεργία, όπως τονίστηκε και παραπάνω, οδηγεί στην αποξένωση του εργαζόμενου από το αντικείμενο της εργασίας του. Αυτό έχει σαν συνέπεια την απώλεια της αυτοπεποίθησής του, την έλλειψη ικανοποίησης σε οποιαδήποτε άλλη ενασχόληση, τη συνήθεια να ζει άνεργος. Υπάρχουν περιπτώσεις φυγής, μικροτυχοδιωκτισμών και ένα μέρος από τους άνεργους, αν δεν καταλήξουν στα ναρκωτικά, μετατρέπονται σε παρασιτικά στοιχεία, ζώντας μόνιμα σε βάρος των άλλων". (Κυρίτση Ν., 1988, σελ. 16).

Επίσης, η κατάσταση της χρόνιας ανεργίας έχει συχνά σαν αποτέλεσμα την απομάκρυνση του εργαζόμενου και από την ενεργό πολιτική ζωή, την αδιαφορία για τα κοινά, την απογοήτευση όχι μόνο για την προσωπική εξέλιξη μα και για τη δυνατότητα αλλαγής της κοινωνίας προς το καλύτερο. Σταδιακά γίνεται φορέας των αντιλήψεων του "ζαμανφουτισμού", του "ε, και σαν αγωνίζεστε τίποτα δεν θα κερδίσετε". Δεν βλέπει πια τη δυνατότητα δημιουργίας ενός συστήματος, όπου θα έχει καταργηθεί η ανεργία, αρχίζει να επηρεάζεται από την αστική προπαγάνδα, ψάχνει τη δική του "ατομική ελευθερία" μέσα στις ευκαιριακές δουλειές, που μπορεί να πεσουν στο δρόμο του για μερικές μέρες ή και βδομάδες.

Έτσι χάνει το δράμα της πραγματικής ελευθερίας της δημιουργικής εργασίας, που παύει να είναι δουλειά για την επιβίωση και γίνεται εργασία για τη διαμόρφωση και ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Διαμορφώνεται έτσι μια ατομιστική στάση ζωής, με στοιχεία αντικοινωνικής συμπεριφοράς, καθώς "η κοινωνία" και "οι άλλοι" φαίνονται πως φταίνε για τα δεινά που υφίσταται.

Αυτή η αίσθηση της ανεργίας σαν "θεομηνία", σαν φαινόμενο έξω απ' τις δυνάμεις του, ωθεί σε μια τυφλή αγανάκτηση που αναζητά διέξοδο. Ο άνεργος μπορεί εύκολα να υιοθετήσει την οποιαδήποτε αληθοφανή ερμηνεία του παρουσιάσουν για το δράμα του, μπορεί εύκολα να στρέψει την αγανάκτησή του στον πρώτο αληθοφανή υπαίτιο. Είναι επιρρεπής λοιπόν, αν αναζητήσει πολιτική δράση, να οδηγηθεί σε εξτρεμιστικές αριστερίστικες οργανώσεις "τυφλής βίας". Είναι γνωστό, επίσης, κι από την περίοδο του μεσοπολέμου με τη φασιστική άνοδο στην Ευρώπη, κι απ' τη σύγχρονη πραγματικότητα με τη σχετική άνοδο των νεοφασιστικών κινημάτων στη Δυτική Ευρώπη (Γαλλία, Βρετανία κ.λπ.), πως μέσα στις στρατιές των ανέργων πρώτα απ' όλα σπάρθηκαν ο αντικομμουνισμός και ο αντισημιτισμός, τότε, και η θεωρία πως φταίνε οι "ξένοι μετανάστες" τώρα πως τα φασιστικά κινήματα αξιοποίησαν την τυφλή του αγανάκτηση στρατολογώντας μέσα απ' τις γραμμές τους.

Η ατομικιστική στάση, όμως, μπορεί να οδηγήσει πολιτικά και σε άλλες κατευθύνσεις. Η υποταγή στην ιδεολογία της αστικής τάξης απ' τη μια, ή η αποδοχή σοσιαλρεφορμιστικών ουτοπιών από την άλλη, είναι πιθανές, ιδιαίτερα σε κοινωνίες

που για διάφορους λόγους (κύρια ιστορικούς, επιπέδου ανάπτυξης οργανωμένου κινήματος κ.λπ.), ο νεοφασισμός ή ο αριστερισμός δεν έχουν κοινωνικό έρεισμα.

Οι πολιτικοί εκπρόσωποι της άρχουσας τάξης προσπαθούν με κάθε μέσο να αξιοποιήσουν τους άνεργους στην υπηρεσία των συνολικών συμφερόντων του συστήματος, και χωριστά των κομμάτων, που εναλλάσσονται στη διακυβέρνηση. Είναι γνωστό, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε όλες τις χώρες του κεφαλαίου και ιδιαίτερα στη Δυτική Ευρώπη, ότι η ανεργία μετατράπηκε σε αντικείμενο πρωτοφανέρωτης πολιτικής και δημαγωγικής εκμετάλλευσης. Τόσο τα μεγάλα αστικά όσο και τα σοσιαλρεφορμιστικά κόμματα το εκδηλώνουν αυτό κατά κόρον στις εκλογές. Στην Ελλάδα αυτό φάνηκε πολύ έντονα στις εκλογές για το Ευρωκοινοβούλιο του 1984, για να συνεχιστεί με αυξανόμενη ένταση στις βουλευτικές εκλογές του 1985, στις δημοτικές εκλογές του Οκτώβρη του 1986 και συνεχίζεται εν οψει των επικείμενων εκλογών στα πλαίσια του δικομματικού παιχνιδιού (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 243). "Η δημαγωγία και η κερδοσκοπία, που γίνεται γύρω από το πρόβλημα της ανεργίας από τις πολιτικές δυνάμεις, που αναφέραμε, δεν έχουν τίποτε το κοινό με τα ταξικά συμφέροντα των ανέργων και απασχολούμενων, αντίθετα στρέφονται ενάντιά τους. Οι δυνάμεις αυτές με την πολιτική τους δεν στοχεύουν στην άμβλυση της μαζικής ανεργίας, αντίθετα θα τη διατηρήσουν σε ψηλά επίπεδα" (Κυρίτση Ν., 1988, σελ. 17).

6. Ανεργία και εγκληματικότητα

Για την εξέλιξη της εγκληματικότητας υπάρχουν μέχρι σήμερα, μόνο ελάχιστα επιστημονικά τεκμηριωμένα ευρήματα. Αυτό ισχύει για τη σχέση που μπορεί να υπάρχει μεταξύ ανεργίας και εγκληματικότητας.

Σύμφωνα με υπολογισμούς, στις ΗΠΑ μια αύξηση του ποσοστού των ανέργων κατά 1% αντιστοιχεί σε μια αύξηση του αριθμού των φυλακισθέντων κατά 3.340. Εδώ όμως οι απόψεις των μελετητών του φαινομένου διαφοροποιούνται. Ενώ ορισμένοι υποστηρίζουν την άποψη ότι η ανεργία σχετίζεται με την αύξηση της εγκληματικότητας, άλλοι βλέπουν την ανεργία ως παράγοντα που μπορεί να έχει θετική επίδραση στην εξέλιξη της εγκληματικότητας (δηλαδή περιορισμό της εγκληματικότητας), αν το συγκεκριμένο άτομο έχει φόβο ότι θα χάσει κάθε δυνατότητα για ανεύρεση μιας θέσης εργασίας εξαιτίας της αξιόποινης συμπεριφοράς του. Υπέρ της δεύτερης άποψης συνηγορούν επίσης και τα φαινόμενα της εγκληματικότητας ευημερίας.

Εμπειρικές έρευνες εμφανίζουν υψηλά ποσοστά ανέργων "υπόπτων" και ιδιαίτερα νέων ανθρώπων σε σχέση με αδικήματα κατά της περιουσίας και μας πληροφορούν περισσότερο για τις διαδικασίες αρνητικού χαρακτηρισμού και εγκληματοποίησης, παρά για τα ποσοστά εγκληματικότητας αυτών των ατόμων και μάλιστα όταν είναι γνωστό ότι στατιστικές συγκρίσεις μεταξύ στατιστικής ανεργιών και εγκληματικότητας περιέχουν χαρακτηριστικά στατιστικά και μεθοδολογικά λάθη. (Γαλάνης, Κοινωνική Εργασία 1989, σελ. 51).

Εγκληματολογικές θεωρίες και ερμηνείες

1. Η κλασική εγκληματολογική θεωρία της ανομίας, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τον R.K. Merton (1986), επιζητεί τα αίτια των διάφορων ποσοστών παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς στους υπάρχοντες στόχους, π.χ. κατανάλωση, και στις νόμιμες δυνατότητες της κοινωνίας. Επειδή, όμως, ανεργία σημαίνει αδυναμία πραγμάτωσης του στόχου, αναμένεται σε περιόδους οικονομικής κρίσης, με ποσοστό ανεργίας και υποαπασχόλησης, να υπάρξει μια συχνότερη εμφάνιση μη κονφορμιστικής συμπεριφοράς, στην οποία θα περιέχονται και αξιόποινες συμπεριφορές.

2. Οι ωφελιστικές θεωρίες προσπαθούν να προβλέψουν εγκληματικές συμπεριφορές όταν άνομες ενέργειες σε σύγκριση με έννομες πράξεις θα επιφέρουν περισσότερα οφέλη, αφού ληφθούν υπόψη ο κίνδυνος του κόστους (π.χ. απώλεια της δημοσιοϋπαλληλικής ιδιότητας σε περίπτωση ανακάλυψης) και το ύψος του αναμενόμενου οφέλους (κέρδους). Έτσι, εργαζόμενα και επαγγελματικά ενσωματωμένα άτομα είναι πιο δύσκολο και θα σκεφθούν το αν θα κάνουν κάποια αξιόποινη πράξη με καθοριστικές επιπτώσεις (σε περίπτωση αποκάλυψής της) γι' αυτούς, απ' ό,τι άτομα άνεργα και κοινωνικά περιθωριοποιημένα, τα οποία δεν έχουν να χάσουν και τίποτε. Σε περιόδους λοιπόν με υψηλά ποσοστά ανεργίας, όπου ο κίνδυνος απώλειας της θέσης εργασίας είναι μεγάλος και η θέση των εργαζομένων σε σύγκριση μ' αυτήν των ανέργων εκτιμάται θετικά, αναμένεται να υπάρχει μια μείωση της εγκληματικότητας στους εργαζόμενους σε αντίθεση με τους ανέργους, όπου θα έπρεπε να υπάρχει σύμφωνα με τη θεωρία αυτή μια αύξηση της

εγκληματικότητα, αφού με την αύξηση της ανεργίας απειλείται μείωση του νόμιμου εισοδήματός τους.

3. Η θεωρία ελέγχου τονίζει παράλληλα με την πρόσβαση στις νόμιμες δυνατότητες παραγωγικής εργασίας τη σημασία που έχει η επαγγελματική ενσωμάτωση για το "δέσιμο" με άλλες εξωοικογενειακές κοινωνικές ομάδες, δηλαδή με το σύστημα του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου. Ιδιαίτερα το μέγεθος του δεσίματος με τους "ενδεδειγμένους άλλους" (π.χ. συναδέλφους), καθώς και η δραστηριότητα με παραδοσιακές ενέργειες θεωρούνται ως παράγοντες που λειτουργούν θετικά για τη μείωση της εγκληματικότητας.

4. Ενώ στις παραπάνω θεωρίες δίνεται μια αιτιολογική ερμηνεία στο ρόλο της ανεργίας, στην εγκληματολογική επιστήμη υπερισχύει, κυρίως, η άποψη σύμφωνα με την οποία η σχέση ανεργίας και εγκληματικότητας δεν είναι σχέση αιτίας - αποτελέσματος, αλλά τόσο η ανεργία όσο και η εγκληματικότητα σε πολλές περιπτώσεις μπορούν να ενισχυθούν από τις ανωμαλίες της κοινωνικοποιητικής διαδικασίας ή από τις ελλείψεις της προσωπικής δομής. Τέτοιες θεωρίες είναι π.χ. η κοινωνικοποιητική θεωρία, οι μαθησιακές θεωρίες, η ψυχανάλυση κ.ά.

5. Σύμφωνα με την Labeling-Approach θεωρία, επιλεκτικές διαδικασίες και επιλεκτικοί μηχανισμοί των τυπικών και άτυπων θεσμών κοινωνικού ελέγχου έχουν ως αποτέλεσμα οι άνεργοι να διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο αποκάλυψης μιας αξιόποινης πράξης, διεκδίκησης της υπόθεσης και εκτέλεσης της απόφασης, που έχει ως αποτέλεσμα να εμφανίζονται αυτοί με υψηλότερα ποσοστά στις στατιστικές της αστυνομίας και της δικαιοσύνης.

Επομένως, υπεύθυνη για τα υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας των ανέργων δεν είναι η ανεργία (ή μόνο αυτή), αλλά η επιλεκτική αξιολόγηση και επιλεκτική δίωξη και τιμωρία των ανέργων. Παρά από το γεγονός ότι η ανεργία και ιδιαίτερα η ανεργία των νέων περιορίζει αφάνταστα το δίκτυο των κοινωνικών επαφών και δημιουργεί διάφορες "υποκουλτούρες" ανέργων, ο έλεγχος από τους θεσμούς κοινωνικού ελέγχου ενισχύεται και γίνεται πιο εμφανής η εγκληματικότητα των ατόμων μιας τέτοιας "υποκουλτούρας". Αυτό έχει ως επακόλουθο το "σκοτεινό πεδίο" εγκληματικότητας να είναι πολύ πιο περιορισμένο απ' ό,τι στους μαθητευόμενους ή εργαζόμενους και, κατά συνέπεια, ο αριθμός των ανέργων φυλακισθέντων να είναι πολύ υψηλότερος απ' αυτών που έχουν μια απασχόληση ή ένα επάγγελμα. Εδώ θα πρέπει να ληφθεί ιδιαίτερα υπόψη και ο μεγάλος κίνδυνος τον οποίο διατρέχουν οι άνεργοι αποφυλακισθέντες να γίνουν υπότροποι και να εισαχθούν ξανά σε σωφρονιστικό κατάστημα. Αυτό όμως δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι η αιτία της υποτροπής είναι η ανεργία, αλλά ότι με τη συνεχιζόμενη ανεργία χάνεται κάθε δυνατότητα εξεύρεσης μιας θέσης εργασίας, μειώνεται ή χάνεται κάθε ευκαιρία συμμετοχικής διαδικασίας και σταθεροποιούνται ή και ενισχύονται οι αδυναμίες ενσωμάτωσης των ατόμων αυτών στο κοινωνικό σύστημα (ό.π., σελ. 52-53).

Όπως είπαμε και παραπάνω, η ανεργία δεν είναι "αυτή καθ' εαυτή" η αιτία της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς γενικά και της εγκληματικότητας ειδικότερα, αλλά όλοι εκείνοι οι αρνητικοί παράγοντες που ενισχύονται απ' αυτήν. Για τον περιορισμό, λοιπόν, τόσο της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς όσο

και της εγκληματικότητας, το πιο αποτελεσματικό μέτρο θα ήταν, κατά κύριο λόγο, η καταπολέμηση της ανεργίας και κατά δεύτερο λόγο, τα διάφορα άλλα μετρα (επαγγελματική εκπαίδευση ανέργων γενικά, φυλακισθέντων κ.λπ.), τα οποία αποδυναμώνουν όλους εκείνους τους παράγοντες που διευκολύνουν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά.

Δυστυχώς στην Ελλάδα δεν υπάρχουν εμπειρικές έρευνες και μελέτες για το θέμα της ανεργίας και εγκληματικότητας. Επίσης, μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων της ανεργίας σε νέους ανέργους και φυλακισμένους μόλις τώρα αρχίζουν σιγά-σιγά να μπαίνουν σε εφαρμογή.

7. Επί μακρόν Άνεργοι - Οι νέοι φτωχοί

Ένας μεγάλος αριθμός εργαζομένων εντάσσεται, τουλάχιστον μια φορά, στις γραμμές των ανέργων. Μερικοί μένουν χωρίς δουλειά τρεις μήνες, άλλοι πάλι έξι μήνες, άλλοι ένα χρόνο, άλλοι δυο χρόνια και αρκετοί ακόμη περισσότερο. Η μεγάλη διάρκεια της ανεργίας αυξάνει συνεχώς. Το αναγνώρισε αυτό και η Επιτροπή της Κοινότητας, αναφέροντας συγκεκριμένα ότι "η διάρκεια της ανεργίας παρατείνεται όσο αυξάνει το ποσοστό της ανεργίας" (Λ.Τ. Ντουχόβναγια, 1985, σελ. 3). Γενικά η κατάσταση και η κοινωνική θέση των επί μακρόν ανέργων (περισσότερο από ένα χρόνο) και ιδιαίτερα των μεταναστών, είναι δεινή. Οι ομάδες αυτές, όπως το παραδέχεται η ίδια η Επιτροπή της ΕΟΚ, "περιθωριοποιούνται ολοένα και περισσότερο λόγω της έλλειψης εργασίας".

Στην ΕΟΚ, οι επί μακρόν άνεργοι αποτελούν περισσότερο από το 1/3 των ανέργων, ενώ πάνω από δυο εκατομμύρια απ' αυτούς είναι άνεργοι περισσότερο από δύο χρόνια. Στην Αγγλία το 40% των ανέργων είναι συνεχώς χωρίς δουλειά για διάστημα μεγαλύτερο του έτους, και πάνω από το 30% αυτών των επί μακρόν ανέργων παραμένουν χωρίς εργασία για τρία ή και περισσότερα χρόνια. Από τα παραπάνω επιβεβαιώνεται η διαπίστωση ότι η ανεργία στις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες απέκτησε μαζικό και μόνιμο χαρακτήρα (ό.π., σελ. 4).

Για τους άνεργους που έμειναν χωρίς εργασία για μακρόχρονη περίοδο, η Επιτροπή της ΕΟΚ παραδέχθηκε ότι "βρέθηκαν το 1984 σε μια μεγαλύτερη οικονομική ανασφάλεια,

δεδομένης της μείωσης της οικονομικής βοήθειας σε σχέση με τη διάρκεια της ανεργίας ή την υιοθέτηση πιο αυστηρών νομικών ή διοικητικών διατάξεων".

Υπάρχει άμεση σχέση, όπως παραδέχθηκε άλλωστε και η ίδια η Επιτροπή της Κοινότητας, μεταξύ της κατάστασης της απασχόλησης και του φαινομένου της φτώχειας. Τα τελευταία χρόνια, τα στρώματα των εργαζομένων που απειλούνται περισσότερο στην αγορά της εργατικής δύναμης, προστέθηκαν στις τάξεις εκείνων που ανήκουν στην κατηγορία των φτωχών λόγω της επισφαλούς θέσης τους και της ανεπάρκειας των πόρων τους. Βέβαια πρέπει να τονίσουμε ότι η φτώχεια δεν απορρέει από μια μόνο αιτία, συνδέεται οργανικά με τον ίδιο εκμεταλλευτικό χαρακτήρα του καπιλιστικού συστήματος. Παρ' όλα αυτά, η "συμβολή της ανεργίας στη φτώχεια ευρύτερων μαζών είναι και δεδομένη και αισθητή στις εργατικές οικογένειες, μιας και οι επιπτώσεις της πρώτα απ' όλα είναι οικονομικές" (Κιτσάκης Αθ.Κ., 1988, σελ. 196). Στις "ευημερούσες" κοινωνίες της Δυτ. Ευρώπης, η φτώχεια τα τελευταία χρόνια, σε μερικά στρώματα αυξάνεται. Ως φτωχοί, σύμφωνα με τα κριτήρια που καθορίστηκαν από την Κοινότητα στα μέσα της δεκαετίας του '70, θεωρούνται τα άτομα που διαθέτουν εισόδημα κατώτερο από το μισό του μέσου εισοδήματος της χώρας τους. Έτσι, λοιπόν, ενώ το 1978, 10 εκατομ. φτωχών ζούσαν κάτω από το επίσημο όριο φτώχειας στην Ευρώπη των 9, σήμερα, "με την εμφάνιση αυτών που ονομάζονται "νέοι φτωχοί" ο αριθμός των 30 εκατομ. έχει αναμφίβολα ξεπεραστεί" (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 65).

Με τα αντεργατικά μέτρα μονόπλευρης λιτότητας, όπως αυτά του Βελγίου από 22 Γενάρη του 1985, της Ελλάδας από Οκτώβρη του 1985, της Γαλλίας, Ιταλίας, Μ. Βρετανίας κ.λπ. και με τον σχετιζόμενο μ' αυτά περιορισμό των κοινωνικών δαπανών, προστέθηκαν στη στρατιά των "νέων φτωχών" και άλλες ομάδες εργαζομένων.

Σε συνάντηση των εκπροσώπων των 7 πλουσιότερων χωρών που πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 1994 με θέμα το "πρόβλημα ανεργίας", αναφέρθηκε ότι βλέπουν τη φτώχεια να διαχέεται παντού, καθώς επίσης, και τη ραγδαία αύξηση της ανεργίας μακριάς διάρκειας. Ως συμπέρασμα αυτής της συνάντησης, σύμφωνα με τις δηλώσεις των συμμετασχόντων υπουργών, φαίνονται ότι έφτασαν σε μια συμφωνία για το "τι δεν πρέπει να κάνουν" προκειμένου να αντιμετωπίσουν την ανεργία.

Ο Πρόεδρος Κλίντον, ο οποίος είχε την πρωτοβουλία για τη σύνοδο αυτή, στο πιο ενδιαφέρον ίσως απόσπασμα της παρέμβασής του, για την αντιμετώπιση της ανεργίας και τη διάλυση της φτώχειας που απορρέει απ' αυτή, είπε το ακόλουθο: "Οφείλουμε να προετοιμάσουμε τους πληθυσμούς μας για έναν κόσμο της εργασίας που προσφέρει υψηλούς μισθούς αλλά απαιτεί γι' αυτό υψηλές ειδικεύσεις. Όταν απευθύνομαι στους νέους, τους λέω ότι οφείλουν πιθανόν να αλλάξουν δουλειά επτά ή οκτώ φορές στη ζωή τους και ότι η μάθηση πρέπει να αποτελεί κάτι το σταθερό" (Χριστοδούλου Α., Ελευθεροτυπία 22.3.94, σελ. 42).

8. Η Ανεργία των Νέων

Ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όλες σχεδόν οι βιομηχανικές χώρες της Δυσης, από τα μέσα της δεκαετίας του '70 και μετά, είναι το τεράστιο πρόβλημα της ανεργίας και ειδικότερα της ανεργίας των νέων. Ο Πιν. 2 (σελ.142) δείχνει το ποσοστό της ανεργίας στις επτά αναπτυγμένες χώρες του καπιταλισμού.

Τα στοιχεία από τον πίνακα αυτό δείχνουν ότι το ποσοστό της ανεργίας στη νεολαία είναι πολύ μεγαλύτερο από το συνολικό ποσοστό. Π.χ. στην Ιταλία είναι περίπου 3 φορές μεγαλύτερο, στη Γαλλία 2,6 φορές, στην Ιαπωνία 2 φορές, στην Αγγλία 1,7 φορές και στον Καναδά 1,6 φορές μεγαλύτερο.

Όπως προκύπτει από τα επίσημα στοιχεία της Ε.Ο.Κ., η ποσοστιαία συμμετοχή των νέων άνεργων κάτω των 25 ετών στο συνολικό αριθμό των ανέργων, κυμαίνεται στις χώρες της Κοινής Αγοράς από το 1/4 έως το 1/2 όλων των άλλων κατηγοριών ηλικιών των "περιττών" ανθρώπων. Η επιτροπή της ΕΟΚ παραδέχθηκε ότι "οποσδήποτε η ανεργία των νέων παραμένει ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της Κοινότητας... Το μικτό Συμβούλιο... διατύπωσε τη ζωνή ανησυχία του για τις προοπτικές απασχόλησης που υπάρχουν για τους νέους" και, στη συνέχεια, υπογραμμίζει:

"Οι φόβοι ότι 5 εκατ. περίπου νέων μπορούν να πέσουν ανεπάνορθωτα θύματα κοινωνικού αποκλεισμού, πριν ακόμη μπορέσουν να συμμετάσχουν στην ενεργό ζωή, ώθησε η Κοινότητα να αναλάβει... ενέργειες που... θα πρέπει να ενισχυθούν (για

τη βελτίωση της απασχόλησης των νέων), ιδίως όσον αφορά την κατάρτιση και τον επαναπροσανατολισμό στις νέες τεχνολογίες και την κοινωνική ένταξη" (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 62).

Η ζωή απέδειξε πως με "ζωηρές ανησυχίες" και "επίσημες δεσμεύσεις" δεν λύνονται τα προβλήματα της ανεργίας. Τα μέχρι τώρα μέτρα της ΕΟΚ φάνηκαν αναποτελεσματικά και η ανεργία συνεχίζει την ανοδική της πορεία, ιδιαίτερα στους νέους και τις γυναίκες.

Στη χώρα μας, η ανεργία των νέων έχει προσλάβει επίσης ανησυχητικές διαστάσεις. Ενώ μέχρι το 1979 κινήθηκε σε χαμηλά επίπεδα, από το 1980 και μετά παρουσίασε μια έντονη ανοδική πορεία. Ο αριθμός των άνεργων νέων ανέβηκε από 15.633 άτομα, που ήταν το 1975, σε 27.000 το 1980 και σε 63.900 το 1981. Έχουμε δηλαδή, την περίοδο 1975-1981, αύξηση της ανεργίας των νέων στη χώρα μας ίση με 308%. Το 1985 το ποσοστό ανεργίας των νέων ανερχόταν σε 24,2% και ήταν τρεις και πλέον φορές υψηλότερο από το μέσο ποσοστό ανεργίας στη χώρα μας, που κυμαινόταν γύρω στο 7,8%.

Η ανεργία πλήττει πρώτιστα τους νέους ηλικίας 19-24 ετών. Το ποσοστό ανεργίας σ' αυτή την ομάδα ηλικιών είναι ίσο με 63,2% έναντι 36,8% στους νέους ηλικίας 15-19 ετών. Οι γυναίκες φαίνεται να είναι πιο έντονα εκτεθειμένες στην ανεργία απ' ό,τι οι άνδρες. Έτσι το ποσοστό ανεργίας στις γυναίκες ηλικίας 15-24 ετών ανέρχεται σε 29,5 έναντι 17,7% στους άνδρες της ίδιας ηλικίας (ό.π., σελ. 63).

Ο ρυθμός της εργασίας και του ελεύθερου χρόνου καθορίζουν την καθημερινή ζωή και την "υποκειμενική αίσθηση χρόνου" των περισσότερων ανθρώπων στη σημερινή κοινωνία.

Η αναγκαστική ανεργία καταστρέφει τη δομή του παραπάνω συστήματος και επιφέρει προβλήματα, τα οποία σχετίζονται με ένα νέο προγραμματισμό του καθημερινού ρυθμού ζωής, πράγμα που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι αδύνατο (SINUS στο Ζωγράφο 1993, σελ. 11).

Πολλοί άνεργοι νέοι χάνουν το ρυθμό της καθημερινής ζωής και κοιμούνται αργά τα μεσάνυχτα, σηκώνονται απ' το κρεβάτι το μεσημέρι, τρώνε σε ακανόνιστα χρονικά διαστήματα, γυρίζουν άσκοπα στους δρόμους και περνάνε τον περισσότερο χρόνο τους στις καφετέριες. Η κατανομή του χρόνου, η προγραμματισμένη και συνεπής δραστηριότητα, που χαρακτηρίζουν τη συμπεριφορά των εργαζόμενων, δεν χρειάζεται πλέον (ό.π., σελ. 11).

Παρά την πλήξη, τον κενό χρόνο και τη μονοτονία, ο ισχυρισμός ότι οι άνεργοι νέοι τείνουν περισσότερο από τους εργαζόμενους νέους στην εγκληματικότητα δεν αληθεύει, αλλά πρόκειται για προκατάληψη. Από την έρευνα του παραπάνω ινστιτούτου διαπιστώνεται ότι η ανεργία είναι απλώς ένας παράγοντας κινδύνων οφειλόμενων στις οικογενειακές συνθήκες και στη γενική κοινωνική κατάσταση των νέων. Μόνο σε ένα πολύ μικρό μέρος των νέων με αξιόποινη συμπεριφορά διαπιστώθηκε ως βασική αιτία της εγκληματικής συμπεριφοράς η ανεργία (ό.π., σελ. 12).

Άλλες φορές όμως οι εμπειρίες τους κατά τη μετάβαση από το σχολείο στο χώρο της εργασίας και την κατάσταση που ζουν, μπορούν να ερμηνευθούν ως προσωπική τους αποτυχία. Έτσι,

πολλές φορές η ανεργία θεωρείται ως προσωπικό πρόβλημα των νέων, στους οποίους, όπως προκύπτει από χετικές έρευνες, αποδίδεται η ανεπιθυμία να εργασθούν. Τα άτομα αυτά, σύμφωνα με τις παραπάνω έρευνες, αναπτύσσουν έντονα συμπλέγματα ενοχής και ως εκ τούτου προκαλούνται ψυχοκοινωνικές ζημιές με επιδράσεις στο αυτοσυναίσθημα και στην αυτοαντίληψη των νέων (Σαράντος Ι. Καργάκος, 1989, σελ. 212).

Η έλλειψη θέσεων εργασία επιφέρει στους νέους απαισιοδοξία και αδιαφορία για το μέλλον. Σχετικές έρευνες διαπιστώνουν, μεταξύ άλλων, τις εξής συνέπειες της ανεργίας για τους νέους:

- Απογοήτευση λόγω έλλειψης θέσεων εκπαίδευσης ή εργασίας.
- Προβλήματα ταυτότητας, λόγω προσαρμογής των επιθυμιών τους στις ανάγκες της αγοράς εργασίας.
- Το συναίσθημα της αχρηστίας.
- Το πρόβλημα του υπερβολικού ελεύθερου χρόνου.

Πολλοί νέοι, λόγω της απραξίας, προσπαθούν να "σκοτώσουν" την ώρα τους με μη δημιουργικές ασχολίες. Εκτός τούτου, η ανεργία συνεπάγεται και τη συνέχιση της οικονομικής εξάρτησης των νέων από την οικογένεια, με αποτέλεσμα να καθυστερούν ή να δυσκολεύονται οι διαδικασίες αυτοδιάθεσης που σχετίζονται άμεσα με την απομάκρυνσή τους από την οικογενειακή κατοικία.

Ιδιαίτερα στην περίπτωση των κοινωνικά αδυνάτων οικογενειών, οι οποίες αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα, π.χ. λόγω ανεργίας του ενός από τους δυο γονείς, δημιουργούνται επιπρόσθετα ψυχικά προβλήματα για τους νέους, από τους οποίους οι γονείς περιμένουν να συμβάλουν ενεργά στη

βελτίωση του εισοδήματος. Η εν λόγω κατάσταση δημιουργεί ή οξύνει τις οικογενειακές συγκρούσεις και δηλητηριάζει συναισθηματικά τις σχέσεις ολόκληρης της οικογένειας.

Η έλλειψη χρημάτων περιορίζει σημαντικά και τη διατήρηση ή διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων και δραστηριοτήτων των νέων, οι οποίοι δεν μπορούν να ανταποκριθούν πλέον στα "στάνταρντ" των συνομηλίκων τους, πράγμα που οδηγεί στην κοινωνική απομόνωση.

Η μαζική ανεργία οδηγεί στην αναγκαστική προσαρμογή των επιθυμιών των νέων στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας, με αποτέλεσμα να δέχονται οι νέοι οποιοδήποτε επάγγελμα για να αποφύγουν την ανεργία (Κρίβας στο Ζωγράφο 1993, σελ. 13).

Η ανεργία στη νεανική φάση σημαίνει "στασιμότητα". Εμποδίζει τον αποχωρισμό τους (Losloesung) από την οικογένεια και τη δημιουργία μιας οικονομικής βάσης, με αποτέλεσμα να στερείται ο νέος σπουδαίες εμπειρίες μάθησης, όπως είναι η δημιουργική και παραγωγική απασχόληση, η πολιτική συμμετοχή και η κοινωνική εμπλοκή. Πολλές ελπίδες και επιθυμίες μένουν ανεκπλήρωτες, οι οποίες είναι απαραίτητες για την ανάπτυξη της προσωπικότητας.

Με τη μακροχρόνια ανεργία μειώνονται σημαντικά οι απαιτήσεις για κοινωνική ευμάρεια, με συνέπεια η απόκτηση κατοικίας ή μιας μικρής περιουσίας να χάνονται από τον ορίζοντα των επιδιώξεών τους. Ανάλογα είναι και η αντιμετώπιση του μέλλοντος. Με τη συνέχιση της ανεργίας αυξάνει και η απαισιοδοξία των νέων για το μέλλον. Αντίθετα, οι εργαζόμενοι νέοι στην πλειοψηφία τους δείχνουν μια αισιόδοξη στάση (SINUS - Institut στο Ζωγράφο 1993, σελ. 14).

Συγκρούσεις με το σύστημα και εμφάνιση ριζοσπαστικών αντιλήψεων για την αντιμετώπιση της ανεργίας, εμφανίζονται σε έρευνες, στις οποίες υπάρχει συσχετισμός ανάμεσα στην απαίτηση απασχόλησης σε θέσεις ανάλογες με τα επαγγελματικά προσόντα.

Από παλαιότερες έρευνες διαπιστώθηκε ότι τα συνδικαλιστικά ή πολιτικά οργανωμένα μέλη ή γενικότερα τα άτομα με κοινωνικοπολιτική και πολιτιστική δραστηριότητα, επεξεργάζονται δημιουργικά την ανεργία. Αυτό επιβεβαιώνεται και από νεώτερες έρευνες, σύμφωνα με τις οποίες άτομα συνδικαλισμένα παρουσιάζουν λιγώτερες ψυχοκοινωνικές ζημιές, ακόμη και μετά από μακρόχρονη ανεργία, σε αντίθεση με άτομα που δεν είναι μέλη μιας συνδικαλιστικής οργάνωσης (Kieselbach στο Ζωγράφο 1993, σελ. 14).

Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει την ικανότητα σύγκρουσης του ατόμου είναι και ο βαθμός υλοποίησης των επαγγελματικών επιθυμιών. Άτομα με επαγγελματική κατάρτιση, που απαιτούν από την κοινωνία την απασχόλησή τους σε ανάλογες θέσεις, προστατεύονται από το σύμπλεγμα της προσωπικής ενοχής, επειδή αποδίδουν την ατομική ανεργία σε κοινωνικά αίτια.

Ο Krieger διαπιστώνει ότι "οι απαιτήσεις και οι προσδοκίες των απόφοιτων των σχολείων επηρεάζουν τις αντιλήψεις τους ως προς την επαγγελματική πραγματικότητα, η οποία αποτελεί και παράγοντα μεταβολής των αντιλήψεων αυτών" (Krieger 1985, στο Ζωγράφο 1993, σελ. 15).

Έτσι λοιπόν, πολλοί νέοι που βρίσκονται αντιμέτωποι με μια διαφορετική πραγματικότητα, με την πάροδο του χρόνου

αντιμετωπίζουν ρεαλιστικά τη νέα κατάσταση, χωρίς το συναίσθημα αποτυχίας, ρπάγμα που έχει ανάλογο αντικτυπο αναφορικά με τις αντιλήψεις τους για το πολιτικό σύστημα.

Ο Krieger είναι της γνώμης ότι οι παραπάνω διαφορετικές συμπεριφορές στους νέους με υψηλό και χαμηλό μορφωτικό επίπεδο οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι αιτιογόνοι παράγοντες πρέπει να αναζητηθούν στη διαδικασία κοινωνικοποίησης αυτών των ομάδων.

Και δεν είναι μόνο το πρόβλημα της ανεύρεσης ή μη εργασίας και το συνακόλουθο πρόβλημα της ανεργίας που θίγει τους νέους, τόσο στις άλλες χώρες όσο και στην Ελλάδα, και το οποίο έχει αποτελέσει αντικείμενο πολιτικών συζητήσεων και επιστημονικών ερευνών. Πέρα από αυτά, οι ομάδες των νέων που μεταβαίνουν από το σχολείο είτε στην επαγγελματική εκπαίδευση είτε στην εργασία, αναγκάζονται να μεταβούν σε θέσεις μαθητείας ή εργασίας που δεν ανταποκρίνονται στις επιθυμίες τους και ως εκ τούτου δεν τους ικανοποιούν (ό.π., σελ. 19).

Οι νέοι άνεργοι ενοχλούνται από το να μεταπίπτουν στο ρόλο ενός παράσιτου και υποφέρουν από την καταστροφή του καθημερινού ρυθμού της ζωής τους. Αυτό όμως δεν αρκεί για να μεταπηδήσουν σε θέσεις εξτρεμιστικές (SINUS 1983, στο Ζωγράφο 1993, σελ. 20).

Μια έρευνα σχετικά με τον τρόπο αντίδρασης των νέων στην ανεργία που έγινε στην περιοχή του Liverpool-Merseyside, όπου υπάρχουν συνοικισμοί με πολύ μεγάλα ποσοστά ανεργίας (μέχρι και 50%), διαπιστώνει ότι οι νέοι αντιδρούν συνήθως με βίαιες ενέργειες, βανδαλισμούς και εγκληματικότητα και εν γένει με συμπεριφορές που κάθε άλλο παρά σαν πολιτικές μπορούν να

χαρακτηρισθούν. Αντίθετα, η συμπεριφορά τους χαρακτηρίζεται από μια αδιαφορία για τα κοινά, απάθεια και συγκεχυμένη εχθρότητα απέναντι στο κοινωνικό σύνολο (Sochitzky 1981, στο Krieger 1982, στο Ζωγράφο 1993, σελ. 21).

Διάφοροι ερευνητές ισχυρίζονται ότι οι άνεργοι παρουσιάζουν συνήθως αυταρχικές και αντιδημοκρατικές συμπεριφορές. Σαν απόδειξη παρουσιάζουν την αποδοχή μιας "ισχυράς προσωπικότητας", η οποία θα επιφέρει τάξη και θα λύσει το πρόβλημα της ανεργίας.

Ο Kieselbach αποδίδει τα αίτια της παραπάνω συμπεριφοράς στην απώλεια ελέγχου των συνθηκών διαβίωσης μέσω πολιτικών δραστηριοτήτων. Η στροφή προς αυταρχικές λύσεις αντικατοπτρίζει την κοινωνική αδυναμία των ανέργων. Με τη συμπεριφορά αυτή εκφράζεται ο αποπροσανατολισμός που απορρέει από την απομόνωση της ομάδας αυτής, η οποία στη λύση αυτή βλέπει μια εύκολη διέξοδο.

<<"Η νοσταλγία για έναν καλύτερο κόσμο" και η "συναισθηματική απόσταση των νεών από μερικούς τρόπους ζωής των ενηλίκων" δεν εκδηλώνονται μόνο στις διάφορες "ενεργητικές" μορφές του κινήματος διαμαρτυρίας, αλλά κυρίως και σε "παθητικές" μορφές άρνησης (αλκοολισμό, ναρκωτικά, αυτοκτονίες, αιρέσεις νέων, ομάδες ρόκερ και πάνκερ κ.λπ.)>> (SINUS 1983, στο Ζωγράφο 1993, σελ. 22).

Οι συνέπειες αυτών των συναισθηματικών μορφών άρνησης δημιουργούν προφανώς μεγαλύτερους κοινωνικούς κινδύνους και σε κάθε περίπτωση πολύ μεγαλύτερα έξοδα από ό,τι ολόκληρο το κίνημα διαμαρτυρίας.

Ο Damm διαπιστώνει ότι οι αντιδράσεις των νέων, ως συνέπεια της αύξησης των προβλημάτων τους, έχουν τις παρακάτω μορφές:

- Φυγή στην υπερβολική κατανάλωση.
- Ταύτιση με ηγετικές προσωπικότητες και κινήματα δυναμικά.
- Απάθεια και φυγή στη χρήση ναρκωτικών, αυτοκτονία ή μετανάστευση.
- Ένταξη σε θρησκευτικά ή αποκρυφιστικά κινήματα, π.χ. προσανατολισμός στους γκουρού ή εξωγήινα φαινόμενα.
- Ιδιαίτερα εντονη αυτοοργάνωση και προσπάθειες νεοπροσδιορισμού, για την αντίσταση ενάντια στις αρνητικές κοινωνικές εξελίξεις με ατομικές εναλλακτικές λύσεις.

(Damm 1984, στο Ζωγράφο 1993, σελ. 23).

Ο συγγραφέας αναφέρει επί του προκειμένου, ότι αν και οι μορφές αντίδρασης είναι διαφορετικές, εν τούτοις η "βάση παρόρμησής τους είναι η ίδια, δηλαδή η αποστασιοποίηση από την κοινωνία των αξιών, που την αισθάνονται συχνά ως εχθρική, για να βρουν διαφανείς και σταθεροποιητικούς συσχετισμούς ζωής που προσφέρουν προστασία, σιγουριά, νόημα/ταυτότητα και προσωπικές εμπειρίες".

Χαρακτηριστικό στοιχείο από τις σχετικές έρευνες είναι ότι οι νέοι με συνδικαλιστική εμπειρία ή πολιτική εμπλοκή βιώνουν με μεγαλύτερη ψυχραιμία τους κλυδωνισμούς αυτής της μεταβατικής φάσης και με λιγότερες ψυχοκοινωνικές ζημιές από τους νέους που δεν είναι μέλη συνδικαλιστικών οργανώσεων (ό.π., σελ. 23).

Αξιοσημείωτοι είναι οι συσχετισμοί αναφορικά με τις στάσεις πάνω στο θέμα της ανεργίας και την κατάσταση μετά την αποφοίτηση από το λύκειο. Σχετική έρευνα δείχνει ότι οι φοιτητές του Πανεπιστημίου αποδίδουν περισσότερο από τις άλλες ομάδες τα αίτια της ανεργίας σε εξωγενείς παράγοντες (Ζωγράφος 1993, σελ. 63).

Στους τελειόφοιτους των σχολών του ΟΑΕΔ διαπιστώνεται ότι τα παιδιά των εργατών έχουν τη μικρότερη διάθεση να παραδεχθούν ότι η ανεργία των νέων οφείλεται στην αδιαφορία των νέων για εργασία. Αντίθετα, οι σπουδαστές των Τ.Ε.Ι. πιστεύουν ότι ένα καλό απολυτήριο μπορεί να μειώσει την ανεργία. Αναφορικά με την ευθύνη για την ανεργία, οι εργαζόμενοι νέοι πιστεύουν ότι οι άνεργοι είναι υπεύθυνοι προσωπικά για την ανεργία τους, ενώ οι άνεργοι εργαζόμενοι αποδίδουν την ανεργία τους σε εξωγενείς παράγοντες (ό.π., σελ. 63).

Τα παιδιά των εργατών, σε σχέση με τα παιδιά των εμπόρων, των απασχολούμενων στον τομέα παροχής υπηρεσιών και των ανεξάρτητων επαγγελματιών, πιστεύουν ότι ένα καλό απολυτήριο μπορεί να βελτιώσει τις δυνατότητες στην αγορά εργασίας.

Οι νέοι με κοινωνικοπολιτική δραστηριότητα δείχνουν, σε σύγκριση με τους νέους της άλλης ομάδας, μεγαλύτερη τάση να αποδίδουν την ανεργία σε εξωγενείς παράγοντες και όχι στις προσωπικές ελλείψεις ή την αδιαφορία για εργασία των νέων (ό.π., σελ. 64). Η ομάδα αυτή δεν πιστεύει επίσης ότι ένα καλύτερο σχολικό απολυτήριο θα μπορούσε να βελτιώσει τις δυνατότητες των νέων στην αγορά εργασίας.

9. Η Ηθική Διάσταση της Ανεργίας των Νέων

"Αυτό που με τρομάζει περισσότερο στο μέλλον είναι ότι όσο πάει και πλησιάζει", λέει ένας νέος, που εκφράζει τη σύγχρονη γενιά, την "πικραμένη γενιά της αναμονής". Οι "σώφρονες" της συνιστούν να κάνει υπομονή. Αλλά, όπως ο Γκαίτε παρατηρεί, "δεν βρέθηκε ακόμη φιλόσοφος που θα μπορούσε ν' αντέξει τον πονόδοντο με την υπομονή". Πόσο μάλλον ο νέος την ανεργία.

Η κοινωνία μας, κοινωνία της υποκρισίας, μιλάει στους νέους για την αγιότητα της εργασίας και τους προσφέρει την αθλιότητα της ανεργίας. Για τη χώρα μας ειδικά η ανεργία δεν είναι πια απειλή αλλά βεβαιότητα. Το οξύμωρο είναι ότι η έλλειψη προσφοράς εργασίας πλήττει κυρίως τα ακαδημαϊκά επαγγέλματα, μαστίζει τους νέους που με πολλούς αγώνες και αγωνίες θέλησαν ν' ανέβουν και αίφνης κατάλαβαν πως πέφτοντας από ψηλά σκοτώνεσαι ευκολότερα. Για τους νέους αυτούς το Πανεπιστήμιο θεωρείται "πανεπιζήμιο" και το πτυχίο του Πολυτεχνείου ισοδυναμεί με εισιτήριο για το ταμείο ανεργίας ή για το "μηνιαίο επίδομα γήρατος" που τους προσφέρει ο ΟΑΕΔ.

Το θέαμα που παρουσιάζουν χιλιάδες νέοι, που με απόγνωση περιφέρονται σε διαδρόμους εταιριών, υπουργείων, τραπεζών και άλλων επαγγελματικών χώρων, άσχετων προς το αντικείμενο σπουδών τους, που περιμένουν το "πράσινο φως" στις αίθουσες αναμονής, εκλιπαρώντας για μια θεσούλα, δεν είναι μόνο θλιβερό· είναι εξοργιστικό. Κλείνοντας τα μάτια μπροστά στους τεράστιους ηθικούς κινδύνους που εγκυμονεί η ύπουλη αυτή

δολοφονία των νεανικών ονείρων, η σύγχρονη Ελλάδα, ως άλλος Κρόνος, τρώει τα παιδιά της.

Η ηθική είναι μια ολόκληρη κοινωνική πρακτική, μια στάση ζωής, μια συμπεριφορά απέναντι στον εαυτό μας και στους συνανθρώπους μας. Γιατί, όταν τα όνειρα των νέων μπαίνουν στον αποτεφρωτήρα ή στο ,συρτάρι, συντροφιά με τις αράχνες, τότε ερχόμαστε αντιμέτωποι με καταστάσεις αρρωστημένες, νοσηρές, επικίνδυνες. Δημιουργείται ένας "υπόγειος τύπος ανθρώπου" που μισεί τους πάντες και τα πάντα. Κι ακόμη προκαλείται μια εσωτερική μετανάστευση, μια και πολλοί νέοι χάνουν όχι απλώς την πίστη στον εαυτό τους, αλλά τον ίδιο τον εαυτό τους.

"Εμείς γι' αλλού κινήσαμε κι' αλλού η ζωή μας πάει" θα μπορούσαν να πουν κι οι σημερινοί νέοι μελωδικά, όπως το κάναμε κι εμείς κάποια φορά. Όμως, τα πράγματα σήμερα γίνονται πιο φοβερά, αν λάβουμε υπόψη τις ηθικές παραμέτρους. "Όταν ο νέος στα πρώτα του βήματα αντιμετωπίζει την απόρριψη, όταν του κλείνουν την πόρτα κατάμουτρα, τότε διαβρώνεται εσωτερικά και βασανίζεται από ένα ακαθόριστο συναίσθημα θλίψης, τύφης, ενοχής, για σφάλμα που δεν έχει κάνει. Η ανεργία τον σπρώχνει στην αυτοεγκατάλειψη, στο αίσθημα του πεταγμένου, στην ανασφάλεια του ακροβάτη· του ανοίγει το δρόμο της νεύρωσης ή της νέκρωσης". (Κιτσάκη Αθ.Κ. 1988, σελ. 115).

Για να επιβιώσει ο νέος θ' αναγκαστεί να συμβιβαστεί με εργασίες άσχετες προς τις γνώσεις του και συχνά κατώτερες των δυνατοτήτων του και σχεδόν πάντα αλλότριες με τις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά του. Μπλέκεται, έτσι, στα γρανάζια μιας

αλλοτριωτικής διαδικασίας και χάνει την αυτοεκτίμηση, μια και νιώθει τον εαυτό του μια ακρωτηριασμένη και αδικαίωτη ύπαρξη, που αναζητά ευθύνες στον εαυτό της και πνίγεται μέσα σε πλέγματα αδικαιολόγητης ενοχής (Kieselbach στο Ζωγράφο 1993, σελ. 12).

Απογοητευμένοι μέσα σ' έναν κόσμο, που δεν τον καταλαβαίνουν γιατί δεν τους καταλαβαίνει, γίνονται συχνά βορά της βίας, του εγκλήματος, των ναρκωτικών και του ψυχιάτρου· κάποτε και της αυτοκτονίας (Κοινωνική Εργασία 1989, σελ. 50). Ο επιάλλητος του θανάτου είναι μια λύτρωση από τον επιάλλητο της ζωής. Αναζητούν σε τεχνητούς παραδείσους την ευτυχία που δεν τους επέτρεψαν ν' αγγίξουν, διακηρύσσοντας ωμά ότι προτιμούν λίγες στιγμές ψεύτικης ευτυχίας παρά πολλές στιγμές πραγματικής δυστυχίας. Οι πιο δυναμικοί (ίσως και οι πιο απελπισμένοι) θέλουν με τη βία ν' απαντήσουν στην κρατική αστοργία· με τον τρόπο και την ανομία ν' αντιταχθούν στην επίσημη αναισθησία, που προστάζει την ομαδική εκτέλεση των ονείρων τους. Δίχως πίστη σε ιδανικά (γιατί όλα τους φαίνονται πως γκρεμίστηκαν), δίχως σεβασμό σε καμία αρχή, γιατί όλες προδόθηκαν, αντιδρούν με τρόπο "ακατανόητο" στην ακατανοησία των άλλων. Στην ακαταλήψια απαντούν με καταλήψεις ή με τη δική τους αδιαλλαξία.

"Ο νέος νωρίς, την ώρα που οι κοινωνικές ανάγκες απαιτούν ενεργό συμμετοχή, αποσύρεται, αποστασιοποιείται, επιδιώκει ατομικές λύσεις στα προβλήματά του, γίνεται ένας ελεύθερος σκοπευτής της ζωής. Δεν συμπαλεύει. Απλώς επιζητεί να επιπλέει με κάθε μέσον και κυρίως με το "μέσον". Αυτό τον ταπεινώνει, γιατί τον αναγκάζει να προδώσει πίστεις,

πεποιθήσεις, ιδεολογίες και να καταφύγει στο "ρουσφέτι" για να βρει μια δουλειά. Από πολίτης γίνεται εγκάθετος" (Σαράντος Ι. Καργάκος 1989, σελ. 213).

Υποχρεώνεται να δεχτεί ότι το "μέσον" υπερέχει της αξίας, πως στην κορυφή δεν είναι ανάγκη να γίνεις αετός για να φτάσεις, αρκεί η "ερπετοποίηση". Όλα γίνονται εύκολα ότνα σύρεσαι. Έτσι σιγά-σιγά εξοικειώνεται με το ηθικό κλίμα της εποχής, δίνοντας κι αυτός στη συνείδησή του εκείνη τη βολική ελαστικότητα, που κάποτε φθάνει ως τη ρευστότητα. Οι αξίες μέσα του ανατρέπονται, γίνεται ένας "καθώς πρέπει" αριβίστας, που δεν τον νοιάζει το τίμημα αλλά η επιτυχία, υποκύπτοντας στον "τελευταίο πειρασμό" του "φτασμένου" ανθρώπου, δηλαδή του φθαρμένου ή διεφθαρμένου ανθρώπου (δ.π. σελ. 214).

Όταν μια κοινωνία εξωθεί μέσω της ανεργίας στην απολιτικοποίηση, τη φθορά και τη διαφθορά, δεν έχει το δικαίωμα να αισιοδοξεί. Οι νέοι, που είναι το καλύτερο κεφάλαιο μιας κοινωνίας, οδηγούνται στο εκτελεστικό απόσπασμα της ανεργίας. Βέβαια δεν παραγνωρίζουμε την εξαιρετική "τύχη" που έχουν οι σημερινοί νέοι να ζουν σε μια "κοινωνία αφθονίας". Η κοινωνία αυτή, για να μπορεί να λειτουργεί σε επίπεδο αφθονίας (αυτό απαιτούν οι κανόνες της οικονομικής γραμματικής), είναι μια "δυαδική κοινωνία". Αποτελείται, από τη μια μεριά από άτομα με εξασφαλισμένη εργασία και υψηλά εισοδήματα και από την άλλη, από άτομα περιθωριακά αλλ' επιδοτούμενα! Αυτό, πέρα από μια μορφή επαγγελματικού απαρτχάιμ, προωθεί την αποκοινωνικοποίηση μιας κατηγορίας νέων ανθρώπων, που αποκτούν την ψυχολογία του "πελάτη".

Όταν ο βλαστός της νεότητας τσακίζεται, γιατί δεν της προσφέρεται κάποιο επαγγελματικό στήριγμα, είναι παράλογο να περιμένει κανείς ανθοφορία και καρποφορία. Οι πτυχιούχοι άνεργοι, είτε στραφούν προς την περιθωριοποίηση, είτε υποκύψουν στην αδικία, είτε κάνουν συμβιβασμούς με τη συνείδησή τους, είναι επόμενο ν' αποσυνδεθούν συναισθηματικά από τον τόπο που έθαψε τις ελπίδες τους, ν' αλλοτριωθεί η εθνικότητά τους και να χλευάζουν κάθε πρόσκληση για ευγενικό αγώνα.

Η καταδίκη σε "καταναγκαστικά έργα" ανεργίας αποτελεί το νωπό στίγμα στο μέτωπο της κοινωνίας, όπως κι αν αρέσκεται ν' αποκαλείται: δημοκρατική, φιλελεύθερη ή σοσιαλιστική. Γιατί, όχι απλώς δεν αναλαμβάνει τις ευθύνες της, αλλ' ούτε και αναζητά απαντήσεις στα δύσκολα ερωτήματα των νέων. Οι υποσχέσεις δεν συνιστούν απάντηση. Γι' αυτό τα ερωτήματα πληθαίνουν, βασανίζουν κάθε ευαίσθητο άνθρωπο, πληγώνουν τη ζωή μας: ζητούν ενόχους (ό.π. σελ. 215).

Οι πολιτικοί μας διακηρύσσουν - και πολύ σωστά - πως οι νέοι αποτελούν την πρωτοπορία του πολιτικού τους αγώνα. Αλλά για να συμβάλλουν οι νέοι σ' έναν αγώνα ουσιαστικά, χρειάζονται μια ουσιαστική δουλειά. Πολλοί ανησυχούν από την παραινόμενη αποχή των νέων από τα κοινά. Αλλά για να πείσουμε τον κολυμβητή να καταδυθεί, πρέπει να γεμίσουμε την πισίνα με νερό. Αυτό το είχε πει ο Κομφούκιος. Ο δικός μας λαός έλεγε κάτι πολύ πεζό: "Νηστικό αρκούδι δεν χορεύει". Σήμερα όμως, φοβόμαστε ότι χορεύει σύμφωνα με το σκοπό που του παίζουν κάποιοι που έχουν κάνει σκοπό να μετατρέψουν τη νεολαία μας σε αρκούδι, να προκαλέσουν τον εθνικό μας αφανισμό.

Πώς επιδρούν τα προβλήματα αυτά στους νέους; (δεδομένων των ιδιαιτεροτήτων της νεολαίας)

Ο παραλογισμός του σύγχρονου κόσμου, η αβεβαιότητα και η ανσφάλεια, η κοινωνική αδικία, η υποκρισία, η ανυπαρξία μέτρου και η καταστροφή του ιδανικού, ουτοπικού κόσμου τους, μπορούν να οδηγήσουν σε διάφορες κατευθύνσεις.

Κυνισμός - ατομισμός - μηδενισμός

Η αλήθεια είναι πως οι νέοι σήμερα σε σχέση με άλλες εποχές είναι περισσότερο ρεαλιστές και πιο εύκολα εξοικειώνονται με την αντιφατικότητα της κοινωνικής πραγματικότητας. Πέρα όμως απ' αυτή τη γενική διαπίστωση οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι σήμερα το φαινόμενο της "ηθικής γήρανσης" λαμβάνει σημαντικές διαστάσεις. Οι νέοι, αντιμετωπίζοντας την πραγματικότητα, λησμονούν ιδανικά και αξίες, συμβιβάζονται και προσπαθούν να επιβιώσουν· γίνονται "βασιλικότεροι του βασιλέως", δηλαδή σκληρότεροι και κυνικότεροι. Δεν είναι σπάνιο φαινόμενο η υιοθέτηση από τους νέους απόψεων του τύπου "όποιος είναι δυνατότερος και σκληρότερος κερδίζει", "είναι δείγμα αδυναμίας η ευαισθησία, η τρυφερότητα, το ενδιαφέρον για τους άλλους", "κοίταξε τον εαυτό σου και άσε τους άλλους". Μ' αυτό τον τρόπο θετικές ιδιότητες της νεανικής ηλικίας, όπως η επαναστατικότητα, η αγωνιστικότητα, ο ιδεαλισμός, θυσιάζονται στο βωμό του συμφέροντος και τα "ηθικά γηρατιά" οδηγούν την προϊούσα γήρανση της κοινωνίας, της οποίας κύρια αναμορφωτική δύναμη ήταν πάντα η νεολαία.

Εκείνο που δεν πρέπει να μας διαφεύγει είναι ότι ο κυνισμός των νέων μερικές φορές είναι επίδειξη δύναμης, σκληρότητας. Επίσης, η απόλυτη άρνηση οποιασδήποτε αξίας και πίστης είναι επίδειξη ελευθερίας, ανεξαρτησίας, ρήξης με τη "συμβατική" κοινωνία. Οι ίδιοι οι νέοι που σήμερα δηλώνουν κυνικοί και μηδενιστές, αύριο μπορεί να πρωτοστατήσουν σε αγώνες για τα δικαιώματά τους. Επιπλέον η συντροφικότητα, η αλληλεγγύη που χαρακτηρίζει τις σχέσεις πολλών από τους νέους, που δηλώνουν κυνικοί, αποτελεί ένδειξη - αν όχι απόδειξη - ότι οι νέοι είναι περισσότερο ιδεαλιστές και ανιδιοτελείς από ό,τι θέλουν να δειχθούν.

Αναχωρητισμός - Περιθωριοποίηση

Η άρνηση του κόσμου και η εθελούσια απομόνωση, η φυγή από την πραγματικότητα, η αδιαφορία για τα κοινωνικά δράματα, γεννώνται περίπου από τις ίδιες αιτίες, υπαγορεύονται όμως από διαφορετική ψυχοσύνθεση. Η απογοήτευση του νέου από την κοινωνική πραγματικότητα γεννάει τον ερμητισμό, η αδυναμία να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες και να αγωνιστεί για να τις ξεπεράσει μεταφράζεται στο "τίποτα δεν αλλάζει, γιατί να προσπαθείς..." (Αηδονά Ντίνα 1992, σελ. 44).

Το περιθωριακό άτομο όχι μόνο αδιαφορεί για τις κοινωνικές δραστηριότητες, αλλά και - συνολικά ή σε κάποιο τομέα της ζωής του - συγκρούεται ανοικτά με κάποιους κοινωνικούς κανόνες και κοινωνικές δομές. ενώ δηλαδή ο ιδιωτεύων εκδηλώνει την αντίθεσή του προς την κοινωνία με την αδιαφορία, ο περιθωριακός την εκδηλώνει με κάποιο βίαιο τρόπο.

Μορφές περιθωριοποίησης

Μηχανόβιοι	Ροκάδες
Punks	Freaks
Skinheads	"Χούλιγκανς"
Heavy Metal	Ναρκομανείς
New wave	Συμμορίες κ.ά.

Το περιθωριακό άτομο συνήθως εντάσσεται σε μια από τις περιθωριακές ομάδες, αφού περιθωριοποίηση και μαζοποίηση, ως έννοιες και ως κοινωνικά φαινόμενα, συμπλέκονται.

Η αντίδραση του περιθωριακού νέου στο "κατεστημένο" δεν το αλλάζει, αυτή η ίδια η αντίδραση το βοηθά να διατηρείται. Ο νέος οδηγείται σε πλείστες μορφές εκτόνωσης, αλλά όχι αλλαγής του συστήματος το οποίο τον απωθεί (ό.π., σελ. 46).

Συχνά εξάλλου ορισμένοι από αυτούς εκμεταλλεύονται τα θετικά στοιχεία της κοινωνίας, ενώ δεν θέλουν να αναλάβουν ευθύνες για τα αρνητικά της· η συμπεριφορά αυτή αποτελεί ένδειξη της υποκρισίας και ασυνέπειας, για την οποία μέμφονται τους μεγαλύτερους, το κατεστημένο.

10. Η Ανεργία των Γυναικών

Η δε γυνή ...άνεργη

Πιο δύσκολη είναι η κατάσταση των ανέργων γυναικών κάτω των 25 ετών. Ο Πιν. 3 (σελ. 143) δείχνει τον αριθμό των επίσημα εγγεγραμμένων ανέργων γυναικών σε 10 χώρες, τη 15ετία 1970-1985, ανά πέντε χρόνια και μερικά στοιχεία για το 1987.

Από τα στοιχεία αυτού του πίνακα φαίνεται πόσο επικίνδυνα αυξήθηκε η ανεργία στις γυναίκες στα χρόνια 1970-1985. Π.χ., στη Δανία και Ολλανδία αυξήθηκε πάνω από 20 φορές, στην Ισπανία 37 φορές, στην Ο.Δ. Γερμανίας 17 φορές, στην Αγγλία 12 φορές και στο Βέλγιο 11 φορές.

Ας δούμε την εξέλιξη της συμμετοχής των ανέργων γυναικών στο σύνολο των ανέργων στις 9 χώρες της ΕΟΚ στα χρόνια 1960-1985, σε ποσοστά, καθώς και τα ποσοστά ανέργων ανδρών - γυναικών, στο σύνολο του αντίστοιχου εργατικού δυναμικού κατά το 1987 (Πίνακες 4 και 5, σελ. 143-144).

Φαίνεται λοιπόν καθαρά, από τα επίσημα στοιχεία, η γρηγορότερη αύξηση του συνολικού αριθμού των ανέργων γυναικών και η διατήρηση του ειδικού τους βάρους στη σύνθεση του συνόλου των ανέργων.

Αυτή η μεγάλη συμμετοχή των γυναικών στην ανεργία εξηγείται βέβαια από το γεγονός ότι, παρά τις άφθονες διακηρύξεις για ισοτιμία, στην πράξη οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών εκδηλώνονται σ' όλα τα επίπεδα: στη μόρφωση, στην πρόσληψη στη δουλειά, στην προαγωγή, στην υπηρεσία, στις κατά προτίμηση παλύσεις. (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 58-61).

Το 61,3% των γυναικών είναι άνεργες. Λόγω παιδιών, λόγω ελλειψης ειδίκευσης, λόγω φύλου. Ένα - παγκόσμιο - σκανδαλώδες φαινόμενο, στο οποίο, βεβαίως, και η Ελλάδα έχει μια ...δυναμική παρουσία. Το μέλλον; άδρατον.

"Οι γυναίκες είναι το άλλο μισό του ουρανού", αρχαίο κινέζικο ρητό. "Οι γυναίκες κατέχουν τα πρωτεία στην ανεργία", σημερινή διαπίστωση όλων των σοβαρών στατιστικών ερευνών.

Ότι η ανεργία είναι γένους θηλυκού δεν αποτελεί αποκλειστική υπόθεση της χώρας μας. Σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Κοινότητα οι γυναίκες έχουν ιδιαίτερες επιδόσεις στο "σπορ", όπως φαίνεται και από τον Πιν. 6 (σελ.144). Απλώς, η Ελλάδα, βρίσκεται επικεφαλής... Ας έρθουμε στη χώρα μας, όμως, κι ας δούμε συγκεκριμένα την κατάσταση.

Ασφαλώς, το ότι είμαστε το άλλο μισό του ουρανού είναι μια κάποια παρηγοριά. Αν σκεφθούμε, όμως, ότι το "πρώτο" μισό του ουρανού, δηλαδή οι άνδρες, εμφανίζουν ανεργία σε ποσοστό 4,78%, ενώ αποτελούν το 63,52% του εργατικού δυναμικού και οι γυναίκες ανεργία 12,82% ενώ αποτελούν το 32,57% του εργατικού δυναμικού, τα πράγματα μπορεί να έχουν τη χάρη τους στον ουρανό. Στη γη όμως... (ΕΣΥΕ, στη Τζιτζη "Τα δικαιώματά σας" Είναι, 1994, σελ. 17).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει όμως και η χρονική διάρκεια που παραμένει άνεργη μια γυναίκα, σε σχέση με τον άνδρα:

Άνεργοι Μακράς Διάρκειας		
Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες
100	26,9%	73,1%

Είναι αλήθεια ότι από ένα αρκετά σημαντικό κομμάτι των γυναικών η δουλειά έξω απ' το σπίτι θεωρείται μεν επιθυμητή, όχι όμως και απαραίτητη για την ευτυχία τους (Ζωγράφος 1993, σελ. 16). Για πολλές γυναίκες η δουλειά έξω από το σπίτι είναι απαραίτητη λόγω οικονομικής στενότητας ή λόγω της επιθυμίας τους να "βγάζουν τα έξοδά τους". Δεν θεωρείται όμως και ως όρος "εκ των ων ουκ άνευ" για την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους.

Θα ήταν λάθος να υποτεθεί ότι αυτή η απόφαση των γυναικών οφείλεται σε κάποια εγγενή αδιαφορία τους προς τη συστηματική εργασιακή δραστηριότητα ή ότι προέρχεται από κάποια φυσική κλίση των γυναικών προς την αποκλειστική ενασχόληση με την οικογενειακή εστία και το μπίμπι σίτινγκ. Απλώς, στη συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, οι δουλειές που κάνουν οι γυναίκες είναι δουλειές ρουτίνας, κακοπληρωμένες, σε τομείς εργασίας κορεσμένους και χωρίς προοπτικές ανέλιξης. (Τζιτζη "Τα δικαιώματά σας", Είναι, 1994, σελ. 17).

Οι εργαζομένες γυναίκες είναι κυρίως υπάλληλοι (74%). Εργάτριες είναι το 20% και από αυτές μόνο το 5% δηλώνουν ειδικευμένες. Αν και η αντιστοιχία μεταξύ ανδρών και γυναικών υπαλλήλων στο σύνολο των εργαζόμενων είναι περίπου η ίδια (54% άνδρες, 46% γυναίκες), οι γυναίκες πολύ πιο δύσκολα ανέρχονται στην ιεραρχία (μόνο το 35% είναι ανώτεροι υπάλληλοι, ενώ από τους άνδρες το 65%).

Όσον αφορά τις αμοιβές, οι μεν νόμοι έχουν πει "ναι" στην ισότητα, η δε πραγματικότητα επιβάλλει την ανισότητα και, μάλιστα, σε εντυπωσιακή κλίμακα.

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ - ο μέσος όρος μηνιαίων αποδοχών των υπαλλήλων βιομηχανίας - βιοτεχνίας είναι για τους άνδρες 118.796 δρχ., ενώ για τις γυναίκες μόλις 80.453 δρχ.

Ερμηνείες

Οι θεωρητικοί των οικονομικών και της κοινωνιολογίας έχουν διατυπώσει κατά καιρούς διάφορες θεωρίες για να εξηγήσουν την υποδεέστερη θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας, που τις καθιστά τόσο ευάλωτες στην ανεργία.

- Για παράδειγμα, η Barbara Bergman, στη "θεωρία του συνωστισμού", υποστηρίζει ότι οι προκαταλήψεις των εργοδοτών εναντίον των γυναικών έχουν συνέπεια να προσλαμβάνονται οι γυναίκες μόνο σε λίγα "γυναικεία" επαγγέλματα, όπου έχουν μεγαλύτερες δεξιότητες απ' ό,τι οι άνδρες. Συνωστιζόμενες, όμως, σε αυτά τα λίγα επαγγέλματα, η προσφορά εργασίας υπερβαίνει τη ζήτηση και έτσι οι μισθοί καθλώνονται. Ακόμα, επειδή τα "γυναικεία" επαγγέλματα είναι κυρίως επαγγέλματα έντασης εργασίας και άρα χαμηλής παραγωγικότητας, οι μισθοί σε αυτά είναι χαμηλότεροι του μέσου μισθού της αγοράς.

- Η Janice Madden, παλι, υποστηρίζει ότι η κακή θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας οφείλεται στην άνιση διαπραγματευτική δύναμή της απέναντι στον εργοδότη, λόγω της δέσμευσής της από τις οικογενειακές υποχρεώσεις και λόγω του χαμηλού βαθμού συνδικαλιστικής οργάνωσης.

- Οι φεμινίστριες απέδωσαν την υποδεέστερη θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας στη θέση της στην οικογένεια. Ο κοινωνικός της ρόλος και ο φυλετικός καταμερισμός της

εργασίας, που της αναθέτει τη συντήρηση του σπιτιού, την ανατροφή των παιδιών και τη φροντίδα των ηλικιωμένων, έχουν συνέπεια τη διαφορετική συμμετοχή της στην αγορά εργασίας από τους άνδρες (Ζωγράφος 1993, σελ. 13), το φυλετικό καταμερισμό των επαγγελματιών, τη μεγαλύτερη συμμετοχή στη μερική απασχόληση και στις άτυπες μορφές απασχόλησης, τις διαφορές σε σχέση με τους άνδρες ως προς το ύψος των αποδοχών, την ιεραρχική ανέλιξη, τη συμμετοχή στο συνδικαλισμό, την απασχόληση σε περίοδο κρίσης.

Ασφαλώς οι οικονομικές και οι κοινωνιολογικές ερμηνείες για την υποδεέστερη θέση της γυναίκας στην αγορά εργασίας δίνουν τις εξηγήσεις τους και δεν είναι καθόλου απαραίτητο να είναι η μια σωστή και η άλλη λάθος.

Πέραν όμως των θεωριών, η καθημερινή πρακτική αποδεικνύει ότι η έλλειψη ειδίκευσης, η λανθασμένη επιλογή επαγγελματικού κλάδου (κορεσμένου, φθίνοντος) και η γέννηση παιδιών σε ένα περιβάλλον όπως αυτό της χώρας μας, που διάκειται έως και εχθρικά από άποψη κοινωνικής μέριμνας προς τη μητρότητα, παίζει το ρόλο της στην εμφάνιση των υψηλών ποσοστών της γυναικείας ανεργίας (Τζιτζη, "Τα δικαιώματά σας", Είμαι 1994, σελ. 18).

Οι αριθμοί επικυρώνουν τα παραπάνω: Τα νέα κορίτσια ηλικίας 15-19 ετών που αποτελούν το 16,50% του εργατικού δυναμικού, μαστίζονται από την ανεργία, που φθάνει σε αυτές τις ηλικίες σε ποσοστό 38,95%. (Οι αντίστοιχοι αριθμοί για τα συνομήλικά τους αγόρια είναι 21,44% ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό και 17,63% συμμετοχή στην ανεργία, σχεδόν υποδιπλάσιο ποσοστό από αυτό των κοριτσιών).

Είναι προφανές ότι τα κορίτσια που σταματούν τις σπουδές τους στην εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση και αναζητούν εργασία χωρίς ειδικά προσόντα βρίσκονται στο χαμηλότερο επίπεδο από την άποψη των ευκαιριών εργασίας. Πολύ χειρότερα και από τα συνομήλικά τους αγόρια, τα οποία έχουν πρόσβαση σε βαριές δουλειές που απαιτούν μυική δύναμη, την οποία τα κορίτσια δεν διαθέτουν (ό.π., σελ. 18).

Σε λίγο καλύτερη κατάσταση βρίσκεται η ηλικιακή ομάδα 20-24 ετών. Πρόκειται για τις αποφοίτους Λυκείου, χωρίς ειδικά προσόντα, που συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό σε ποσοστό 52,95% και έχουν συμμετοχή στην ανεργία σε ποσοστό 31,52%. Εξαιρετικά υψηλό ποσοστό, σε μια κατεξοχήν παραγωγική ηλικία που, όμως, την καθιστά αντιπαραγωγική η έλλειψη ειδίκευσης ή, για να είμαστε πλέον ακριβείς, η έλλειψη της ειδίκευσης εκείνης που ζητάει η αγορά εργασίας.

Στην ηλικιακή ομάδα 25-29, τα πράγματα έχουν βρει μια ισορροπία: Εδώ έχουμε το υψηλότερο ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό (58,69%) και αναλογικά το μικρότερο ποσοστό ανεργίας, δηλαδή 16,53% (αν μπορεί να εκληφθεί ως "μικρό" ένα τέτοιο ποσοστό...) (ό.π., σελ. 18).

Η εικόνα αυτή είναι ευεξήγητη. Όσα προσόντα ήταν να αποκτηθούν αποκτήθηκαν, οι σπουδές περατώθηκαν, τα παιδιά δεν έχουν φανεί ακόμα. Η Ελληνίδα μπορεί, μέσα στο πλαίσιο που της επιτρέπει η γενικότερη κοινωνική δομή και ανάλογα με το επίπεδο ανάπτυξης του πολιτιστικού και οικονομικού περιβάλλοντος, να πιάσει τις υψηλότερες επιδόσεις της...

Από εδώ και πέρα αρχίζουν τα προβλήματα. Οι ηλικίες 30-44 παρουσιάζουν μια πτώση όσον αφορά το ποσοστό συμμετοχής

τους στο εργατικό δυναμικό (52,89% έναντι 58,69% της ομάδας 25-29) και το ποσοστό συμμετοχής τους στην ανεργία φτάνει το 9,01%. Τα παιδιά έχουν κάνει την εμφάνισή τους, με τις συνακόλουθες επιπτώσεις...

Θεωρούμε απαραίτητο, πριν τελειώσουμε αυτή την αναφορά μας στο σκανδαλώδες θέμα των εκρηκτικών διαστάσεων που έχει πάρει η γυναικεία ανεργία τόσο στη χώρα μας όσο και στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, να αναφερθούμε στο ζήτημα των "αδρανών γυναικών", που με έμφαση και κατ' επανάληψη έχει θέσει η Φωτεινή Σιάνη, αναπληρώτρια γενική γραμματέας της Γ.Σ.Ε.Ε. (Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας):

"...Υπάρχει μια μεγάλη και βαθιά σιωπή γύρω από το ζήτημα των λεγόμενων "αδρανών" γυναικών. Των γυναικών δηλαδή, που στις στατιστικές δεν εμφανίζονται ούτε στις εργαζόμενες ούτε στις άνεργες και γενικώς χαρακτηρίζονται "αδρανείς".

Στην Ελλάδα, οι "αδρανείς" γυναίκες σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του 1989 είναι 2.706.900. Κατά την άποψή μου αποτελούν δυνάμει εργατικό δυναμικό και από την πρακτική μου πείρα είναι αποθαρρυμένες γυναίκες που δεν πιστεύουν ότι υπάρχει καμία δυνατότητα να απασχοληθούν. Στις ηλικίες μεταξύ 20 και 50 ετών, ένας αριθμός πάνω από 820.000 γυναίκες θα ήθελαν πολύ να εργασθούν. Να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση, να αυτοπροσδιορισθούν στην κοινωνία, να συμβάλουν στην ανάπτυξη, στην κοινωνική πρόοδο. Προτείνω, λοιπόν, καμπάνια της ΓΣΕΕ προς τις αδρανείς γυναίκες με κεντρικό σύνθημα:

"Μήπως είσαι άνεργη και δεν το ξέρεις;"

Να πείσουμε τις γυναίκες να δηλώνουν επάγγελμα άνεργη και όχι οικιακά" (18 Ιουνίου 1993).

Η πρόταση είναι ριζοσπαστική. Η καμπάνια δεν έγινε. Και οι γυναίκες, που είναι το άλλο μισό του ουρανού, αποτελούν το 61,3% των ανέργων και το 32,57% του εργατικού δυναμικού (ό.π., σελ. 18).

Κάτι γίνεται...

Η πραγματικότητα είναι σαφώς σκληρή, ωστόσο... κάτι κινείται. Είτε μέσω Ευρωπαϊκής Κοινότητας είτε μέσω κάποιων ελληνικών πρωτοβουλιών, υπάρχουν κάποιες διέξοδοι ως προς τη γυναικεία ανεργία.

Πρωτοβουλία NOW

Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που αποσκοπεί στην προώθηση ίσων δυνατοτήτων απασχόλησης για τις γυναίκες, ιδίως όσον αφορά τα μέτρα κατάρτισης, την προσοβαση σε θέσεις απασχόλησης του μέλλοντος και σε θέσεις ανωτέρων στελεχών.

Ήδη κατά τα δυο τελευταία χρόνια, στο πλαίσιο του NOW1, εγκρίθηκαν προγράμματα που αφορούσαν την επιδοτούμενη κατάρτιση γυναικών και την υποστήριξη γυναικών που επιθυμύσαν να φτιάξουν δική τους επιχείρηση.

Στη συνεδρίαση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που έγινε στις 15 Ιουνίου 1994, υπεβλήθη η πρωτοβουλία - σχέδιο "Απασχόληση και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού". Ένα από τα σκέλη αυτής της πρωτοβουλίας είναι και το πρόγραμμα NOW2. Ποιοι φορείς θα ενεργοποιηθούν, ποια προγράμματα θα υποβάλουν και ποια θα εγκρίνει τελικά το Υπουργείο Εργασίας δεν είναι ακόμα γνωστό.

Εμείς, ενδεικτικά, παραθέτουμε ορισμένους από τους φορείς που ενεργοποιήθηκαν στο πλαίσιο του NOWI και το είδος των υπηρεσιών που παρείχαν, ώστε να δώσουμε μια ιδέα για την κατεύθυνση στην οποία θα πρέπει να έχετε στραμμένη την προσοχή σας. (Κουκουλίδου-Ταραμπίκου "Τα δικαιώματά σας", Είνα 1994, σελ. 18-19).

ΔΙΩΝΗ

Στο πλαίσιο του διακρατικού προγράμματος NOW της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων δημιουργήθηκαν τα πρώτα κέντρα πληροφόρησης και υποστήριξης γυναικών σε θέματα απασχόλησης.

Ένα από αυτά, το κέντρο ΔΙΩΝΗ. Πρόκειται για κοινοπραξία των δήμων Βύρωνα, Ζωγράφου και Καισαριανής, στελεχωμένο από γυναίκες που εκπαιδεύτηκαν ειδικά ως σύμβουλοι γυναικείας απασχόλησης.

Η ΔΙΩΝΗ απευθύνεται σε άνεργες γυναίκες που θέλουν να ενταχθούν ή να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας. Σε εργαζόμενες που θέλουν, μέσω εξειδίκευσης, να ενισχύσουν την επαγγελματική τους θέση. Τέλος, σε κάθε γυναίκα που θέλει έγκυρη πληροφόρηση σε ζητήματα επαγγελματικού προσανατολισμού.

Το Κέντρο δίνει πληροφορίες για πηγές χρηματοδότησης μικρομεσαίων επιχειρήσεων και συνεταιρισμών. Τέλος, να σημειώσουμε ακόμη ότι το κέντρο ΔΙΩΝΗ παρέχει συμβουλές σε θέματα εργασιακά (άδειες, επιδόματα, ασφάλιση) και νομικά (οικογενειακό δίκαιο) (ό.π., σελ. 19).

ΚΕΝΤΡΟ ΝΕΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Τις ίδιες υπηρεσίες προσφέρει στις γυναίκες και το Κέντρο Νέων Ευκαιριών Γυναικών Δυτικής Αττικής. Είναι μια διαδημοτική επιχείρηση των δήμων Αιγάλεω, Χαϊδαρίου, Περιστρίου, Ν. Λιοσίων, Ζαφειρίου και Αγίας Βαρβάρας.

Στελεχωμένο από πέντε γυναίκες ειδικούς συμβούλους, το Κέντρο πληροφορεί σχετικά με θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού τόσο τις γυναίκες που θα εργασθούν για πρώτη φορά όσο και αυτές που είχαν μακροχρόνια διακοπή εργασίας (ό.π., σελ.19).

ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Οι τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης έχουν σκοπό την προώθηση της γυναικείας επαγγελματικής δραστηριότητας και φυσικά την καταπολέμηση της γυναικείας ανεργίας.

Η οικονομική ενίσχυση δίνεται κυρίως σε επιχειρήσεις που έχουν να επιδείξουν κάποια νεωτερίσματα και ιδιαίτερα δημιουργικά στοιχεία, ενώ αποκλείονται σχέδια που αφορούν το λιανικό εμπόριο, τον τομέα της αισθητικής και του καλλωπισμού, εκτός εάν προωθούν προϊόντα και υπηρεσίες που δεν διατίθενται στην αγορά.

Η βοήθεια που δίνει το πρόγραμμα "Τοπικές Πρωτοβουλίες Απασχόλησης Γυναικών" αφορά τόσο την έναρξη μιας επιχειρηματικής ιδέας ή ενός καινοτόμου επιχειρηματικού σχεδίου, όσο και στην εξέλιξη μιας δημιουργημένης ήδη επιχείρησης.

Στην πρώτη κατηγορία η οικονομική ενίσχυση δίνεται αφού αποδειχθεί ότι υπάρχουν επιχειρηματικές και διοικητικές

ικανότητες, όπως εκπαίδευση, κατάλληλη εμπειρία και στήριξη από φορείς επιχειρησιακής ανάπτυξης. Η επιδότηση εδώ φτάνει στις 2.000 ECU.

Στη δεύτερη περίπτωση θα πρέπει να αποδεικνύεται ότι η γυναικεία επιχείρηση λειτουργεί τα τελευταία δυο χρόνια και ότι δημιούργησε τουλάχιστον δυο θέσεις πλήρους απασχόλησης για γυναίκες. Η οικονομική ενίσχυση ξενικά από 4.000 και φτάνει στις 10.000 ECU (ό.π., σελ. 20).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   Ι Ι Ι

ΣΚΙΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ1. Για την προσέγγιση της Εφαρμοζόμενης Πολιτικής

Όπως είναι γνωστό, στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες η εξειδικευμένη πολιτική απασχόλησης αποτελεί πλέον ένα οργανικό στοιχείο της γενικότερης οικονομικής πολιτικής.

Η εμπλοκή του κράτους, μέσω εξειδικευμένων μηχανισμών, στις λειτουργίες της αγοράς, υπήρξε απόρροια των ριζικών μεταλλαγών που πραγματοποιούνται στη σύνθεση του ενεργού πληθυσμού των ανεπτυγμένων βιομηχανικών χωρών. Έτσι το φαινόμενο της γενίκευσης της μισθωτής εργασίας, που καθίσταται η κύρια μορφή αξιοποίησης του εργατικού δυναμικού, είναι αυτό που οδηγεί και στην "κοινωνική" αναναγώριση του φαινομένου της ανεργίας. Το γεγονός δηλαδή ότι για τη συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού η εξαρτημένη εργασία αποτελεί τη βασική ή και μόνη πηγή εισοδήματος, οδηγεί αναπότρεπτα στην ανάγκη δημιουργίας των εξειδικευμένων εκείνων μηχανισμών οι οποίοι θα εξασφαλίσουν εισόδημα στα άτομα που διαθέτουν απασχόληση και θα τα διευκολύνουν ταυτόχρονα στην αναζήτηση απασχόλησης.

Στη χώρα μας, η άσκηση μιας συνεκτικής πολιτικής στο πεδίο της αγοράς εργασίας αντιμετωπίζει εγγενείς δυσχέρειες, οι οποίες συνδέονται άμεσα με τη φύση και τη διάρθρωση της απασχόλησης.

Παρά τις σημαντικές αλλαγές των τελευταίων δεκαετιών, η δομή του εργατικού δυναμικού διατήρησε ορισμένα από τα χαρακτηριστικά των παραδοσιακών οικονομιών, τα οποία επιγραμματικά θα τα συνοψίζαμε ως εξής:

1. Μεγάλο ποσοστό απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα.
2. Υψηλό ποσοστό αυτοαπασχολούμενων.
3. Χαμηλό ποσοστό μισθωτών στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού.

Η επιβίωση σε μεγάλη έκταση παραδοσιακών μορφών απασχόλησης, οι οποίες απορροφούν την πλεονάζουσα εργατική δύναμη, δεν επιτρέπει μια διαυγή καταγραφή των πραγματικοτήτων της ελληνικής αγοράς εργασίας. Τα όρια μεταξύ λανθάνουσας ανεργίας και λανθάνουσας απασχόλησης ή ακόμα μεταξύ υποαπασχόλησης και πολλαπλής απασχόλησης είναι εντελώς ασαφή.

Έτσι, σ' αυτές τις συνθήκες, η ανοικτή ανεργία δεν αποτελεί παρά την κορυφή του παγόβουνου και κατά συνέπεια η χάραξη της πολιτικής για την απασχόληση του εργατικού δυναμικού αποδεικνύεται ένα καθήκον εξαιρετικά δύσκολο.

Πάντως, παρά τις προαναφερόμενες δυσχέρειες, μετά την όξυνση του προβλήματος της ανεργίας, πραγματοποιήθηκε μια στροφή προς ενεργητικότερες μορφές παρέμβασης στην αγορά εργασίας. Η πολιτεία αναγνώρισε την ύπαρξη και το μέγεθος του προβλήματος της ανεργίας και η αντιμετώπισή της τέθηκε ως μείζων στόχος της οικονομικής πολιτικής.

Η ανεργία δεν προσεγγίζεται ως ένα απλό λογιστικό υπόλοιπο μεταξύ του συνολικού ενεργού πληθυσμού και του πληθυσμού των απασχολούμενων, γιατί απασχόληση, ανεργία και μη ενεργός πληθυσμός αποτελούν μεγέθη τα οποία επηρεάζονται από ένα πυκνό δίκτυο αλληλοεξαρτήσεων. Ο ρυθμός εισόδου ή εξόδου ορισμένων κατηγοριών πληθυσμού (όπως οι νέοι και οι γυναίκες) από τον ενεργό πληθυσμό της χώρας δεν είναι ανεξάρτητος από τις μεταβολές που πραγματοποιούνται στη ιδάρθρωση της απασχόλησης και στο επίπεδο ανεργίας (Ανεργία και Απασχόληση, 1990, σελ. 74).

Γι' αυτό το λόγο η μικροοικονομική πολιτική για την απασχόληση εξειδικεύεται έτσι ώστε να γίνει δυαντή η αντιμετώπιση της ανεργίας των ομάδων εκείνων του πληθυσμού που είναι λιγότερο ανταγωνιστικές στην αγορά εργασίας. Προς την κατεύθυνση αυτή έχουν ληφθεί σημαντικές πρωτοβουλίες, κυρίως μέσω των προγραμμάτων απασχόλησης και επαγγελματικής κατάρτισης, με σκοπό να αμβλυνθούν οι ανισορροπίες που περιορίζουν την αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας.

Στη συνέχεια, αφού επιχειρήσουμε μια λειτουργική ταξινόμηση των μέτρων για την καταπολέμηση της ανεργίας, ταξινόμηση που παρουσιάζεται σχηματικά παρακάτω, θα εξετάσουμε λεπτομερέστερα τις βασικότερες εκείνες ρυθμίσεις μικροοικονομικού χαρακτήρα, μέσω των οποίων επιδιώχθηκε η άμεση αντιμετώπιση του προβλήματος της ανεργίας στη χώρα μας.

Α. Μέτρα τα οποία επιδρούν στη ζήτηση εργασίας

Είδος ενεργειών	Επιδιωκόμενοι στόχοι
1. Κίνητρα του Ν. 1262/1982	Αύξηση της συνολικής απασχόλησης μέσω της ανάπτυξης της οικονομικής δραστηριότητας.
2. Προγράμματα για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.	Αύξηση της ζήτησης μέσω της μείωσης του κόστους εργασίας
3. Πρόγραμμα νέων ελεύθερων επαγγελματιών.	Αύξηση της απασχόλησης μέσω της ενίσχυσης της επιχειρηματικής πρωτοβουλίας των ίδιων των ανέργων.
4. Μείωση του χρόνου εργασίας*	Αναδιανομή της διαθέσιμης απασχόλησης.
5. Περιορισμός της απασχόλησης αλλοδαπών.	Αναδιανομή της διαθέσιμης απασχόλησης.
6. Έλεγχος ομαδικών απολύσεων.	Προστασία της απασχόλησης.

* Τα μέτρα:

1. Καθιέρωση του 40ώρου για όλους τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα (9ΕΓΣΣΕ 14.12.1984).
2. Καθιέρωση του 5μέρου για το μεγαλύτερο μέρος των εργαζόμενων (Διοικητική απόφαση 25/1983).
3. Μείωση της υπερωριακής απασχόλησης από το δεύτερο εξάμηνο του 1984 σε 35 ώρες το εξάμηνο.

Β. Μέτρα τα οποία επιδρούν στην προσφορά εργασίας

Είδος ενεργειών	Επιδιωκόμενοι στόχοι
1. Ειδικά προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης (ταχύρρυθμη εκπαίδευση).	Εξισορρόπηση προσφοράς - ζήτησης ειδικοτήτων με σκοπό την καταπολέμηση της ανεργίας.
2. Προγράμματα μαθητείας - επαγγελματικού προσανατολισμού - εκπαιδευτικά προγράμματα ιδιωτικών επιχειρήσεων.	Πρόληψη της διαρθρωτικής ανεργίας.
3. Πρόγραμμα προσωρινής μετεγκατάστασης.	Ενίσχυση της γεωγραφικής κινητικότητας του εργατικού δυναμικού με σκοπό την κάλυψη εποχιακών αναγκών.

Γ. Μέτρα διοικητικής αναδιοργάνωσης

Είδος ενεργειών	Επιδιωκόμενοι στόχοι
1. Εκσυγχρονισμός του συστήματος ασφάλισης κατά της ανεργίας.	Βελτίωση της κοινωνικής προστασίας και ανάπτυξη του συστήματος καταγραφής των ανέργων.
2. Εκσυγχρονισμός των υπηρεσιών απασχόλησης.	Καταπολέμηση της ανεργίας τριβής.

1.1. Εκσυγχρονισμός του Συστήματος Ασφάλισης κατά της Ανεργίας

Σε περιόδους οικονομικής ύφεσης αυξάνονται οι οικονομικές ανισότητες ανάμεσα στις διάφορες ομάδες του πληθυσμού. Ένα σημαντικό κομμάτι του εργατικού δυναμικού, που το αποτελούν κυρίως οι νέοι, οι γυναίκες και οι ανειδίκευτοι εργάτες, αισθάνεται εντονότερα το βάρος και τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης. Κατά συνέπεια προκύπτει η ανάγκη για υποστήριξη και εξασφάλιση αυτών των ομάδων που πλήττονται από τις δυσμενείς εξελίξεις της οικονομικής δραστηριότητας.

Θα πρέπει όμως ταυτόχρονα να αναγνωρίσουμε ότι, πέρα από την ανάγκη αυτή, η εξασφάλιση εισοδήματος στις ομάδες του πληθυσμού που πλήττονται από την ανεργία, εξυπηρετεί και τους ευρύτερους στόχους της οικονομικής πολιτικής. Δεδομένου ότι με το εισόδημα αυτό επηρεάζεται θετικά, ιδιαίτερα σε περίοδο οικονομικής ύφεσης, η ενεργός ζήτηση και κατά συνέπεια το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης.

Στη χώρα μας, παρά τις σημαντικές εξελίξεις της τελευταίας δεκαπενταετίας, το σύστημα ασφάλισης κατά της ανεργίας παρέμεινε από το 1954 σχεδόν αναλλοίωτο.

Ο αναγκαίος εκσυγχρονισμός επιχειρήθηκε με το Ν. 1545/1985 περί Ε.Σ.Π.Α. (Εθνικό Σύστημα Προστασίας από την Ανεργία). Οι βασικές επιδιώξεις αυτού του νέου συστήματος ήταν:

- α. Η βελτίωση της κοινωνικής προστασίας των ανέργων.
- β. Η ανάπτυξη ενός σύγχρονου συστήματος καταγραφής της ανεργίας.

Για να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι, με το νέο σύστημα ασφάλισης κατά της ανεργίας θεσπίστηκαν οι εξής καινοτομίες:

- α. Καθιερώθηκε η επιδότηση των νέων, ηλικίας 20-29 ετών, που εισέρχονται για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας.
- β. Έγιναν πιο ελαστικές οι προϋποθέσεις για τη θεμελίωση δικαιώματος τακτικής επιδότησης, δηλαδή μειώθηκαν σε μεγάλο βαθμό τα προαπαιτούμενα ημερομίσθια.
- γ. Επιμηκύνθηκε η διάρκεια της επιδότησης για ένα τρίμηνο.
- δ. Ελήφθη ιδιαίτερη μέριμνα για ορισμένες κατηγορίες εποχιακά απασχολούμενων, όπως είναι οι οικοδόμοι, οι απασχολούμενοι στον τουρισμό και οι αλιεργάτες.
- ε. Τελος, με ειδικά μέτρα, αντιμετωπίστηκε το οξύ πρόβλημα των ανέργων ηλικίας άνω των 49 ετών. Γι' αυτή την κατηγορία ανέργων δόθηκε, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, τακτική επιδότηση 11 μηνών.

Οι ευνοϊκές ρυθμίσεις υπέρ των ασφαλισμένων, όπως είχε προβλεφθεί, επηρέασαν τόσο το συνολικό ποσοστό των εγγεγραμμένων όσο και το ποσοστό των επιδοτούμενων ανέργων.

Στην πρώτη περίπτωση η "εγγεγραμμένη" ανεργία αυξήθηκε λόγω των κινήτρων που δόθηκαν στους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας. Πριν από την εφαρμογή του ΕΣΠΑ αυτή η κατηγορία ανέργων δεν εμφανιζόταν στις στατιστικές της εγγεγραμμένης ανεργίας, με αποτέλεσμα να αγνοείται μια σημαντική διάσταση του προβλήματος της ανεργίας των νέων.

Στη δεύτερη περίπτωση, όπως αναφέρθηκε, η εφαρμογή του ΕΣΠΑ επηρέασε το συνολικό ποσοστό των επιδοτούμενων ανέργων. Αυτό οφείλεται κατά ένα μέρος στην καθιέρωση πιο ελαστικών προϋποθέσεων επιδότησης, η οποία είχε ως συνέπεια τη

διεύρυνση των νέων περιπτώσεων επιδοτούμενων, κατά κύριο όμως λόγο το ποσοστό των επιδοτούμενων επηρεάστηκε από την επιμήκυνση κατά τρεις μήνες, της διάρκειας της επιδότησης.

Όπως είναι φυσικό, η αύξηση του ποσοστού των επιδοτούμενων ανέργων αύξησε σημαντικά τις δαπάνες του ΟΑΕΔ για την τακτική επιδότηση της ανεργίας. Η εξέλιξη των παροχών ανεργίας κατά την περίοδο 1981-1986 εμφανίζεται στους Πίνακες 7 και 8 (σελ. 145).

Σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο παρατηρήθηκε σταθερή αύξηση των δαπανών για την τακτική επιδότηση ανεργίας, η οποία οφειλόταν όμως στην αύξηση του αριθμού των επιδοτούμενων ανέργων. Η σημαντικότερη αύξηση σημειώθηκε τα δυο τελευταία χρόνια, εξαιτίας ακριβώς των νέων ρυθμίσεων που εισήγαγε το Ε.Σ.Π.Α.

1.2. Εκσυγχρονισμός των "Υπηρεσιών Απασχόλησης"

Όπως είναι γνωστό, η παρέμβαση των "Υπηρεσιών Απασχόλησης" έχει ως στόχο τη μείωση της ανεργίας της τριβής, δηλαδή της ανεργίας η οποία συνδέεται με την έλλειψη πληροφοριών για την κατάσταση που επικρατεί στην αγορά εργασίας.

"Η αδυναμία των παραδοσιακών "Γραφείων Απασχόλησης" να καλύψουν αυτή την ανάγκη οδήγησε στη δημιουργία μετά το 1982, των "Νέων Γραφείων Εργασίας", τα οποία αποτελούν υπηρεσίες προσανατολισμένες αποκλειστικά στην τοποθέτηση ανέργων σε εργασία" (Ανεργία-Απασχόληση 1990, σελ. 81).

Παράλληλα στην ίδια περίοδο δημιουργήθηκαν ορισμένα "Ειδικά Γραφεία Εργασίας" για να αντιμετωπισθούν αφενός οι

ανάγκες της αγοράς σε εξειδικευμένο ανώτερο στελεχικό δυναμικό και αφετέρου οι ανάγκες ορισμένων ειδικών κατηγοριών του εργατικού δυναμικού, όπως είναι οι γυναίκες, οι παλλινοστούντες και τα άτομα με ειδικές ανάγκες.

Η δημιουργία αυτού του νέου δικτύου των "Γραφείων Εργασίας", το οποίο πρόκειται να επεκταθεί σταδιακά σε ολόκληρη τη χώρα, βελτίωσε την αποτελεσματικότητα του Οργανισμού και κυρίως συνέβαλε στη διαμόρφωση μιας νέας εικόνας της δημόσιας υπηρεσίας απασχόλησης.

Στην ελληνική αγορά εργασίας, κατά τη διαδικασία αναζήτησης εργασίας, συνεχίζουν να επικρατούν τα ανεπίσημα κανάλια πληροφόρησης με αποτέλεσμα οι εργοδότες να δηλώνουν κενές θέσεις στα "Γραφεία Εργασίας" του ΟΑΕΔ, αφού συνήθως εξαντλήσουν τα άλλα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους.

Όπως παρατηρούμε από τα στοιχεία του Πίνακα 9. (σελ. 146), η απευθείας προσφυγή είτε σε εργοδότες, είτε σε φίλους, αποτελεί τη σπουδαιότερη μέθοδο για την ανεύρεση εργασίας. Συγκεκριμένα, στο σύνολο των ανέργων, το 39% απευθύνονται απευθείας σε εργοδότες, ενώ το 27% σε φίλους ή γνωστούς. Τα ποσοστά αυτά είναι εξίσου υψηλά τόσο για άνδρες, όσο και για τις γυναίκες.

Το μερίδιο του ΟΑΕΔ κινείται σε ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο (11% του συνόλου των ανέργων), ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη ότι το 38% του συνόλου των εγγραφόντων στα "Γραφεία Απασχόλησης" είναι επιδοτούμενοι άνεργοι και άρα εγγράφονται υποχρεωτικά για να πάρουν το επίδομα ανεργίας.

Με τη δημιουργία των "Γραφείων Εργασίας" το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών βελτιώθηκε σημαντικά. Εξειδικευμένα

στελέχη, όπως "Τοποθετητής" και ο "Επαγγελματικός Σύμβουλος" επιτρέπουν τη συστηματικότερη συγκέντρωση και αξιοποίηση πληροφοριών, τόσο σε ό,τι αφορά την πλευρά της ζήτησης, όσο και σε ό,τι αφορά την πλευρά της προσφοράς.

Η αμεσότερη ανταπόκριση στις προσδοκίες των εργοδοτών και των ανέργων συντελεί στη βελτίωση της εικόνας "Γραφείων Απασχόλησης" και αναμένεται σταδιακά η μεγαλύτερη διείσδυση του ΟΑΕΔ στην αγορά εργασίας και η υποχώρηση των ανεπίσημων καναλιών πληροφόρησης. Έτσι, μολονότι το ποσοστό τοποθετήσεων, κατόπιν υποδείξεως των "Υπηρεσιών Απασχόλησης", στο σύνολο των τοποθετήσεων παραμένει πάντοτε σε πολύ χαμηλό επίπεδο, από τα στοιχεία του Πίνακα 10 γίνεται εμφανής η θετική επίδραση των "Γραφείων Απασχόλησης" στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του Οργανισμού. Το ποσοστό αυτό των τοποθετήσεων μέσω των "Υπηρεσιών Απασχόλησης" κυμαίνεται σε πολύ χαμηλά επίπεδα και είναι ενδεικτικό της δυσκολίας του ΟΑΕΔ να διαδραματίσει έναν ουσιαστικό παρεμβατικό ρόλο. Το σχετικό ποσοστό μειώνεται συνεχώς μέχρι και το 1981, ενώ αρχίζει να βελτιώνεται το 1983 με τη λειτουργία των πρώτων "Νέων Γραφείων Εργασίας". Είναι άλλωστε ενδεικτικό του ρόλου των νέων υπηρεσιών, το γεγονός ότι τα "Νέα Γραφεία Εργασίας" το 1984 πραγματοποίησαν το 59,35% των τοποθετήσεων που έγιναν μέσω των "Υπηρεσιών Απασχόλησης", ενώ τα επόμενα έτη 1985 και 1986 αυτά τα "Γραφεία Εργασίας" πραγματοποίησαν αντίστοιχα το 54,4% και το 55% του συνόλου των τοποθετήσεων του Οργανισμού (βλ. Πίνακα 10, σελ. 146).

Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί, ωστόσο, ότι το μέρος της αύξησης των τοποθετήσεων μέσω του ΟΑΕΔ αντανακλά και την

ανάπτυξη των προγραμμάτων επιδοτούμενης εργασίας που εφαρμόστηκαν αυτή την περίοδο από τον Οργανισμό.

Ωστόσο, παρά την περίοδο υψηλής ανεργίας που διανύουμε, τα γραφεία εργασίας αδυνατούν να πληρώσουν την πλειοψηφία (περίπου 75%) των κενών θέσεων που τους δηλώνονται. Καθίσταται έτσι αναγκαία η ανάληψη νέων πρωτοβουλιών εκ μέρους των "Γραφείων Εργασίας", όπως λ.χ. παροχή πιο ειδικευμένων υπηρεσιών προς τους εργοδότες, ειδική επεξεργασία των στοιχείων για τις κενές θέσεις που πληρώνονται δύσκολα, παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών προς ορισμένες κατηγορίες ανέργων (Δ. Καραντίνος στο Ανεργία-Απασχόληση 1990, σελ. 86).

1.3. Προγράμματα Επιδοτούμενης Απασχόλησης

Τα ειδικά προγράμματα για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας μπορεί να θεωρηθούν η αιχμή του δόρατος της πολιτικής για την αντιμετώπιση της ανεργίας. Με εξαίρεση το πρόγραμμα προσωρινής διακίνησης εργαζομένων, όλα τα άλλα προγράμματα άρχισαν να εφαρμόζονται μετά το 1982 και στο κόστος τους συμμετέχει κατά ένα ποσοστό 30-35% το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

Με τα προγράμματα αυτά επιδιώκεται η επίτευξη πολλών στόχων: η αύξηση της ζήτησης εργασίας, ιδιαίτερα για ορισμένες ομάδες του πληθυσμού (νέοι, γυναίκες, άτομα με ειδικές ανάγκες), η ενίσχυση της γεωγραφικής κινητικότητας και τέλος, η ανάπτυξη της επιχειρηματικής πρωτοβουλίας των ανέργων.

Σε όλα αυτά τα προγράμματα, η βασική υπόθεση είναι ότι η ανάληψη από την Πολιτεία ενός μέρους του εργατικού κόστους θα επηρεάσει θετικά τη ζήτηση εργασίας. Ταυτόχρονα, επιλεκτικότητα στις επιδοτήσεις, δηλαδή η προμοδότηση της ζήτησης για ορισμένες ομάδες πληθυσμού, όπως γυναίκες και άτομα με ειδικές ανάγκες, εκτιμάται ότι θα έχει θετικά αποτελέσματα και στην καταπολέμηση της διαρθρωτικής ανεργίας.

Σε μικροοικονομικό επίπεδο είναι επίσης ενδιαφέρον όττα τα προγράμματα αυτά προσφέρουν άμεσα αποτελέσματα, ότι είναι ευέλικτα και δεν επιβαρύνουν μόνιμα τον κρατικό προϋπολογισμό.

"Είναι γεγονός ότι δεν υπάρχει μια εμπεριστατωμένη μελέτη των καθαρών επιδράσεων αυτών των προγραμμάτων στο επίπεδο της απασχόλησης. Έτσι π.χ. δεν είναι γνωστό σε ποιο ποσοστό επωφελούνται, από τα προγράμματα νέων θέσεων, επιχειρήσεις οι οποίες ούτως ή άλλως θα δημιουργούσαν αυτές τις θέσεις εργασίας για τις οποίες επιδοτήθηκαν. Δεν είναι γνωστό επίσης σε ποια έκταση δημιουργείται άνισος ανταγωνισμός, από τη μη συμμετοχή στο πρόγραμμα του συνόλου των επιχειρήσεων ενός ορισμένου κλάδου, όπως επίσης δεν είναι γνωστό σε ποια έκταση η προμοδότηση των προσλήψεων για ορισμένες κατηγορίες ανέργων δημιουργεί σημαντικές ή όχι δυσχέρειες απασχόλησης στις άλλες ομάδες του πληθυσμού" (Ανεργία-Απασχόληση 1990, σελ. 87-88).

1.3.1. Επιχορηγούμενο πρόγραμμα για άτομα με ειδικές ανάγκες

"Προγράμματα επιχορήγησης των εργοδοτών για την απασχόληση ατόμων με ειδικές ανάγκες ανακοινώθηκαν από την Περιφερειακή Διεύθυνση του ΟΑΕΔ.

Η διάρκεια της επιχορήγησης για κάθε προσλαμβανόμενο άτομο ορίζεται σε 24 μήνες από την ημερομηνία της πρόσληψης. Το ποσό επιχορήγησης καθορίζεται στις 3.800 δρχ. την ημέρα για τους πρώτους 12 μήνες και στις 2.500 δρχ. για τους υπόλοιπους 12 μήνες.

Επίσης επιχορηγούνται οι επιχειρήσεις οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι ξενοδοχειακές - τουριστικές ή άλλες εποχιακές επιχειρήσεις που θα απασχολούν άτομα με ειδικές ανάγκες τουλάχιστον για 5 μήνες.

Παράλληλα ο ΟΑΕΔ εφαρμόζει πρόγραμμα συμμετοχής στις δαπάνες του εργοστασίου για εργονομική διευθέτηση του χώρου εργασίας - αν για την τοποθέτηση ατόμου με ειδικές ανάγκες κρίνεται απαραίτητο σε ποσοστό 90% επί της συνολικής δαπάνης όχι όμως πέραν των 200.000 δραχμών.

Τέλος, για το 1994 εφαρμόζεται πρόγραμμα επιχορήγησης νέων ελεύθερων επαγγελματιών ατόμων με ειδικές ανάγκες. Το συνολικό ποσό της επιχορήγησης για κάθε νέο επαγγελματία που υπάγεται στο πρόγραμμα καθορίζεται σε 900.000 δρχ.

Για περισσότερες πληροφορίες οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθύνονται στο Ειδικό Γραφείο Εργασίας του ΟΑΕΔ ατόμων με ειδικές ανάγκες, Κανάρη 54." (Πελοπόννησος, 1994, σελ. 1).

1.4. Προγράμματα Δημιουργίας Νέων Θέσεων Εργασίας

Με το πρόγραμμα επιχορήγησης ιδιωτικών επιχειρήσεων, οι εργοδότες επιχορηγούνται για κάθε νέα πρόσληψη με ποσά που κυμαίνονται από 800 έως 1.500 δρχ. ημερησίως για περίοδο 12 μηνών, αναλαμβάνοντας την υποχρέωση να απασχολήσουν, εκτός του υπολοίπου προσωπικού, το επιδοτούμενο άτομο για άλλους 6

μήνες χωρίς επιχορήγηση (Ανεργία και απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 101).

Με το πρόγραμμα αυτό επιδιώκεται:

- α. Η απασχόληση ορισμένων κατηγοριών του εργατικού δυναμικού που πλήττονται ιδιαίτερα από την ανεργία (γυναίκες, νέοι επιστήμονες, άτομα με ειδικές ανάγκες, οικοδόμοι κ.λπ.).
- β. Η ενίσχυση καθυστερημένων οικονομικά περιοχών της χώρας.
- γ. Η ενίσχυση των δραστηριοτήτων που έχουν ιδιαίτερη σημασία για την εθνική οικονομία (εξαγωγικές επιχειρήσεις, δραστηριότητες που παράγουν νέες τεχνολογίες).

Στον Πίνακα 11 (σελ. 147) παρουσιάζεται η εξέλιξη του προγράμματος κατά την περίοδο 1982-1986.

Το χαμηλό επίπεδο υλοποίησης, κατά την πρώτη περίοδο, του προγράμματος, οφείλεται, κατά κύριο λόγο, στη μικρή κάλυψη του σκέλους που αφορά νέους κάτω των 25 ετών. Το πρόβλημα αυτό υφίσταται και σήμερα - σε μικρότερο βαθμό - δεδομένου ότι οι εργοδότες, λόγω της υψηλής ανεργίας, εμφανίζονται ανελαστικοί ως προς τις απαιτήσεις τους, είναι αυστηροί στις προσλήψεις που πραγματοποιούν και προτιμούν κατά κανόνα το έμπειρο εργατικό δυναμικό. Έτσι η σημερινή υπερκάλυψη των προβλεπόμενων θέσεων επιτυγχάνεται κυρίως λόγω της αυξημένης ζήτησης του προγράμματος για άτομα ηλικίας άνω των 25 ετών.

1.5. Πρόγραμμα Επιχορήγησης Δημών και Κοινοτήτων

Το πρόγραμμα αυτό έχει δυο στόχους:

- α. Την απασχόληση ορισμένων κατηγοριών του εργατικού δυναμικού όπως είναι οι οικοδόμοι και οι ανειδίκευτοι εργάτες και
- β. Την ενίσχυση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την κατασκευή έργων κοινής ωφέλειας και γενικότερα την κατασκευή έργων υποδομής.

Σε αντίθεση με το πρόγραμμα των ιδιωτικών επιχειρήσεων, η εφαρμογή του οποίου παρουσιάζει συνεχή πρόοδο, το πρόγραμμα που αφορά την Τοπική Αυτοδιοίκησης, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 11, εμφανίζει μικρότερα ποσοστά κάλυψης. Αυτό οφείλεται σε σημαντικές αδυναμίες (έλλειψη κυρίως στελεχικού δυναμικού αλλά και οικονομικών πόρων), που δεν επιτρέπουν την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών σε ευρεία κλίμακα εκ μέρους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Η εμπειριστατωμένη μελέτη των δυο παραπάνω προγραμμάτων βρίσκεται ακόμη στο προκαταρκτικό στάδιο. Όμως, από ένα δειγματοληπτικό έλεγχο που πραγματοποιήθηκε προέκυψαν ορισμένα χρήσιμα στοιχεία.

Περίπου οι μισές από τις επιχειρήσεις που έχουν υπαχθεί στο πρόγραμμα (47,0%) είναι βιοτεχνίες. Σημαντικό είναι επίσης το μερίδιο των εμπορικών επιχειρήσεων (15,6%), των επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών (12,2%), καθώς επίσης και των εξαγωγικών επιχειρήσεων (9,3%).

Όλες οι κατηγορίες των επιχειρήσεων εμφανίζουν μεγαλύτερη προτίμηση στο πρόγραμμα 26-60 ετών, εκτός από τις εμπορικές επιχειρήσεις που φαίνεται να προτιμούν νεότερους εργαζόμενους.

Ο μέσος όρος νέων θέσεων ανά επιχείρηση, για το σύνολο των επιχειρήσεων, υπολογίζεται στα 6,4 άτομα. Υψηλότερη ζήτηση για νέες θέσεις, από το μέσο όρο, παρουσιάζουν οι εξαγωγικές επιχειρήσεις (17,7 άτομα ανά επιχείρηση) και οι βιομηχανίες (9,5 άτομα). Επίσης υψηλό μέσο όρο νέων θέσεων ανά επιχείρηση εμφανίζουν οι Δήμοι και οι Δημοτικές Επιχειρήσεις (12,1 και 16,6 άτομα αντίστοιχα).

Αντίθετα, πολύ χαμηλούς μέσους όρους θέσεων ανά επιχείρηση εμφανίζουν οι εμπορικές επιχειρήσεις (2,4 άτομα), οι επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών (3,2 άτομα), καθώς και οι επιχειρήσεις που προάγουν την υψηλή τεχνολογία (1,4 άτομα).

Τέλος, σε ό,τι αφορά τη γεωγραφική κατανομή, η καλύτερη ζήτηση για τη δημιουργία νέων θέσεων προέρχεται από τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και της Θράκης.

1.6. Πρόγραμμα Προσωρινής Διακίνησης Εργατικού Δυναμικού

Παράλληλα με τα προγράμματα για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, ο ΟΑΕΔ προσφέρει σημαντικά κίνητρα για την ενίσχυση της γεωγραφικής κινητικότητας του εργατικού δυναμικού. Με τα κίνητρα αυτά επιδιώκεται η αύξηση της προσφοράς εργασίας, κυρίως για δραστηριότητες της επαρχίας οι οποίες εμφανίζουν έντονη εποχιακή διακύμανση (συγκομιδή γεωργικών προϊόντων) (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 101).

Με το πρόγραμμα αυτό μετακινήθηκαν συνολικά στην πενταετία 1982-1986 43.000 άτομα.

1.7. Πρόγραμμα Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών

Το πρόγραμμα αυτό αποβλέπει στην ενίσχυση της επιχειρηματικής πρωτοβουλίας των ανέργων και ιδιαίτερα των ανέργων ηλικίας κατω των 25 ετών.

Η εφαρμογή του προγράμματος άρχισε το Σεπτέμβριο του 1986 και μέχρι σήμερα ενισχύθηκαν μέσω του προγράμματος 6.000 περίπου άνεργοι για να εργαστούν ως ελεύθεροι επαγγελματίες.

Ιδιαίτερα ενισχύθηκαν οι πρωτοβουλίες για τη δημιουργία επιχειρήσεων εταιρικής μορφής, όπως επίσης και εκείνες οι πρωτοβουλίες οι οποίες απέβλεπαν στη δημιουργία συνεταιριστικών μονάδων.

Όπως αναμενόταν, ένας μεγάλος αριθμός μικρών επιχειρήσεων δημιουργήθηκε στους τομείς παροχής υπηρεσιών και, σε αντίθεση με άλλα προγράμματα, δεν παρουσιάστηκε σημαντική συγκέντρωση στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1990, σελ. 92).

1.8. Προγράμματα Ενδοεπιχειρησιακής Κατάρτισης

Σε μια περίοδο διαρκούς τεχνολογικής μεταβολής, η ύπαρξη ευέλικτου και καταρτισμένου εργατικού δυναμικού αποτελεί τον αναγκαίο όρο για την πιο αποτελεσματική λειτουργία της αγοράς εργασίας. Η κατάρτιση, και ιδιαίτερα η συνεχής, συνιστά έναν ουσιαστικό παράγοντα για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και προϋπόθεση για μια νέα οικονομική επέκταση των επιχειρήσεων (Νέες τεχνολογικές - Νέες κοινωνικές σχέσεις 1988, σελ. 95, 96).

Τα προγράμματα ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης, που εποπτεύονται από τον ΟΑΕΔ, σχεδιάζονται σε ετήσια βάση με τη

συνεργασία των ενδιαφερόμενων επιχειρήσεων - έτσι ώστε το περιεχόμενό τους να ανταποκρίνεται πλήρως στις ανάγκες τους - και συγχρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

"Με τα προγράμματα αυτά επιδιώκεται η βελτίωση των επαγγελματικών προσόντων των εργαζομένων και ο εφοδιασμός τους με όλες εκείνες τις δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να έχουν αποτελεσματική πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες" (Ανεργία - Απασχόληση 1990, σελ. 92).

Τα προγράμματα είναι ανοικτά τόσο στις παραδοσιακές επιχειρήσεις που εκσυγχρονίζονται και έχουν ανάγκη επανεκπαίδευσης του προσωπικού τους, όσο και στις επιχειρήσεις που προωθούν τεχνολογίες αιχμής, όπως είναι η μικροηλεκτρονική, η πληροφορική και η αξιοποίηση εναλλακτικών πηγών ενέργειας.

Η εξέλιξη των προγραμμάτων αυτών, τα οποία συμβάλλουν σημαντικά στη διατήρηση θέσεων απασχόλησης, παρουσιάζεται στον Πίνακα 12 (σελ.147).

19. Συνοπτική Αξιολόγηση της Εφαρμοζόμενης Πολιτικής και Κατευθύνσεις για την πολιτική της πενταετίας 1988-1992

Όπως είναι γνωστό, ο χρονικός ορίζοντας του νέου πενταετούς προγράμματος συμπίπτει με την ολοκλήρωση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς. Αυτή η νέα προοπτική καθιστά αναγκαίο τον επαναπροσανάτολισμό όλων των επιμέρους εθνικών πολιτικών, έτσι ώστε η χώρα να προετοιμαστεί κατάλληλα όχι μόνο για να αντιμετωπίζει το νέο διευρυμένο ανταγωνισμό, αλλά και για να βελτιώσει τη θέση της στον ενδοευρωπαϊκό καταμερισμό εργασίας.

Η επίτευξη αυτού του μείζονος στόχου επιβάλλει και προϋποθέτει ένα νέο τύπο ανάπτυξης, χαρακτηριστικό του οποίου θα είναι η παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών με υψηλή περιεκτικότητα ειδικευμένης εργασίας. Αυτόν τον στρατηγικό στόχο της οικονομικής πολιτικής θα πρέπει να υπηρετεί και ο ενδιάμεσος στόχος για μια αποτελεσματικότερη λειτουργία της αγοράς εργασίας.

Στο επίπεδο της αναπτυξιακής στρατηγικής, η μακροοικονομική πολιτική που εφαρμόστηκε, ιδιαίτερα στην περίοδο 1982-1985, δεν κατόρθωσε να ανατρέψει τις αρνητικές τάσεις της προηγούμενης περιόδου. Πραγματι, η αύξηση των καταναλωτικών δαπανών και η επέκταση του "κράτους-πρόνοιας" - ανάγκαια ίσως για την ενίσχυση των ασθενέστερων εισοδηματικά στρωμάτων του πληθυσμού - δεν οδήγησε στην ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας και στην αύξηση, κατ' επέκταση, του όγκου της συνολικής απασχόλησης. Αντίθετα, επιδεινώθηκαν οι χρόνιες διαρθρωτικές ανισοροπίες της ελληνικής οικονομίας.

Ωστόσο, παρά τις αδυναμίες της αναπτυξιακής πολιτικής, παρατηρήθηκε μια σταθεροποίηση του επιπέδου της ανεργίας. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην πολιτική για την αγορά εργασίας και ειδικότερα στην επίδραση των βραχυπρόθεσμων μέτρων για την προστασία και την προώθηση της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης.

Από την άποψη αυτή, αποφασιστική ήταν η συμβολή των προγραμμάτων επιδοτούμενης απασχόλησης του ΟΑΕΔ. Μέσω αυτών των προγραμμάτων στην πενταετία 1982-1986 επιδοτήθηκαν 70.000 περίπου νέες θέσεις απασχόλησης, από τις οποίες το 45% ήταν

θέσεις για νέους ηλικίας κάτω των 25 ετών (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα 1991, σε. 101).

Επίσης, ένας σημαντικός αριθμός θέσεων εποχιακής απασχόλησης δημιουργήθηκε μέσω του προγράμματος του Υπουργείου Εσωτερικών για την καταπολέμηση της ανεργίας. "Για την περίοδο 1988-1992, βασικός στόχος της πολιτικής στο χώρο της αγοράς εργασίας δεν μπορεί παρά να είναι τόσο η αντιμετώπιση της ανεργίας γενικά, όσο και ειδικότερα η αντιμετώπιση της ανεργίας ορισμένων κατηγοριών πληθυσμού που είναι περισσότερο ευάλωτες, όπως οι νέοι, οι γυναίκες, οι μακροχρονίως άνεργοι - σημαντικό μέρος των οποίων είναι νέοι και γυναίκες - και τέλος τα άτομα με ειδικές ανάγκες (Ανεργία - Απασχόληση 1990, σελ. 101).

Για την επίτευξη αυτών των βασικών στόχων, πέρα από τη γενικότερη σταθεροποιητική και αναπτυξιακή μακροοικονομική πολιτική που είναι η πρωταρχική πηγή δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, απαιτούνται ακόμη ορισμένες θεσμικές μεταβολές, καθώς και μια συγκροτημένη μικροοικονομική πολιτική, η οποία θα προσδώσει μεγαλύτερη ευελιξία στην αγορά εργασίας, καθιστώντας έτσι το εργατικό δυναμικό της χώρας ευκολότερα απασχολήσιμο.

2. Μέτρα για την Αντιμετώπιση της Ανεργίας

Από τις προηγούμενες αναλύσεις προκύπτει η αναγκαιότητα να ληφθούν μέτρα από την πολιτεία για την προστασία του ατόμου από τις συνέπειες της ανεργίας.

Επειδή τα αίτια της ανεργίας διαφέρουν από χώρα σε χώρα ή ακόμα από εποχή σε εποχή, διαφοροποιούνται ανάλογα και τα μέτρα που εφαρμόζονται.

Για την καλύτερη κατανόηση του σκοπού που εξυπηρετούν ορισμένα βασικά μέτρα κατά της ανεργίας, διακρίνουμε τα είδη τους σε σχέση πάντα με την αιτία που καταπολεμούν.

Μέτρα αντιμετώπισης της κυκλικής ανεργίας

Η αυξανόμενη εγχώρια ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών δεν συνεπάγεται οπωσδήποτε αύξηση της εγχώριας παραγωγής, δεν συνεπάγεται δηλαδή αύξηση των επενδύσεων και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Για την αύξηση της εγχώριας παραγωγής και κατά συνέπεια της απασχόλησης, απαραίτητη είναι η ανταγωνιστική ικανότητα της ελληνικής οικονομίας, που θα επιτρέπει την ικανοποίηση όχι μόνο της εσωτερικής αλλά και της εξωτερικής ζήτησης.

Η καταπολέμηση του πληθωρισμού ή μια έκτακτη υποτίμηση του εθνικού νομίσματος σε σχέση με το ξένο κάνει τις ελληνικές τιμές πιο ανταγωνιστικές. Σε κάτι ανάλογο αποβλέπουν οι φορολογικές επιβαρύνσεις των εισαγωγών και οι πριμοδοτήσεις των εξαγωγών. (Ευστρατόγλου 1987, σελ. 116).

Ο νόμος 1262/82 προβλέπει την παροχή οικονομικών κινήτρων για την ανάληψη επενδυτικών πρωτοβουλιών στην περιφέρεια. Ιδιαίτερα υποστηρίζονται μεταποιητικές επιχειρήσεις, εξαγωγικές, εκείνες που προάγουν την τεχνολογία και όσες συντελούν στην ανάπτυξη προβληματικών περιοχών της χώρας. Απαραίτητη προϋπόθεση υπαγωγής στο νόμο είναι η δημιουργία νέων παραγωγικών σταθερών θέσεων εργασίας.

Προγράμματα του ΟΑΕΔ και άλλων φορέων

Για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, πέρα από τον παραπάνω αναπτυξιακό νόμο, ο ΟΑΕΔ εφαρμόζει προγράμματα με τα οποία ενισχύει οικονομικά τις επιχειρήσεις εκείνες που, πέρα από τα άτομα που απασχολούν, προβαίνουν σε νέες προσλήψεις με την υποχρέωση να διατηρούν τις νέες θέσεις εργασίας τουλάχιστον για 18 μήνες (Ανεργία-Απασχόληση 1990, σελ. 88).

Με τα προγράμματα αυτά επιχειρεί ο ΟΑΕΔ να ενισχύσει περισσότερο τις προσλήψεις ατόμων που πλήττονται ιδιαίτερα από την ανεργία, όπως π.χ. οι νέοι, οι γυναίκες και τα μειονεκτούντα άτομα. Έστω και αν με τα προγράμματα αυτά δεν εξασφαλίζεται οπωσδήποτε η σταθερότητα όλων των νέων θέσεων εργασίας, τουλάχιστον παρέχεται η δυνατότητα σ' αυτούς που πλήττονται περισσότερο να αποκτήσουν ένα προσωρινό εισόδημα και κάποια πρώτη εργασιακή εμπειρία στο χώρο δουλειάς (ο.π., σελ. 87).

Η αύξηση της παραγωγικότητας και κατ' ακολουθία της ανταγωνιστικότητας μπορεί να προέλθει από την επιμόρφωση των εργαζομένων στους χώρους δουλειάς· επίσης, από τη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων σε κάθε παραγωγική μονάδα.

Προγράμματα επιμόρφωσης εφαρμόζουν διάφοροι αρμόδιοι φορείς, όπως ο ΟΑΕΔ, το ΕΛΚΕΠΑ, ο ΕΟΜΜΕΧ, ο ΟΠΕ κ.ά. (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα 1991, σελ. 110, 111).

Μέτρα αντιμετώπισης της διαρθρωτικής ανεργίας

Η δυσαρμονία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας αποτελεί τη βασική αδυναμία της διαρθρωτικής ανεργίας. Τα προβλήματα της δυσαρμονίας αυτής μπορούν να αντιμετωπιστούν με τη βελτίωση της κινητικότητας της εργασίας και την προσαρμογή του εκπαιδευτικού συστήματος στις σύγχρονες οικονομικές και κοινωνικές δομές της εποχής μας (Ευστρατόγλου 1987, σελ. 117).

Έχει αποδειχθεί πως η πρόσβαση στην αγορά εργασίας και η άσκηση του δικαιώματος της εργασίας δεν μπορεί να βασιστεί μόνο στη γενική και πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Το σύστημα της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης δεν μπορεί και δεν πρέπει πια να κρίνεται ως μορφή εκπαίδευσης υποδεέστερη σε σχέση με την παραδοσιακή πανεπιστημιακή. Οι προσπάθειες που καταβάλλονται για την αναβάθμιση του ρόλου της τεχνικής παιδείας, δημιουργούν τις βάσεις για την αλλαγή μιας νοοτροπίας που θέλει τον τεχνίτη πολίτη δεύτερης κατηγορίας και την τεχνική - επαγγελματική εκπαίδευση σαν καταφύγιο μιας νοοτροπίας που υποβιβάζει τον κοινωνικό ρόλο της τεχνικής παιδείας.

Για τη σύνδεση εκπαίδευσης και απασχόλησης πραγματοποιούνται έρευνες της αγοράς εργασίας για τις προοπτικές των επαγγελματιών, από φορείς όπως το ΚΕΠΕ, ο ΟΑΕΔ κ.ά. Οι έρευνες αυτές αποτελούν προϋπόθεση για τον προγραμματισμό της

τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, καθώς και για την επαγγελματική πληροφόρηση των νέων (ό.π., σελ. 118).

Η ευελιξία της αγοράς εργασίας είναι ένα θέμα που άρχισε πρόσφατα να εξετάζεται από όλες τις χώρες της ΕΟΚ για την καταπολέμηση της ανεργίας. Στη χώρα μας το θέμα της ευελιξίας της αγοράς εργασίας εξετάζεται από τα συναρμόδια Υπουργεία (Εργασίας - Εθνικής Οικονομίας).

Θέματα που εξετάζονται είναι η νομική κατοχύρωση της μερικής απασχόλησης, η πρόωγη συνταξιοδότηση, η υπερωριακή απασχόληση, η τέταρτη βάρδια και άλλα.

Το θέμα της Μερικής Απασχόλησης

Ιδιαίτερα προωθείται η μερική απασχόληση του εργατικού δυναμικού και μάλιστα χωρίς πλήρη ασφαλιστική κάλυψη, αλλά και χωρίς όλες τις παροχές της πλήρους απασχόλησης (π.χ. επιδόματα, άδειες, μόνους παραγωγικότητας κ.λπ.).

Αυτή η πολιτική, είπε ο Υπουργός Εργασίας κ. Γ. Σκουλαρίκης, δεν αποτελεί απάντηση στην ανεργία. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις ΗΠΑ, το 30% των θέσεων εργασίας έχει αντικατασταθεί από θέσεις μερικής απασχόλησης.

Η πολιτική της Ελληνικής Κυβέρνησης δεν συμφωνεί με αυτές τις επιλογές. Η ελευθερία των συμβάσεων έχει επιτρέψει την ανάπτυξη της μερικής απασχόλησης και στη χώρα μας. Όμως το Υπουργείο Εργασίας θέτει δυο προϋποθέσεις: α) να αφορά επιπλέον θέσεις εργασίας και όχι την αντικατάσταση εργαζομένων πλήρους απασχόλησης, β) να μην υποσκάπτει την πλήρη ασφάλιση και τις αποδοχές των εργαζομένων (Ημερήσιος ΚΗΡΥΞ, 1994, σελ. 5).

Η θέση της ΓΣΕΕ στο θέμα της μερικής απασχόλησης, σε συνάντηση που είχε με τον υπουργό Εργασίας, ήταν η εξής: Να επεκταθούν τα μέτρα υπό μερική απασχόληση. Να μην εξαιρεθούν οι εργαζόμενοι στην εμπορική ναυτιλία. Να κατοχυρωθεί το δικαίωμα κοινωνικής ασφάλισης. Να θεσπιστεί "κατώφλι" ελάχιστου επιτρεπόμενου εβδομαδιαίου χρόνου μερικής απασχόλησης, αλλά και "οροφή" μέγιστου δυνατού ποσοστού εργαζομένων μερικής απασχόλησης επί του συνόλου των εργατούπαλλήλων μιας επιχείρησης. Να υποχρεώνεται ο εργοδότης να ενημερώνει τους εργαζόμενους έγκαιρα για πιθανή προοπτική προσλήψεων υπό μερική απασχόληση και να τίθενται όλα τα σχετικά ζητήματα στο διάλογο με τα συνδικάτα (Αλλαγή 1994, σελ. 7).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει ένα νέο μοντέλο εργασίας, όπου οι μισθωτοί (μερικώς απασχολούμενοι), αντί να πληρώνονται αποκλειστικά από τους εργοδότες - στην επιχείρηση των οποίων προσφέρουν την εργατική τους δύναμη - θα συμπληρώνουν το εισόδημά τους με χρήματα του ΟΑΕΔ αλλά και του ΙΚΑ. Μ' αυτό τον τρόπο, όπως ισχυρίζεται, θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας και θα αντιμετωπιστεί η πληγή της ανεργίας. (Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία 11.12.94, σελ. 63).

Οικονομική υποστήριξη των ανέργων

Η πολιτεία αναλαμβάνει, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, να ενισχύσει οικονομικά τον άνεργο για ορισμένο χρονικό διάστημα. Ο πρόσφατος νόμος 1545/85, για το Εθνικό Σύστημα Προστασίας από την Ανεργία (ΕΣΠΑ), κάνει τις προϋποθέσεις επιδότησης του ανέργου ευνοϊκότερες και για πρώτη φορά

προβλέπεται και η επιδότηση της ανεργίας των νέων για διάστημα πέντε (5) μηνών μετά την είσοδό τους στην αγορά εργασίας και εφόσον παραμένουν άνεργοι για έξι μήνες. Αυτό το μέτρο είναι και το ελάχιστο που θα μπορούσε να λάβει ένα κράτος πρόνοιας και δικαίου. Πρέπει όμως να τονιστεί πως προτεραιότητα έχει η επαγγελματική αποκατάσταση των ανέργων και όχι η οικονομική τους υποστήριξη, που δεν λύνει ουσιαστικά το πρόβλημά τους. (Ευστράτογλου 1987, σελ. 119).

Μέτρα κατά της μακρόχρονης ανεργίας

Η παράταση της διάρκειας της ανεργίας αποτελεί το πιο ενδεικτικό και το πιο ανησυχητικό φαινόμενο που έχει εμφανισθεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών στην αγορά εργασίας της Κοινότητας. Στο σύνολο της Κοινότητας, τα κράτη μέλη έχουν λάβει ή πρόκειται να λάβουν μέτρα κατά την έννοια:

- μιας μεγαλύτερης προσπάθειας για επαγγελματική κατάρτιση της εν λόγω κατηγορίας ατόμων·
- της μεγαλύτερης σύνδεσης της κατάρτισης με την επαγγελματική ένταξη: αποδίδεται μεγάλη προσοχή στην ποιότητα των μαθημάτων κατάρτισης και στο εάν αυτά μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της αγοράς απασχόλησης·
- ενεργειών για τη λειτουργία της αγοράς εργασίας μέσω ενισχύσεων για την πρόσληψη ή για τη δημιουργία ανεξάρτητης επαγγελματικής δραστηριότητας, για παράδειγμα με την απαλλαγή από τις πληρωμές που αφορούν τις κοινωνικές επιβαρύνσεις·

- της ανάπτυξης της υποδομής υποδοχής η οποία παρέχει στους ενδιαφερόμενους τη δυνατότητα να λάβουν πληροφορίες ή συμβουλές. (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 24.2.89, σελ. 4).

Μέτρα κατά της ανεργίας των νέων

Η ανεργία των νέων αφορά κατά πρώτο λόγο τα άτομα των οποίων η ένταξη ή επανένταξη στην αγορά εργασίας παρουσιάζει δυσκολία λόγω έλλειψης κατάρτισης ή εμπειρίας, λόγω προσόντων που δεν είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες της αγοράς απασχόλησης, ή λόγω κάποιας σωματικής ή πνευματικής αναπηρίας.

Τα μέτρα που λαμβάνονται στα κράτη μέλη αφορούν κυρίως:

- την ανάπτυξη ενεργειών κατάρτισης συνοδευόμενων από περιόδους απόκτησης επαγγελματικής εμπειρίας.
- την ενίσχυση πρωτοβουλιών που αποβλέπουν στην προώθηση της κατάρτισης σε νέες ειδικεύσεις.
- τις ενέργειες για τη λειτουργία της αγοράς εργασίας μέσω ενισχύσεων για την πρόσληψη ή για τη δημιουργία ανεξάρτητης επαγγελματικής δραστηριότητας, για παράδειγμα με την απαλλαγή από πληρωμές που αφορούν τις κοινωνικές επιβαρύνσεις (ό.π., σελ. 4).

Προτεινόμενα από μελετητές του φαινομένου της ανεργίας

- α) Η μείωση της ανεργίας σε ανεκτά επίπεδα.
- β) Ο περιορισμός της ανεργίας των νέων μέσω της οικονομικής και τεχνικής υποστήριξης, ώστε να μετατρέψουν σε πράξη τις ιδέες τους.

- γ) Η μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος σε όλες τις βαθμίδες, έτσι ώστε να είναι ευκολότερο και προσαρμόσιμο στις μεταβολές των ποσοτικών και ποιοτικών αναγκών της κοινωνίας. Σ' αυτήν την κατεύθυνση το μάθημα του επαγγελματικού προσανατολισμού είναι αναγκαίο, ο ρόλος του οποίου θα αναλυθεί παρακάτω.
- δ) Η βελτίωση όλων των μορφών κινητικότητας της εργασίας, ώστε να ενισχυθεί η ελαστικότητα της αγοράς εργασίας.
- ε) Η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας.
- στ) Αναπροσανατολισμός της ανώτατης εκπαίδευσης και του συστήματος τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης προς την κατεύθυνση πρακτικού προσανατολισμού και ανάπτυξης ευέλικτων συστημάτων ταχύρρυθμης και άτυπης εκπαίδευσης και επιμόρφωσης.
- ζ) Ανάπτυξη ενός συστήματος διαρκούς πληροφόρησης εργοδοτών και εργαζομένων.
- η) Διαμόρφωση μιας δομής αμοιβών και μισθών σε σχέση με ειδικές κατηγορίες εργασίας και ειδικές περιφέρειες για τις οποίες εμφανίζεται στενότητα εργασίας.

Ανάμεσα στα άλλα, πρέπει να προβλεφθούν και ειδικές κατηγορίες εργατικού δυναμικού, όπως ανάπηροι, ξένοι εργάτες κ.λπ. (Νικολινάκιος Μ. 1983, σελ. 124-125).

Άλλοι, χωρίς να αγγίζουν το πρόβλημα της κοινωνικής διάρθρωσης και της αντίστοιχης οικονομικής διαμόρφωσης, προτείνουν μέσα βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα.

Έτσι, σαν άμεσο μέτρο, μέτρο πολιτικό, προτείνουν την κατάργηση της πολυθεσίας στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, τον

περιορισμό των υπερωριών, ή ακόμα και των ωρών εργασίας. Μ' αυτό τον τρόπο υποστηρίζουν, θα δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας και μάλιστα χωρίς κοινωνικό κόστος γι' αυτούς που θα αποχωρήσουν, αφού οι περισσότεροι, συνταξιούχοι, απόστρατοι κ.λπ., δεν αντιμετωπίζουν κανένα οικονομικό πρόβλημα.

Σαν μεσοπρόθεσμη λύση προτείνεται ο προσανατολισμός, ιδιαίτερα της νεολαίας, προς τα λεγόμενα χειρωνακτικά επαγγέλματα. Εδώ ο επαγγελματικός προσανατολισμός θα πρέπει να παίζει σημαντικό ρόλο, παράλληλα με την καλλιέργεια της ιδεολογίας ότι τα χειρωνακτικά επαγγέλματα δεν συνιστούν έλλειψη αξιοπρέπειας και γοήτρου. (Κιτσάκης 1988, σελ. 197).

Τέλος, σαν μακροπρόθεσμη προοπτική, στην οποία υπάρχει και σύγκλιση απόψεων, είναι η αναδιοργάνωση και ο εκσυγχρονισμός της παραγωγής, έτσι που αυτή να γίνει ανταγωνιστική, με πρώτο στόχο την κάλυψη της εσωτερικής αγοράς και την αντιμετώπιση του πολυεθνικού κεφαλαίου, και με απώτερο σκοπό την αύξηση των εξαγωγών, για να αντισταθμίζουμε τις εισαγωγές ειδών που δεν θα είμαστε σε θέση να παράγουμε (ό.π., σελ. 198).

2.1. Ο Ρόλος του Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Για την ανατροφοδότηση της αγοράς εργασίας με το κατάλληλο εκπαιδευμένο και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, ώστε να βρεθεί "ο κατάλληλος άνθρωπος στην κατάλληλη θέση", επιστρατεύθηκε ο επαγγελματικός προσανατολισμός. Στόχος του είναι να αναζητήσει μέσα από ένα ευρύ φάσμα επαγγελμάτων ένα ή και περισσότερα που ταιριάζουν στη φύση, στις δυνατότητες

και στις εσωτερικές κλίσεις του ατόμου. Έτσι πιστεύεται ότι γίνεται ομαλά η μετάβαση από το σχολείο στην ενεργό ζωή.

Την ειδυλλιακή βέβαια εικόνα που δίνει η απλοποιημένη λειτουργία του επαγγελματικού προσανατολισμού διαβρώνει η καθημερινή πρακτική με τις ιδιομορφίες που παρουσιάζει η αγορά εργασίας και κυρίως με τις μεταπτώσεις από περιόδους πλήρους απασχόλησης σε περιόδους μεγάλης ανεργίας, στοιχεία που έχουν άμεσο αντίκτυπο στις επιλογές όποιας μορφής (Κασιμάτη 1989, σελ. 95).

Στην περίπτωση λοιπόν του επαγγελματικού προσανατολισμού έχουμε το συγκεκριμένο άτομο με το εφόδιο που απέκτησε κι αυτό το άτομο προσπαθούμε να το διευκολύνουμε στην κατάλληλη πια επιλογή επαγγέλματος. Είναι όμως φανερό ότι μια πρωτογενής επιλογή επαγγελματικού ρόλου έχει ήδη συντελεστεί στο επίπεδο και την κατεύθυνση της εκπαίδευσης, επομένως ο στόχος του επαγγελματικού προσανατολισμού είναι πια να εναρμονίσει δυο υπάρχουσες καταστάσεις: τη δεδομένη δομή του ατόμου με τη δεδομένη δομή του επαγγέλματος.

Αυτή όμως η στατική κατάσταση δεν φαίνεται ότι ουσιαστικά υποβοηθεί το άτομο στις επιλογές του, αφού, όπως τονίστηκε, η επιλογή επαγγέλματος είναι μια συνεχής διαδικασία, εξελικτική, πολύπλοκη, που αρχίζει από την πολύ νεαρή ηλικία του ατόμου και συνεχίζεται. Γι' αυτό θεωρήθηκε σκόπιμο να μπει στο σχολικό πρόγραμμα με στόχο να βοηθήσει το νεαρό άτομο να γνωρίσει και αξιολογήσει τον εαυτό του, μέσα από τις επιδράσεις του περιβάλλοντος κι ακόμα να συνδυάσει την εικόνα που έχει για το άτομό του με την πληροφόρηση για τα χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες του κάθε επαγγέλματος,

ώστε να μπορεί να τοποθετηθεί απέναντι στις εναλλακτικές λύσεις. Έτσι δυο στοιχεία πρυτανεύουν σ' αυτή τη θεώρηση του επαγγελματικού προσανατολισμού: η αυτογνωσία του ατόμου και η πληροφόρηση για την αγορά εργασίας. Τότε όμως ανακύπτουν δυο βασικά ερωτήματα.

Πρώτον: τα μέτρα που χρησιμοποιούνται για να αποκαλυφθούν οι κλίσεις και ουσιαστικές προτιμήσεις του ατόμου για την άσκηση συγκεκριμένων επαγγελματικών ρόλων, μπορούν πράγματι να λειτουργήσουν ως "διαγνωστικά" της προσωπικότητας του ατόμου με σχετική ασφάλεια;

Δεύτερον: εφόσον η πληροφόρηση έχει στατικό χαρακτήρα, δηλαδή αφορά συγκεκριμένη χρονική στιγμή ή περίοδο, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποδίδει την πραγματική κατάσταση της αγοράς εργασίας, όταν το άτομο με μεγαλύτερη ή μικρότερη χρονική υστέρηση - ανάλογα με τα χρόνια σπουδών - μεταβεί από το σχολείο στην ενεργό ζωή; Μήπως τότε το άτομο βρεθεί αντιμέτωπο με καταστάσεις πολύ διαφορετικές από εκείνες που επικρατούσαν την εποχή που έκανε τις επιλογές του; (ό.π., σελ. 96).

Τα μέτρα που χρησιμοποιούνται για να διαγνωστεί η ευφυΐα, οι κλίσεις, οι προτιμήσεις του ατόμου, είναι τα διάφορα tests (λεκτικά, βασισμένα σε αφηρημένο υλικό κ.λπ.), που βασίστηκαν στην αντίληψη ότι η νοημοσύνη είναι έμφυτη και κληρονομική.

Η διάγνωση όμως της προσωπικότητας του ατόμου είναι εξαιρετικά πολύπλοκη, γιατί είναι πολλοί οι παράγοντες που τη διαμορφώνουν ατομικά ή σε συνδυασμό μεταξύ τους και ακόμη η μέτρησή της με τα διάφορα tests "κρύβει περισσότερα από όσα

αποκαλύπτει". Έτσι η απάντηση στο πρώτο ερώτημα είναι αρνητική με τα επακόλουθα που συνεπάγεται για την ανακάλυψη των εσωτερικών κλίσεων και των επιθυμιών των νεαρών ατόμων, που θέλουν να εξασκήσουν ένα επάγγελμα κατάλληλο για το χαρακτήρα τους (ό.π., σελ. 97).

Το άλλο σκέλος του επαγγελματικού προσανατολισμού αφορά την πληροφόρηση για τις συνθήκες της αγοράς εργασίας που επικρατούν σε μια κοινωνία. Κι εδώ η απάντηση δεν είναι εύκολη. Το γεγονός ότι αναγκαστικά αυτή η πληροφόρηση έχει στατικό χαρακτήρα, δηλαδή αναφέρεται σε συγκεκριμένη τομή χρόνου που απέχει περισσότερο ή λιγότερο από το χρόνο εισόδου του ατόμου στην αγορά εργασίας, δεν μπορεί παρά να δημιουργεί χάσματα. Ειδικότερα στην εποχή μας με την εκπληκτική ανάπτυξη της τεχνολογίας, οι μεταβολές που παρατηρούνται στον επαγγελματικό ορίζοντα είναι τόσο γρήγορες, ώστε οι οποιεσδήποτε προβλέψεις - τουλάχιστον οι μακροπρόθεσμες - να μην είναι καθόλου αξιόπιστες. Με ταχείς ρυθμούς εμφανίζονται καινούργια επαγγέλματα, ενώ άλλα περιορίζονται ή εξαφανίζονται, και χωρίς προειδοποιήσεις εναλλάσσονται περίοδοι πλήρους απασχόλησης - υψηλής ζήτησης εργασίας - με περιόδους ανεργίας (Ευστρατόγλου 1987, σελ. 118).

Η έλλειψη στοιχείων σε βασικούς τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής και ακόμη η πλημμελής διοχέτευση των υπάρχόντων στους φορείς που είναι αρμόδιοι να πληροφορούν για τα θέματα απασχόλησης (σχολείο, κέντρα εργασίας, φορείς επαγγελματικοί, σύλλοι, ερευνητικά κέντρα κ.λπ.) επιτείνουν και επαυξάνουν την ελλειπή πληροφόρηση και ενημέρωση των

ατόμων και περιορίζουν τον ορίζοντα των επαγγελματικών τους επιλογών.

"Από τη σύντομη αυτή αναφορά στις βασικές γραμμές του επαγγελματικού προσανατολισμού φαίνεται, ότι ενώ πολλοί στηρίχθηκαν σ' αυτόν για υποβοήθηση του ατόμου, ώστε να κάνει τις κατάλληλες επαγγελματικές επιλογές του, κάποιο ρόλο υποβοηθητικό μπορεί να παίξει όχι όμως αποφασιστικό για το επαγγελματικό του μέλλον. Άλλωστε, αυτό έχει διαπιστωθεί από πολλές εμπειρικές διερευνήσεις, ότι δηλαδή ο ρόλος του επαγγελματικού προσανατολισμού στη διαδικασία της επιλογής του επαγγέλματος είναι περιορισμένος" (VROOM στην Κασιμάτη 1989, σελ. 98).

Στη χώρα μας εφαρμόζεται επαγγελματικός προσανατολισμός από τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, στα πλαίσια εκείνων που ζητούν εργασία. Τα τελευταία χρόνια καθιερώθηκε ο θεσμός του επαγγελματικού προσανατολισμού, με τη σκέψη ότι εισάγεται στο εκπαιδευτικό σύστημα για να υπηρετήσει το σκοπό της ανάπτυξης του παιδιού, ώστε να μπορέσει να κάνει τις δικές του σωστές επιλογές για τη μελλοντική του σταδιοδρομία (Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, 1991, σελ. 111, 115). Κι ακόμη στόχος είναι να το βοηθήσει να δοκιμάσει αυτό που θέλει να αισθάνεται, αφού μπορεί να του δείξει τις ευκαιρίες και να το ενθαρρύνει να έχει προσδοκίες για τον εαυτό του. Με βάση αυτές τις αρχές ο σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός έχει ως έργο την:

- πληροφόρηση για τις σπουδές, τα επαγγέλματα και τις ανάγκες της οικονομίας.
- Εξάσκηση στη λήψη αποφάσεων.

- Ενημέρωση για τα μεταβατικά στάδια προς την επαγγελματική αποκατάσταση (Κασιμάτη 1989, σελ. 99).

Η υλοποίηση των σημείων αυτών οδηγεί στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του μαθητή, στην καλύτερη γνώση των πραγματικών συνθηκών εκπαίδευσης και απασχόλησης και στην ανακάλυψη των στοιχείων εκείνων που θα του επιτρέψουν να αναζητήσει εργασία.

Φαίνεται έτσι από τα παραπάνω, ότι ο επαγγελματικός προσανατολισμός οπωσδήποτε υποβοηθεί την καλύτερη κατανομή εργασίας, όμως δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι λύνει τα προβλήματα στο χώρο της απασχόλησης που δημιουργούνται στην αγορά εργασίας από το επίπεδο ανάπτυξης, τις μεταβολές της τεχνολογίας, τις οικονομικές συγκυρίες κ.λπ. Έτσι, αν θεωρητικά θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ο επαγγελματικός προσανατολισμός θα αποτελούσε το μέσο που πρακτικά θα οδηγούσε σε θεληματικές επαγγελματικές επιλογές, η πραγματικότητα αποδεικνύει ότι ο ρόλος του και για λόγους ενδογενείς (αδυναμίες των τεχνικών και μεθόδων), αλλά κυρίως για αιτίες εξωγενείς, όπως είναι οι διαρθρωτικοί παράγοντες που διαμορφώνουν την κάθε κοινωνία, είναι τελικά περιορισμένος (ό.π., σελ. 100).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο   I V

1. Περίληψη - Συμπεράσματα - Εισηγήσεις   ●

Φτάνοντας στο τέλος της βιβλιογραφικής μελέτης, υπάρχει η πίστη ότι καλύφθηκαν ικανοποιητικά οι στόχοι της μελέτης. Δηλαδή η εξέταση του προβλήματος της ανεργίας και των διάφορων πλευρών του, καθώς και η αναζήτηση των αιτιών που το προκαλούν, όσο και των συνεπειών που έχει για τη χώρα μας. Επίσης η θέση της πολιτείας απέναντι στο πρόβλημα αυτο και τα μέτρα που έχει λάβει για τη λύση του προβλήματος.

Από την όλη παρουσίαση του θέματος έγιναν φανερά τα εξής συμπεράσματα - διαπιστώσεις:

Η ανεργία στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια είναι ένα αναμφισβήτητο γεγονός.

Σ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο, το μέγεθος της ανεργίας και υποαπασχόλησης παρέμεινε υψηλό. Παρά τη δημαγωγία της εκάστοτε κυβέρνησης για εξάλειψη της ανεργίας κατά την περίοδο, που κυβέρνησε τη χώρα, η ανεργία παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα. Στη διάρκεια της τελευταίας 1983-1993, το πρόβλημα της ανεργίας οξύνθηκε αισθητά, με αποτέλεσμα το 1983 το ποσοστό ανεργίας να κυμαίνεται στο 3,8% και σήμερα να έχει φτάσει το 10%.

Κύρια χαρακτηριστικά της διάρθρωσης της ανεργίας αυτής είναι ο μεγάλος αριθμός άνεργων γυναικών και νέων κάτω των 30 ετών, η μακρά διάρκειά της, η ανεργία των αποφοίτων ανωτάτων σχολών και η ανεργία σε κλάδους που πλήγηκαν από τον ανταγωνισμό λόγω Ε.Ο.Κ.

Η εξέλιξη της μαζικής ανεργίας δείχνει ότι ουδέποτε πάρθηκαν αποτελεσματικά μέτρα για την ουσιαστική αντιμετώπισή της. Στις μερες μας, που το πρόβλημα της ανεργίας έχει γίνει το υπ' αριθμ. ένα πρόβλημα των εργαζομένων, τα μετρα για την αντιμετώπισή του αποδεικνύονται αναποτελεσματικά, ακόμα και για τη σταθεροποίηση της ανεργίας.

Σύμφωνα με όσα αναλύθηκαν στη μελέτη αυτή, οι κύριοι αιτιολογικοί παράγοντες που συντελούν στην αύξηση της ανεργίας είναι οι εξής:

- α) Η τεχνολογική ανεργία: Αντικατάσταση των εργατικών χεριών από τις μηχανές.
- β). Η έλλειψη ανταγωνισμού των μικρών επιχειρήσεων με τις μεγάλες, με αποτέλεσμα να διαλύονται.
- γ) Η έλλειψη ανταγωνισμού της ελληνικής οικονομίας.
- δ) Η μη καταπολέμηση του πληθωρισμού και η επενδυτική άπνοια.
- ε) Η έλλειψη σωστού προγραμματισμού για τη λειτουργία επαγγελματών.
- στ) Το φαινόμενο της πολυθεσίας και υπερωριακής απασχόλησης.
- ζ) Έλλειψη προγραμμάτων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.
- η) Η ανεπάρκεια επαγγελματικής εκπαίδευσης και η έλλειψη ειδικών γνώσεων (διαρθρωτική ανεργία).
- θ) Έλλειψη σωστού επαγγελματικού προσανατολισμού (κορεσμός ορισμένων επαγγελματικών χώρων).
- ι) Δημογραφικοί λόγοι: Πλεόνασμα εργατών μεγαλύτερο από τις θέσεις εργασίας.
- κ) Και τέλος, λόγοι νοοτροπίας.

Οι κύριες επιπτώσεις του φαινομένου αυτού καλύπτουν όλο το φάσμα των τομέων ανάπτυξης της κοινωνίας. Είναι δηλαδή οικονομικές, εθνικές, πολιτικές και κοινωνικές και προβλέπεται ότι, εφ' όσον δεν προκύψει διαφοροποίηση, θα είναι καθοριστικές για το μέλλον της χώρας.

Οι αποφάσεις που έχουν παρθεί δεν έχουν προγράμματα για την πρόληψη της ανεργίας αλλά ούτε και την οριστική καταπολέμησή της. Όλες αυτές οι αποφάσεις βοηθούν τους εργαζόμενους να ξεπεράσουν προσωρινά μια δύσκολη κατάσταση, ενώ αντίθετα ενθαρρύνουν και ενισχύουν, επιδοτώντας τους εργοδότες, στην εύκολη αλλαγή των εργαζόμενων. Τα προγράμματα που, όπως δηλώνει, ο ΟΑΕΔ έχει δημιουργήσει για να εκπαιδεύσει τους ανειδίκευτους και να βοηθήσει τους άνεργους, δεν προσφέρουν ουσιαστική βοήθεια στο άτομο που αναζητά κάποιο τρόπο να ξεφύγει απ' τη μόνιμη κατάσταση ανεργίας. Οι θέσεις που προκηρύσσονται βοηθούν τον εργαζόμενο προσωρινά να ξεφύγει από την ανεργία, αλλά αργότερα του δημιουργούν μεγαλύτερο πρόβλημα, αφού οι εργοδότες δεν δεσμεύονται να τον κρατήσουν πέρα από τη σύμβαση εργασίας.

Επίσης, στην περίπτωση που κάποιος βρεθεί σε κατάσταση ανεργίας, είναι πολύ δύσκολες οι προϋποθέσεις επιδότησής του, αλλά και η ίδια η επιδότηση είναι πολύ κάτω από το κατώτερο όριο διαβίωσης στη χώρα μας.

Όλα αυτά αποτελούν μέτωπα πάλης του εργατικού κινήματος, για να βελτιωθεί η κατάσταση των ανέργων και να μειωθεί η ανεργία.

Εισηγήσεις

Στο τέλος αυτής της μελέτης, πέρα από τα μεγάλα πολιτικά και κοινωνικοοικονομικά μέτρα που αναφέρθηκαν, διατυπώνονται μερικές απόψεις, που κατά τη γνώμη του μελετητή ανταποκρίνονται στις ανάγκες βελτίωσης της κατάστασης των ανέργων και την επίλυση του προβλήματος της ανεργίας.

Για να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα και η αστάθεια που υπάρχει στην απασχόληση, χρειάζεται πρώτα απ' όλα μια ολοκληρωμένη πληροφόρηση σχετικά με την κατάσταση και τις συνθήκες της αγοράς εργασίας. Η πληροφόρηση αυτή πρέπει να ξεπεράσει το στατικό χαρακτήρα που είχε μέχρι σήμερα και να προχωρήσει μέσα από συνεχείς έρευνες των αρμοδίων φορέων στη σωστή επαγγελματική πληροφόρηση των νέων.

Τα στοιχεία που προκύπτουν από τις έρευνες της αγοράς εργασίας πρέπει, μέσα από ένα σωστό επαγγελματικό προσανατολισμό, ο οποίος θα γίνεται από ειδικούς στο ρόλο αυτό και όχι από άτομα άσχετα, να βοηθήσει τους ενδιαφερόμενους στην προετοιμασία τους για επαγγέλματα και σταδιοδρομίες εκεί όπου θα απαιτείται εργατικό δυναμικό.

Η δημιουργία δημόσιων υπηρεσιών εύρεσης εργασίας, με ειδικό στελεχωμένο προσωπικό, που θα φροντίζει να κατευθύνει αποτελεσματικά για τα υπάρχοντα επαγγέλματα αυτούς που ζητούν εργασία ή να τους βοηθά στην προετοιμασία τους να ακολουθήσουν ένα επάγγελμα, όπου θα υπάρχει ζήτηση εργασίας.

Η γρήγορη πρόοδος της τεχνολογίας στη σύγχρονη εποχή απαιτεί τη βελτίωση των ικανοτήτων των εργαζομένων. Επομένως, η πολιτεία πρέπει να επιδοτήσει προγράμματα με σκοπό την

επαγγελματοτεχνική προετοιμασία, ειδικευση της εργατικής δύναμης και επανειδίκευση που να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της κάθε φοράς νέας τεχνικής και τεχνολογίας.

Τη θεμελιώδη αυτή ευθύνη, σε μακρόπνοη προγραμματισμένη βάση, πρέπει να αναλάβουν, εκτός της πολιτείας, και τα αρμόδια υπουργεία και ινστιτούτα, σε συνεργασία με τους αρμόδιους κοινωνικούς φορείς.

Η σχέση εκπαίδευσης - απασχόλησης είναι ένα θέμα που δεν έχει τη δέουσα προσοχή της πολιτείας. Η επιλογή επαγγέλματος, που σε μεγάλο βαθμό "περνάει" μέσα απ' το κανάλι της εκπαίδευσης, επιβάλλει την καθιέρωση ενός σωστού επαγγελματικού προσανατολισμού. Το έργο αυτό πιστεύω ότι θα πρέπει να το αναλάβει κάποιος ειδικός απ' το χώρο των αρμόδιων υπηρεσιών εργασίας, και όχι κάποιοι τυχαίοι ή καθηγητές πολλές φορές, που δεν είναι στην αρμοδιότητά τους.

Ο σχολικός επαγγελματικός προσανατολισμός πρέπει να έχει ως στόχο την ανάπτυξη του ατόμου, ώστε να μπορέσει να κάνει τις καλύτερες δυνατές επιλογές και να αποφύγει το κενό και την απογοήτευση που μπορεί να επιφέρει μια τυχόν καθήλωση στην ανεργία. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη σωστή πληροφόρηση για τις σπουδές, τα επαγγέλματα και τις ανάγκες της οικονομίας, που θα επιφέρουν την καλύτερη γνώση των πραγμάτων για τις καλύτερες δυνατόν επιλογές.

Πέρα όμως απ' τα μέτρα πρόληψης που πρέπει να λαβει η πολιτεία, πρέπει να λάβει και άμεσα μέτρα, με τη δημιουργία νέων θέσεων. Για τη σωστή αξιοποίηση του εργατικού δυναμικού θα πρέπει η πολιτική δημιουργίας νέων θέσεων να καθορίζεται με βάση τις ανάγκες της κοινωνίας και την ορθολογική

εξειδίκευση της οικονομίας. Η κατάρτιση μακρόπνοου προγράμματος δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης και η υλοποίησή του στην πράξη και όχι στις διακηρύξεις προϋποθέτει αλλαγή οικονομικής στρατηγικής και πολιτικής, αναδιοργάνωση βασικών κλάδων της εθνικής οικονομίας, δημιουργία νέων κλάδων, ενίσχυση της έρευνας και προώθηση παραγωγικών έργων και επενδύσεων που μπορούν να απασχολήσουν πλήρες εργατικό δυναμικό.

Ο περιορισμός της συσσώρευσης του πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα, ιδίως σε περιοχές κορεσμένες από την άποψη εργασίας, είναι επίσης ένας τομέας που πρέπει η πολιτεία να δώσει το απαιτούμενο βάρος. Αυτό μπορεί να προέλθει με την περιφερειακή πολιτική ανάπτυξης υποβαθμισμένων οικονομικά και πολιτιστικά περιοχών, για τη συγκράτηση του πληθυσμού στον τόπο του.

Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας μας είναι ένα μεγάλο κομμάτι που θέλει ιδιαίτερη προσοχή. Για να επέλθει αυτό πρέπει να επηρεασθούν ευνοϊκά η τιμή και η ποιότητα των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, ο περιορισμός των κερδών σε λογικά επίπεδα, η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας με παράλληλη βελτίωση της αμοιβής της, η χρησιμοποίηση της νέας τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία, η βελτίωση της οργάνωσης, της διακίνησης και διάθεσης των προϊόντων, ο έλεγχος της αγοράς κ.τ.λ. Στην έκταση που οι παραγόμενες ποσότητες μπορούν να διατεθούν στην αγορά, δεν δικαιολογείται η αποφυγή ανάληψης νέων παραγωγικών επενδύσεων, που πιθανότατα θα επιφέρουν και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

П А Р А Р Т Н М А   В

Ο προγραμματισμός της παραγωγικής διαδικασίας σε συνδυασμό με τον εξανθρωπισμό των συνθηκών εργασίας: Κατάργηση της πολυθεσίας, περιορισμό των υπερωριών, μείωση των ωρών εργασίας, ώστε να προσλαμβάνονται περισσότεροι άνεργοι στις νέες θέσεις που δημιουργούνται (π.χ. δυο ή τρεις βάρδιες το εικοσιτετράωρο στα εργοστάσια), μείωση του ορίου συνταξιοδότησης και η δημιουργία κινήτρων για τους νέους προς τεχνικά επαγγέλματα.

Οι πολιτικοί και η Πολιτεία πρέπει να αναλάβει τις ευθύνες της. Να λάβουν άμεσα και δραστικά μέτρα που θα αντιμετωπίσουν κατάμουτρα το πρόβλημα της ανεργίας. Γιατί, όπως διατυπώνει ο Τζ.Μ. Κέυνς: "Ο κόσμος δεν θα ανεχθεί πλέον την ανεργία, η οποία εκτός βραχειών διακοπών υπερεντάσεως είναι συνδεδεμένη και κατ' εμέ αναποσπαστως συνδεδεμένη, με την σύγχρονον ατομιστικήν κεφαλαιοκρατίαν. Είναι όμως δυνατόν δι' ορθής αναλύσεως του προβλήματος να θεραπεύσωμεν την ασθένειαν".

П А Р А Р Т Н М А

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Παραγωγική απώλεια για την οικονομία

		1982	1983	1984	1985	1986	1987
α.	Εργατικό δυναμικό σε χιλ. άτομα	3.706,6	3.807,5	3.810,7	3.892,5	3.887,8	3.854,8
β.	Απασχολούμενοι σε χιλ. άτομα	3.491,3	3.505,5	3.505,5	3.588,5	3.600,8	3.570,1
γ.	Δημιουργημένο ΑΕΠ σε δισεκ.δρχ. σε τρέχουσες αγοραίες τιμές	2.606,4	3.970,5	3.772,6	4.614,2	5.564,7	6.360,4
δ.	Άνεργοι σε χιλ. άτομα	215,3	299	310,3	303,9	286,7	284,7
ε.	Ποσοστό ανεργίας προς το εργ. δυναμικό	5,8	7,8	8,1	7,8	7,4	7,4
στ.	Απώλεια ΑΕΠ σε δισεκ.δρχ. από την ανεργία	168,8	263,5	329,8	390,9	443,8	507,3
ζ.	Ποσοστιαία μονάδα ανεργίας σε δισεκ.δρχ.	27,7	33,8	40,7	50,1	60,0	68,5

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ποσοστό των ανέργων νέων κάτω των 24 ετών στο σύνολο του πληθυσμού της ίδιας ηλικίας στις 7 πιο αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες στα 1970-1987 (%)

Χώρα	1970	1975	1980	1984	1987
Ιταλία	10,2	13,9	25,2	35,5	34,3
Γαλλία	3,8	9,0	15,0	26,1	23,8
Αγγλία	4,1	10,1	14,1	21,8	16,1
Καναδάς	10,9	12,2	13,2	19,0	14,0
Η.Π.Α.	11,1	14,9	13,3	13,0	11,3
Ο.Δ. Γερμανίας	0,8	5,1	3,9	10,5	7,3
Ιαπωνία	2,0	3,1	3,1	4,8	5,7

• ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Αριθμός επίσημα εγγεγραμμένων άνεργων γυναικών
σε χιλιάδες άτομα

Χώρα	1970	1975	1980	1985	1987
Η.Π.Α.	1.855	3.486	3.370	3.854	3.324
Ιταλία	567	672	982	1.545	1.604
Γαλλία	317	513	792	1.143	-
Ο.Δ.Γερμανίας	56	452	463	1.005	1.022
Αγγλία	80	140	561	998	898
Ισπανία	25	154	501	982	1.302
Βέλγιο	28	87	279	313	-
Ολλανδία	11	42	88	254	-
Αυστραλία	42	140	190	223	266
Δανία	6	52	89	145	-
Σύνολο 10 χωρών	2.987	5.738	7.315	10.402	

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Ποσοστό άνεργων γυναικών στο σύνολο των ανέργων,
στις χώρες της Ε.Ο.Κ. (%)

Χώρα	1960	1970	1980	1985
Δανία	11,7	18,0	50,5	57,9
Βέλγιο	25,4	42,1	61,6	56,8
Γαλλία	37,4	44,4	54,6	48,8
Ιταλία	28,8	30,1	46,0	48,6
Λουξεμβούργο	-	-	51,9	46,9
Ο.Δ.Γερμανίας	34,1	37,6	52,0	46,3
Ολλανδία	16,9	21,6	35,8	35,5
Αγγλία	17,9	15,3	28,3	31,5
Ιρλανδία	11,5	16,8	23,9	27,2

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Ποσοστό άνεργων ανδρών-γυναικών της ΕΟΚ
στο σύνολο του αντίστοιχου εργατικού δυναμικού κατά το 1987

Χώρα	Άνδρες	Γυναίκες
Βέλγιο	5,8	16,0
Δανία	3,9	7,1
Ο.Δ.Γερμανίας	5,4	8,2
Ελλάδα	3,9	7,2
Ισπανία	11,4	18,5
Γαλλία	6,4	10,3
Ιρλανδία	14,8	20,5
Ιταλία	3,6	10,5
Λουξεμβούργο	1,8	3,2
Ολλανδία	7,1	12,2
Πορτογαλία	3,2	5,9
Αγγλία	9,1	8,2
Σύνολο ΕΟΚ	6,7	10,1

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Ανεργία Γυναικών (σε % στο σύνολο της ανεργίας)

Βέλγιο	60,7
Δανία	51,5
Γερμανία	54,4
Ελλάδα	61,3
Ισπανία	52,4
Γαλλία	58,0
Ιρλανδία	36,1
Ιταλία	58,2
Λουξεμβούργο	33,3
Ολλανδία	55,6
Πορτογαλία	59,2
Ην. Βασίλειο	38,1
ΕΟΚ των 12	53,0
ΗΠΑ *	43,2
Ιαπωνία *	44,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Δαπάνες ασφαλιστικών παροχών

(Σε εκατ. δρχ)

Έτη	Επιδότηση τακτικής ανεργίας	Μεταβολή (%)	Επιδότηση εποχιακής ανεργίας	Σύνολο ασφαλιστικών παροχών	Μεταβο (%)
1981	3.759	-	3.565	7.832	-
1982	5.151	37,0	4.771	10.234	31,0
1983	6.750	31,0	5.480	12.724	24,5
1984	8.400	24,5	7.104	15.715	23,5
1985	12.006	43,0	7.552	19.851	26,5
1986	18.000	50,0	8.000	26.250	32,5

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Επιδοτούμενοι άνεργοι και εξέλιξη παροχών τακτικής ανεργίας
(Περίοδος 1981-1985)

Έτη	Αριθμός επιδο- τούμενων ανέργων	Δαπάνες τακτικής ανεργίας (εκατ.δρχ.)	%	Μέσος αριθμός ημερών επιδότησης	Μέσο ημερήσιο επίδομα (δρχ.)
1981	93.766	3.759	-	84,3	416,6
1982	99.909	5.151	37,0	84,3	542,0
1983	110.105	6.750	31,0	86,5	647,0
1984	106.167	8.400	24,5	85,0	304,0
1985	135.427	12.006	43,0	81,0	969,0

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Άνεργοι κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και είδος ενεργειών
προς ανεύρεση εργασίας

(Σε χιλ. άτομα)

Άνεργοι	Γενικό σύνολο	Γράφτηκαν σε δημόσια γραφεία ευρέσεως εργασίας			Γράφτη- καν σε διωτικό γραφείο ευρέσε- ως ερ- γασίας	Περιμέ- νουν α- ποτελέ- σματα διαγω- νισμού Δημο- σίου	Έγραψαν ή απά- ντησαν σε αγ- γελιες εφημε- ρίδων κλπ.	Άπευ- θύνθη- καν σε εργο- δότες	Άπευ- θύνθη- καν σε φίλους	Άλλες ενέρ- γειες ή σε διαθε- σιμό- τητα
		Σύνολο ανερ- γίας	Με επί- δομα	Χωρίς επί- δομα						
Σύνολο	303,2	33,7	12,4	21,3	1,9	12,0	35,4	118,2	81,2	20,1
Άρρενες	141,6	22,0	9,1	12,9	1,1	3,7	10,4	60,9	33,9	9,5
Θήλειες	161,7	11,7	3,3	3,4	0,8	8,3	25,0	57,3	47,3	11,2

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Τοποθετήσεις συνολικά και μέσω ΟΑΕΔ (1979-1986)

Έτος	Τοποθε- τήσεις (χιλιάδες άτομα)	Μεταβολή (%)	Τοποθε- τήσεις μέσω ΟΑΕΔ (άτομα)	Μεταβολή (%)	6=(4):(2)	Τοποθετή- σεις μέσω γραφείων εργασίας (άτομα)	8=(7):(4)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
1979	565	-	4.693	-	0,8	-	-
1980	511	-9,1	3.748	-20,1	0,7	-	-
1981	508	-0,4	2.845	-24,1	0,6	-	-
1982	436	-14,2	4.005	40,7	0,9	-	-
1983	413	-5,3	6.592	64,6	1,6	-	-
1984	478	15,9	10.812	62,0	2,3	6.418	59,35
1985	469	-2,0	18.162	68,0	3,87	9.890	54,45
1986	432	-7,7	18.050	-0,6	4,17	9.927	55,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Πρόγραμμα επιχορήγησης ιδιωτικών επιχειρήσεων

Έτος	θέσεις που εγκρίθηκαν	θέσεις που υλοποιήθηκαν	Βαθμός υλοποίησης (%)	Συνολικό κόστος (σε εκατ. δρχ.)
1982	5.000	587	11,74	7,5
1983	7.600	5.422	71,34	206,6
1984	7.856	7.772	98,93	434,4
1985	15.000	15.112	101,00	1.690,0
1986	22.000	22.200	110,00	2.500,0
1987	27.000			
Σύνολο	84.456	51.093		

Πρόγραμμα επιχορήγησης δήμων και κοινοτήτων

1982	2.400	1.192	49,61	97,5
1983	3.350	3.766	112,41	313,5
1984	4.768	2.575	54,00	240,8
1985	8.500	4.590	54,00	267,3
1986	10.000	4.600	46,00	300,0
1987	10.500			
Σύνολο	39.518	16.723		

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Εκπαιδευτικά προγράμματα ιδιωτικών επιχειρήσεων

Έτος	Αριθμός επιχειρήσεων	Εκπαιδευόμενα άτομα
1982	8	911
1983	18	3.315
1984	17	4.152
1985	32	2.773
1986	65	5.465
1987	157	12.754

ΠΙΝΑΚΑΣ 13
Στατιστικά στοιχεία ανεργίας

Φ Ε Β Ρ Ο Υ Α Ρ Ι Ο Σ

Εργ.Δυναμικό 40.000	Εγγραφές: 495	Υπόλοιπο ανέργων: Ανδρες:2.369 Γυν.: <u>2.134</u> 4.503	ΑριθμόςΕπι- δοτούμενων Ανέργων: Ανδρ.: 773 Γυν.: <u>884</u> 1.657	Απολύσεις: 209	Τοποθετήσεις: 734
------------------------	------------------	---	--	-------------------	----------------------

Ι Α Ν Ο Υ Α Ρ Ι Ο Σ

40.000	603	Ανδρ.:2.594 Γυν.: <u>2.181</u> 4.775	Ανδρ.: 783 Γυν.: <u>775</u> 1.558	448	570
--------	-----	--	---	-----	-----

Πηγή: Γραφείο Εργασίας Ο.Α.Ε.Δ.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
20 ΜΑΪΟΥ 1985

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ
91

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1545

Νέο σύστημα προστασίας από την ανεργία και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κυρώνουμε και εκδίδουμε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 1.

Γενικές διατάξεις.

Ο οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) ανατίθεται η εφαρμογή και λειτουργία εθνικού συστήματος προστασίας από την ανεργία (ΕΣΠΑ) με τήρηση των αρχών των εργαζομένων από τις συνέπειες που δημιουργεί η ανεργία και την επίταση κρατικού χρέους σύμφωνα με τις νέες διατάξεις.

Άρθρο 2.

Επιδότηση νεοεισερχομένων στην αγορά εργασίας.

Ο ΟΑΕΔ καταβάλλει ειδικό επίδομα σε νέους εργαζομένους μέχρις 29 ετών συμπληρωμένων, εφόσον:

α) έχουν συμπληρώσει το 20ό έτος της ηλικίας τους και δεν έχουν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις ή έχουν απαλλαγεί νόμιμα,

β) εγγράφουν στα ειδικά μητρώα νέων που τηρεί ο ΟΑΕΔ μέσα σε τρεις μήνες από τη συμπλήρωση του 20ού έτους της ηλικίας τους ή από την απόλυσή τους από το στρατόν απαλλαγής τους από τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις. Οι μαθητές, σπουδαστές ή φοιτητές οποιασδήποτε εκπαγωγικής βαθμίδας πρέπει να εγγράφουν στα ίδια μητρώα μέσα σε 3 μήνες από τον λήξον τον τίτλο σπουδών τους. Αν λήξουν τις σπουδές, η εγγραφή πρέπει να γίνει μέσα σε 3 μήνες από τη διακοπή ή το αργότερο μέσα σε 2 μήνες από τη λήξη του σπουδαστικού έτους στο οποίο φοιτούσαν όταν διακόπησαν τις σπουδές τους. Για έλληνας μαθητές, σπουδαστές ή φοιτητές του εξωτερικού η προθεσμία ορίζεται τετραμήνη και τις περιπτώσεις και αρχίζει από την ημέρα επανόδου στην Ελλάδα,

γ) παραμένουν άνεργοι για χρονικό διάστημα τουλάχιστον τριών μηνών από την ημέρα εγγραφής τους στα ειδικά μητρώα. Η ανεργία υπολογίζεται τυχόν χρόνος ασθένειας του νέου ή μητρώου και μέχρι 2 μήνες απασχόλησής του. Με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, ύστερα από πρόταση του Δ.Σ. του ΟΑΕΔ, η χρονική περίοδος παραμονής στην κατάσταση ανεργίας μπορεί να μειωθεί σε 6 μήνες.

Το επίδομα καταβάλλεται για χρονικό διάστημα 5 μηνών από την ημέρα από την ημέρα που θεμελιώνεται το δικαίωμα για επιδότηση. Το ποσό δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από 20 ούτε μικρότερο από 8 ημερήσια βασικά επίδομα ανεργίας το μήνα.

3. Δεν δικαιούνται το επίδομα:

α) όσοι μετά την παραπάνω εγγραφή τους στα μητρώα νέων εργαζομένων πραγματοποιήσαν 80 ημερομίσθια σε συνεχή ή διαλείπουσα απασχόληση ή αποκτούν οποιοδήποτε ελεύθερο ή άλλο επάγγελμα,

β) οι σύζυγοι ή τα παιδιά που απασχολούνται σε επιχείρηση του ή της συζύγου, του πατέρα ή της μητέρας,

γ) όσοι συνταξιοδοτούνται ή έχουν σύζυγο που εργάζεται ή συνταξιοδοτείται ή λαμβάνει το παραπάνω ειδικό επίδομα,

δ) όσοι έχουν επιδοτηθεί για ανεργία,

ε) όσοι απασχολούνται σε γεωργικές, δασικές ή κτηνοτροφικές εργασίες.

4. Ο άνεργος που δεν αποδέχεται απασχόληση που του προσφέρεται και ιδίως σε βραχυχρόνια προγράμματα κοινωφελών έργων του δημοσίου, των Ο.Τ.Α. ή επιχειρήσεων που εποπτεύονται από Ο.Τ.Α. ή κρείται να υποβληθεί σε επαγγελματική κατάρτιση ή μεταπαιδείωση σε εκπαιδευτική μονάδα του Ο.Α.Ε.Δ. ή φορέα που συνεργάζεται με τον Ο.Α.Ε.Δ., στερείται το δικαίωμα επιδότησης.

5. Με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας, που εκδίδονται με πρόταση του Δ.Σ. του ΟΑΕΔ, καθορίζονται:

α) το ύψος του επιδόματος που καταβάλλεται κάθε φορά σύμφωνα με όσα ορίζονται στην παράγραφο 2, καθώς και η διάρκεια καταβολής του. Το επίδομα αυτό μπορεί να ορίζεται γενικά για όλους ή για ορισμένες κατηγορίες δικαιούχων ανάλογα με την ηλικία τους, την οικογενειακή ή οικονομική τους κατάσταση ή κατά περιοχές της Χώρας,

β) η διαδικασία και τα κατά περίπτωση δικαιολογητικά που απαιτούνται για την καταβολή του επιδόματος,

γ) ο έλεγχος ανεργίας, αναστολής ή διακοπής της επιδότησης και ο χρόνος παραγραφής του δικαιώματος για την είσπραξη του επιδόματος,

δ) κάθε άλλη λεπτομέρεια αναγκαία για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος.

6. Τα επίδομα που καταβάλλονται σύμφωνα με τις διατάξεις αυτού του άρθρου απαλλάσσονται από κάθε φόρο, τέλος χαρτοσήμου και γενικά από κρατήσεις για το δημόσιο και τρίτους, δεν εκχωρούνται και δεν κατάσχονται.

Άρθρο 3.

Τακτική επιδότηση ανεργίας.

1. Άνεργος θεωρείται εκείνος που μετά τη λύση ή τη λήξη της εργατικής σχέσης αναζητεί εργασία, αποδέχεται να απασχοληθεί σε εργασία που του προσφέρεται από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Ο.Α.Ε.Δ. στην ευρύτερη επαγγελματική του κλίση ή βίχεται να παρακολουθήσει προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης ή μεταπαιδείωσης και γενικά επωφελεται από κάθε περίπτωση δυνατότητας για απασχόληση.

2. Δεν θεωρούνται άνεργοι:

α) όσοι απασχολούνται ή αποκούν οποιοδήποτε ελεύθερο ή άλλο επάγγελμα ή είναι επιχειρηματίες ή κύρια απασχοληθέντες είναι: οι γεωργικές, βελτιωτικές ή καταστροφικές εργασίες, εκτός από τους απασχολούμενους στην πράξη του ΙΚΑ,

β) οι σύζυγοι ή τα παιδιά που απασχολούνται σε επιχείρηση ή εκμετάλλευσή του ή της σύζυγου, του πατέρα ή της μητέρας,

γ) οι μαθητευόμενοι των επαγγελματιών τεχνικών ή όσοι εδρασηύονται πρακτικά στα πλαίσια επαγγελματικού εκπαιδευτικού προγράμματος χωρίς επαγγελματική σχέση,

δ) όσοι συνταξιοδοτούνται από το δημόσιο ή από οποιοδήποτε στρατιωτικό οργανισμό κύριας ή επικουρικής πράξης, με ποσό ίσο ή μεγαλύτερο από το κάθε φορά κατώτερο όριο σύνταξης που καταβάλλει το ΙΚΑ στους απασχολούμενους του,

ε) όσοι υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις,

στ) όσοι εκτίουν ποινή στρατητική της ελευθερίας ή υποβάλλονται σε μέτρα πειθαρχίας ή σε ποινικό σωφρονισμό με αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, μέσα σε σωφρονιστικά ή αναμορφωτικά ή θεραπευτικά καταστήματα.

Άρθρο 4.

Προϋποθέσεις επίδοσης.

1. Για να δικαιούται επίδομα ο άνεργος πρέπει να έχει πραγματοποιήσει 125 ημέρες εργασίας στην πράξη κλάδου ανεργίας του Ο.Α.Ε.Δ. Τα ημερομίσθια αυτά πρέπει να έχουν πραγματοποιηθεί μέσα στους τελευταίους 14 μήνες πριν από τη λύση της εργατικής σχέσης. Δεν λαμβάνονται υπόψη τα ημερομίσθια του τελευταίου δίμηνου.

2. Αρκούν 100 ημερομίσθια προκαθιμένου για:

α) οικοδόμους των νομών Αττικής και Θεσσαλονίκης.

β) απασχολούμενους σε τουριστικά και άλλα εποχιακά επάγματα που προβλέπονται στην απόφαση του Υπουργού Εργασίας 31877/25.6.1984 (ΦΕΚ 431 Β), για τους οποίους μετά το δεύτερο έτος απασχόλησης σαν περίοδος υκολογισμού των ημερομισθίων θεωρείται το 12μηνο από τη λύση της εργατικής σχέσης, χωρίς να λαμβάνονται τα ημερομίσθια του τελευταίου δίμηνου.

Οι εργαζόμενοι υποχρεούνται να χορηγούν βεβαίωση για την απασχόληση της παραπάνω περιόδου, ο τύπος και το περιεχόμενο της οποίας καθορίζεται με απόφαση του Δ.Σ. του ΟΑΕΔ.

γ) εργάτες που απασχολούνται στα μηχανοκίνητα μέσα κλιμακίας (μηχανότρακτα, πεζοπορτές, γρι γρι) και στα σμυροφόρα.

Τα ημερομίσθια αυτά πρέπει να έχουν πραγματοποιηθεί μέσα στο χρονικό διάστημα που ορίζεται από την προηγούμενη παράγραφο και στην αντίστοιχη επαγγελματική κατηγορία.

3. Με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας μετά πρόταση του Δ.Σ. του ΟΑΕΔ μπορούν:

α) τα ημερομίσθια που αναφέρονται στην παράγραφο 1 να μειωθούν μέχρι 100 για όλους ή για ορισμένες κατηγορίες εργαζομένων,

β) η προϋπόθεση των 100 ημερομισθίων για την επίδοσή των άνεργων οικοδόμων της προηγούμενης παραγράφου να επεκτείνεται σε όλες ή σε ορισμένες περιοχές της Χώρας.

Με τον ίδιο τρόπο είναι δυνατή η τροποποίηση ή κατάργηση αυτών των αποφάσεων, αν ο κλάδος ανεργίας δεν μπορεί να ανταποκριθεί οικονομικά στην πρόσθετη επιδότηση που προκαλείται από την παραπάνω μείωση των προϋποθέσεων.

4. Δίνεται το δικαίωμα στους άνεργους της παρ. 1 α' της παρ. 2 να επιλέγουν να λαμβάνουν την τακτική εφόσον έχουν τις προϋποθέσεις, ή την τυχόν έκτακτη επίδοσή που καταβάλλεται στην παραπάνω κατηγορία άνεργων, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 17 του ν.δ. 2901/1954, όπως συμπληρώθηκε και ισχύει. Η επιλογή γίνεται με δήλωση προς την αρμόδια υπηρεσία παροχών.

Άρθρο 5.

Προϋποθέσεις πρώτης επίδοσης.

1. Ο απασχλημένος άνεργος που επιδοείται για πρώτη φορά εκτός από τις κατά περίπτωση προϋποθέσεις του προηγούμενου άρθρου, πρέπει να έχει πραγματοποιήσει και κατά 80 ημερομίσθια κατά έτος, στα πλαίσια προηγούμενα από την έναρξη της επίδοσής 2 έτη. Η προϋπόθεση αυτή δεν ισχύει για τους έρευνες, που απολύονται από τις τάξεις του στρατού.

2. Ο απασχλημένος άνεργος που επιδοείται για πρώτη φορά δικαιούται επίδομα και στην περίπτωση που έχει πραγματοποιήσει μέσα στα τελευταία 2 έτη πριν από τη λύση της εργατικής του σχέσης 200 τουλάχιστον ημέρες εργασίας στις οποίες κατά 80 τουλάχιστον κατά έτος. Τα ημερομίσθια των 2 τελευταίων μηνών δεν υπολογίζονται.

Άρθρο 6.

Διάρκεια επίδοσης.

1. Η διάρκεια καθολής του επιδόματος ανεργίας, ανάλογα με τον αριθμό των ημερομισθίων που έχει πραγματοποιήσει ο απασχλημένος τέτοια με τις διατάξεις των παρ. 1 και 2 του άρθρου 4, ορίζεται ως εξής:

α) για 125 τουλάχιστον ημέρες εργασίας ή 100 στις περιπτώσεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 4 επίδομα δύο (2) μηνών,

β) για 150 τουλάχιστον ημέρες εργασίας επίδομα τριών (3) μηνών,

γ) για 180 τουλάχιστον ημέρες εργασίας επίδομα πέντε (5) μηνών.

2. Για όσους δικαιούνται επίδομα, σύμφωνα με διατάξεις ή παράγραφος 2 του άρθρου 5, η διάρκεια είναι:

α) για 200 τουλάχιστον ημέρες εργασίας επίδομα δύο (2) μηνών,

β) για 250 τουλάχιστον ημέρες εργασίας επίδομα τριών (3) μηνών,

γ) για 300 τουλάχιστον ημέρες εργασίας επίδομα πέντε (5) μηνών.

3. Προκαθιμένου για οικοδόμους του εδαφίου α' της παρ. 2 του άρθρου 4, οι αναφερόμενες στα εδάφια β' και γ' της παρ. 1 και στα εδάφια α', β' και γ' της παρ. 2 του άρθρου αυτού προϋποθέσεις ημερών εργασίας μειώνονται αντίστοιχα κατά 20 ημέρες.

4. Οι παραπάνω ασφαλισμένοι δικαιούνται επίδομα για περίοδο (8) μηνών, εφόσον κατά το χρονικό διάστημα των παρ. 1 και 2 του άρθρου 4 ή των 2 ετών της παραγράφου 2 του άρθρου 5, έχουν πραγματοποιήσει 210 ή 350 ημερομίσθια, αντίστοιχα, και έχουν συμπληρώσει το 49ο έτος της ηλικίας τους κατά την έναρξη της επίδοσης.

5. Αν ο ασφαλισμένος εξακολουθεί να είναι άνεργος και μετά τη λήξη των παραπάνω χρονικών διαστημάτων, μπορεί ύστερα από απόφαση του Δ.Σ. του Ο.Α.Ε.Δ. να λάβει επίδομα μέχρι 15 ημερήσια επίδομα ανεργίας το μήνα για 3 το πολύ μήνες.

6. Για κάθε μήνα επίδοσης καταβάλλονται 25 ημερομίσθια επίδομα.

7. Μετά τη συμπλήρωση των ορίων επίδοσης των προηγούμενων παραγράφων για νέα επίδοσή, ο ασφαλισμένος οφείλει να πραγματοποιήσει και πάλι τις ημέρες εργασίας των παραγράφων 1—3 του άρθρου 4.

Άρθρο 7.

Προϋποθέσεις επίδοσης, ύψος επιδόματος ανεργίας, παραγραφή κλιώσεων.

1. Ο άνεργος που δεν αποδέχεται να απασχληθεί σε εργασία που του προτείνεται στον ευρύτερο επαγγελματικό του κλάδο...

δεν δύναται να παρακολουθήσει προγραμματικά επαγγελμα-
 τική κατάρτιση του Ο.Α.Ε.Δ. ή άλλων φορέων που συνεργ-
 ζούνται με τον Ο.Α.Ε.Δ. για την ταχυσερευνητική κατάρτιση
 εργατικού δυναμικού χάνει την αξίωση για επιδότηση.

Δε εργαζία στον ευρύτερο επαγγελματικό κλάδο θεωρείται
 αυτή που εκπαιδεύεται στην ομάδα επαγγελματιών ή ειδικότητας των
 εργασιών που ανάγονται στην τελευταία απασχόληση ή στην
 επαγγελματική κατάρτιση, γνώση ή εμπειρία του εργαζομέ-
 νου.

Με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας που εκδίδονται με
 γνώμη του Δ.Σ. του Ο.Α.Ε.Δ. καθορίζονται σε ευρείες ομάδες
 επαγγελματικών, οι ειδικότητες ή οι εργασίες που
 χαρακτηρίζουν τους ευρύτερους επαγγελματικούς κλάδους.

2. Ο άνεργος του οποίου η εργασιολογική σχέση τερματίζεται
 ενόψει αποχώρησης, δεν αποκτά δικαίωμα επιδότησης.

3. Ο άνεργος του οποίου η εργασιολογική σχέση καταγγέλλει-
 ται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 5 του ν. 2112/1920
 της παραγράφου 2 του άρθρου 6 του ε.δ. 16.11.1920
 κρίνεται το δικαίωμα επιδότησης ανεργίας, εκτός αν απαλλα-
 γείται από την κατηγορία με βούλευμα ή δικαστική απόφαση. Η
 αίτηση καταβάλλεται ύστερα από δήλωσή του άνεργου,
 υποβάλλεται μέσα σε 30 μέρες από τη δημοσίευση του
 βούλευτου ή της απόφασης.

4. Η παράγραφος 1 του άρθρου 27 του ν.δ. 2961/1954
 κηρύσσεται ως εξής:

1. Για να επιδοτηθεί ο άνεργος, πρέπει να εμφανιστεί ο
 στην υπηρεσία του ΟΑΕΔ της κατοικίας του ή του τό-
 πος της τελευταίας απασχόλησής του και να υποβάλει αίτη-
 μα επιδότηση μέσα σε 60 ημέρες από τη λύση της σχέ-
 σεως εργασίας».

Οι παράγραφοι 9 και 10 του άρθρου 27 του ν.δ. 2961/
 αντικαθίστανται ως εξής:

9. Μετά πάροδο 60 ημερών από τη λύση της εργασιολογικής
 σχέσης, επέρχεται απόσβεση του δικαιώματος για επιδότηση».

10. Η αξίωση για το επίδομα ανεργίας παραγράφεται
 60 ημέρες από τότε που είναι απαιτητό».

Άρθρο 8.

**Επιδότηση για τη δημιουργία και διατήρηση θέσεων
 εργασίας.**

Ο ΟΑΕΔ μπορεί να επιδοτεί νέες θέσεις εργασίας σε
 μήνες των ΟΤΑ σύμφωνα με τους όρους και τις προ-
 όψεις του άρθρου 29 του ν. 1262/1982 (ΦΕΚ 70).

Ο ΟΑΕΔ μπορεί να επιδοτεί ξενοδοχειακές επιχειρή-
 που λειτουργούν εποχιακά, εφόσον συνεχίζουν την απασχό-
 εργαζομένων και κατά την περίοδο περιορισμού ή ανα-
 της δραστηριότητάς τους. Οι ενδιαφερόμενες επιχειρή-
 υποβάλλουν σχετική αίτηση στον ΟΑΕΔ, ο οποίος ανάλο-
 την περιοχή όπου λειτουργούν, τον αριθμό του προσω-
 που απασχολούν, την κατηγορία στην οποία υπάγονται
 άλλα συναφή κριτήρια καταρτίζει πίνακα των επιχει-
 που, σύμφωνα και με τις ανάγκες της αγοράς εργα-
 κρίνει ότι πρέπει να επιδοτηθούν. Με αποφάσεις του Υ-
 ρού Εργασίας, που εκδίδονται με γνώμη του διοικητι-
 μβουλίου του ΟΑΕΔ καθορίζονται οι επιχειρήσεις που θα
 ηθούν, οι όροι, οι προϋποθέσεις, η διαδικασία, τα απαι-
 δικαιολογητικά για την καταβολή των επιδοτήσεων,
 ρος της επιδότησης και κάθε άλλη λεπτομέρεια. Το ύψος
 επιδότησης δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από τα ποσά
 επιδομάτων ανεργίας που θα κατέβαλλε ο ΟΑΕΔ στους
 μένους στην επιχείρηση, αν έκαμαν να απασχολούνται, κα-
 διάρκεια του περιορισμού ή της αναστολής της δρα-
 τητάς της επιχείρησης.

Οι επιδοτήσεις προς τις επιχειρήσεις της παραγράφου
 άρθρου αυτού απαλλάσσονται από κάθε φόρο, τέλη χερ-
 και γενικά από κρατήσεις για το δημόσιο και τρίτους.

Άρθρο 9.

Οικονομική ενίσχυση ειδικών κατηγοριών προσώπων.

Ο ΟΑΕΔ μπορεί να παρέχει έκτακτη οικονομική ενίσχυ-
 ση σε άλλους πρόσφυγες που έρχονται για μόνιμη εργασι-
 οτασή στην Ελλάδα. Οι όροι της χορήγησης της οικονομικής
 αυτής ενίσχυσης, οι προϋποθέσεις, το ποσό, τα κρι-
 τήρια δικαιολογητικά και λοιπές λεπτομέρειες, καθορίζου-
 νται με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας μετά πρόταση του
 διοικητικού συμβουλίου του ΟΑΕΔ. Στους όρους μπορεί να πε-
 ριλαμβάνεται και ο καταλογισμός της οικονομικής ενίσχυ-
 σης με μελλοντικές παραχές του ΟΑΕΔ προς τους δικαιούχους.
 Το 1/2 των ποσών που καταβάλλονται από τον ΟΑΕΔ απο-
 δίδονται στον Οργανισμό από το δημόσιο μέσα στο επόμενο έ-
 τος από την πραγματοποίηση της σχετικής διαπίσης από ει-
 δική πίστωση που εγκρίνεται στον προϋπολογισμό του Υπου-
 ρείου Εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

Άρθρο 10.

**Επιδόματα σε μαθητές εκπαιδευτικών μονάδων
 του ΟΑΕΔ.**

1. Ο ΟΑΕΔ μπορεί να καταβάλει στους μαθητές των εκ-
 παιδευτικών του μονάδων μαθητείας επίδομα μέχρι 50% του
 ημερομισθίου του κλειδισμένου εργάτη που ισχύει κάθε φορά.
 Το επίδομα αυτό χορηγείται για κάθε μέρα εκπαίδευσης στη
 μονάδα ή πρακτικής εξάσκησης του μαθητή σε επιχειρήσεις
 του ιδιωτικού ή του δημόσιου τομέα, όπως αυτός ορίζεται στην
 παράγραφο 6 του άρθρου 1 του ν. 1256/1982 (ΦΕΚ 46).

2. Με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας, που εκδίδονται
 μετά γνώμη του διοικητικού συμβουλίου του ΟΑΕΔ, καθορί-
 ζονται το ύψος του επιδόματος γενικά ή κατά κατηγορία
 εκπαιδευτικών μονάδων ή ειδικότητα, οι όροι, οι προϋποθέ-
 σεις καταβολής του, τα τυχόν απαιτούμενα δικαιολογητικά
 και κάθε άλλη λεπτομέρεια για την εφαρμογή των διατάξεων
 του άρθρου αυτού. Το ύψος του επιδόματος καθορίζεται σε συ-
 νόρτιση με το ημερομίσθιο που καταβάλλεται στους μαθητές,
 την ημερήσια διάρκεια των προγραμμάτων μαθητείας ή πρα-
 κτικής εξάσκησης και άλλα συναφή κριτήρια.

3. Τα επιδόματα που καταβάλλονται σύμφωνα με τις δια-
 τάξεις των προηγούμενων παραγράφων απαλλάσσονται από κά-
 θε φόρο, τέλη χαρτοσήμου και γενικά κρατήσεις για το δη-
 μόσιο και για τρίτους.

Άρθρο 11.

**Διάθεση προϊόντων ειδικών εκπαιδευτικών μονάδων
 ΟΑΕΔ.**

1. Ο ΟΑΕΔ μπορεί να παραχωρεί κατά χρήση ή κατά κυ-
 ριότητα και γενικά να διαθέτει σε φορείς του δημόσιου το-
 μέα σε ΟΤΑ ή συνεταιρισμούς προϊόντα που παράγονται στα
 κέντρα εκπαίδευσης και εφαρμοσμένης τεχνολογίας του ΟΑ-
 γανισμού.

2. Με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας, που εκδίδονται
 μετά πρόταση του διοικητικού συμβουλίου του ΟΑΕΔ, καθορί-
 ζονται οι όροι, οι προϋποθέσεις για την παραχώρηση ή διάθεση
 των παραπάνω προϊόντων, καθώς και κάθε άλλη αναγκασία
 λεπτομέρεια. Η διάθεση των προϊόντων μπορεί να γίνεται με
 οποιοδήποτε όρους, με καθορισμένο τίμημα ή και δωρεάν.

Άρθρο 12.

Αποζημίωση εκπαιδευτικού προσωπικού ΟΑΕΔ.

Σε όσους παρέχουν διδακτικό έργο με ωριαία αποζημίωση
 στις εκπαιδευτικές μονάδες του ΟΑΕΔ σύμφωνα με τις δια-
 τάξεις του άρθρου 4 του ν.δ. 1221/1972 (ΦΕΚ 147) κατα-
 βάλλεται πρόσθετη αποζημίωση για τις γιορτές του Πάσχα και
 Χριστουγέννων. Το ποσό καθορίζεται με βάση το ωριαίο
 και τον αριθμό των ωρών διδασκαλίας ή πρακτικών ασκή-
 σεων που κατά περίπτωση πραγματοποιεί ο δικαιούχος κατά

μήνα. Η προϋπόθεση αυτή είναι ίση προς την κατάσταση πριν από 15 ημέρες για τις γραφές του Πόρχα και 1 μήνα πριν τις γραφές των Χριστουγέννων.

Άρθρο 13.

Σύσταση θέσεων προσωπικού στον ΟΑΕΔ.

1. Οι οργανικές θέσεις του εκτελεστικού προσωπικού του ΟΑΕΔ καλύπτονται κατά κλάδους ως εξής:

- α) κλάδος ΑΤ5 εργαζομένων προγραμματισμένων ηλεκτρονικών υπολογιστών. Θέσεις εννέα (9).
- β) κλάδος ΑΡ5 κοινωνικών λειτουργών. Θέσεις είκοσι (20).
- γ) κλάδος ΑΡ7 προγραμματιστών συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών. Θέσεις τρεις (3).
- δ) κλάδος ΑΡ8 χειριστών ηλεκτρονικών υπολογιστών. Θέσεις δύο (2).
- ε) κλάδος ΜΕ11 προγραμματιστών συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών. Θέσεις τέσσερις (4).
- στ) κλάδος ΜΕ12 χειριστών ηλεκτρονικών υπολογιστών. Θέσεις δύο (2).
- ζ) κλάδος ΜΕ13 χειριστών μηχανών εισαγωγής στοιχείων (DATA ENTRY SYSTEM). Θέσεις δώδεκα (12).
- η) κλάδος δημοσιογράφων. Θέση μία (1).

2. Τα ειδικά πρότυπα διορισμού και η κατά βαθμούς κατανομή των παραπάνω θέσεων καθορίζονται με αποφάσεις των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης και Εργασίας, που εκδίδονται μετά πρόταση του Διοικητικού Συμβουλίου του ΟΑΕΔ και δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Η κατανομή των θέσεων αυτών κατά υπηρεσίες γίνεται με αποφάσεις του Διοικητή του ΟΑΕΔ που δημοσιεύονται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Άρθρο 14.

Ατάξεις υπέρ του ΟΑΕΔ.

1. Ο ΟΑΕΔ απαλλάσσεται από κάθε είσοδο ή έμμεσο φόρο, τέλος, δαπάνη ή εισφορά υπέρ του δημοσίου καθώς και από τα δικαστικά τέλη και έχει όλες ανεξίτηλα τις στέλειες και τα δικαστικά, διοικητικά και οικονομικά προνόμια που ισχύουν κάθε φορά για το δημόσιο.

2. Οι προμήθειες του ΟΑΕΔ, τα έργα που εκτελούνται για λογαριασμό του, οι μισθώσεις και οι κάθε είδους πληρωμές του απαλλάσσονται από τις εισφορές που ισχύουν κάθε φορά υπέρ του Μετοχικού Ταμείου Πολιτικών Υπαλλήλων ή άλλου οργανισμού ή λογαριασμού.

3. Η αληθινή έννοια της παραγράφου 5 του άρθρου 58 του ν. 542/1977 (ΦΕΚ 41) είναι ότι επινεύονται σε όλες τις διατάξεις του άρθρου 13 του ν. 3464/1955 (ΦΕΚ 350) με τις οποίες απαλλάσσονται από κάθε φόρο ή τέλος γερτοσύμμου και γενικά από κρατήσεις για το δημόσιο και για τούτους οι κάθε φύσης παροχές του ΟΑΕΔ. οι κτήσεις που υποβάλλονται για την απονομή των παροχών αυτών, καθώς και οι διοικητικές ή δικαστικές και εξώδικες πράξεις για την αναβολή ή πραγματοποίησή τους.

Άρθρο 15.

Τελικές — μεταβατικές διατάξεις.

1. Το εδάφιο δ' της παραγράφου 2 του άρθρου 1 του ν. 2054/1952 (ΦΕΚ 96) αντικαθίσταται ως εξής:

«δ) Για βιομηχανικές επιχειρήσεις που λειτουργούν μέσα στα όρια της περιοχής τείως διοίκησης της πρωτεύουσας σε 2%.

Με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας, που εκδίδονται μετά γνώμη του Διοικητικού Συμβουλίου του ΟΑΕΔ, μεσοδόν στην υποχρέωση καταβολής εισφοράς 2% να υπάρχουν: και επιχειρήσεις της παραπάνω περιοχής που απασχολούν πάνω από 20 άτομα, εφόσον συμμετέχουν κατά τρόπο περισπόμενο στον κύκλο παραγωγής βιομηχανικών προϊόντων».

2. Η αληθινή έννοια της παρ. 3 του άρθρου 17 του ν.δ. 2961/1954 είναι ότι: άμεργοι και δικαιούνται βοηθήματα ανεργίας είναι: όσοι έχουν εγγραφεί στα οικεία κεντρικά κέντρα

του ΟΑΕΔ, εκτός αν κρίνεται διαφορετικά από ειδικές διατάξεις.

3. Για το έτος 1985, από τις πιστώσεις του προϋπολογισμού δημοσίων επενδύσεων έτους 1985 μεταφέρονται, σε πίστωση του ΟΑΕΔ, περί εξή δεκαεπταμυρίων δραχμών για την ενίσχυση των αποθεματικών του κλάδου κερμίδας — παράτοσης. Ειδικά για το έτος 1985 και για τον παραπάνω σκοπό μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα αποθεματικά του ΟΑΕΔ που είναι στην Τράπεζα της Ελλάδος. Για την ενίσχυση του παραπάνω κεφαλαιακού κλάδου του ΟΑΕΔ εγγράφεται κάθε χρόνο στο προϋπολογισμό του Υπουργείου Εργασίας ποσό δραχμών εξή δεκαεπταμυρίων που μεταφέρονται σε πίστωση του ΟΑΕΔ από τον κρατικό προϋπολογισμό ή τον προϋπολογισμό των δημοσίων επενδύσεων. Με αποφάσεις των Υπουργών Οικονομικών και Εργασίας το παραπάνω ποσό μπορεί να καταπροαριμύεται κατά τη διάρκεια του οικονομικού έτους με επιδότηση του προϋπολογισμού των δημοσίων επενδύσεων του αντίστοιχου έτους.

4. Η προθεσμία εγγραφής στα ειδικά κεντρικά κέντρα του ΟΑΕΔ για τους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας νέους που έχουν κατά τη δημοσίευση του παρόντος τις προϋποθέσεις των περιπτώσεων α' και β' της παραγράφου 1 του άρθρου 2 καλύπτεται από την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού.

5. Η ισχύς των διατάξεων του άρθρου 2 καλύπτεται από τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως για τους νομούς Αττικής και Θεσσαλονίκης. Με αποφάσεις του Υπουργού Εργασίας, που εκδίδονται μετά γνώμη του Διοικητικού Συμβουλίου του ΟΑΕΔ, μπορεί να επεκτείνεται η εφαρμογή του σε όλους ή σταδιακά σε ορισμένους νομούς της Χώρας.

Άρθρο 16.

Καταργούμενες διατάξεις.

Οι διατάξεις των παραγράφων 4 και 6 του άρθρου 17 και το άρθρο 19, εκτός από τις παρ. 5 και 6 του ν. 2961/1954, όπως ανακαταστάθηκαν, συμπληρώθηκαν και τροχίται κατά τη δημοσίευση του παρόντος, καθώς και κάθε άλλη διάταξη που αντιτίθεται στις διατάξεις αυτού του νόμου, καταργούνται.

Άρθρο 17.

1. Το προσωπικό που υπηρετεί με οποιαδήποτε σχέση ιδιωτικού δικαίου στο Υπουργείο Εργασίας, όπως και στα εκποιούμενα από αυτό Ν.Π.Δ.Δ., περιλαμβανομένου και του ειδικού διευθυντικού ή διδακτικού προσωπικού του Οργανισμού Εργατικής Εστίας, μεταρροποιείται, εφόσον το ζητήσει μέσα σ' ένα μήνα από τη δημοσίευση του νόμου αυτού, κατά τις διατάξεις του ν. 1476/1984, ο οποίος εφαρμόζεται κατά τα λοιπά.

2. Οι υπάλληλοι του Οργανισμού Εργατικής Εστίας (ΟΕΕ) που μεταρροποιήθηκαν σε Κλάδους ΣΕ κατά τις διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 13 του ν. 1082/1980 «περί τροποποίησης, αντικατάστασης και συμπλήρωσης διατάξεων των ενίων εργατικών νόμων και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων», υπάσσονται από 1.1.1981, εφαρμοζόμενων αναλόγως των διατάξεων του άρθρου 5 του ν. 1199/1981 «περί ρυθμίσεως θέμάτων καταστάσεως υπαλλήλων του Δημοσίου, των Ν.Π.Δ.Δ. και άλλων τινών συναφών διατάξεων».

3. Υπάλληλοι των εποπτευόμενων από το Υπουργείο Εργασίας Οργανισμών (ΟΑΕΔ, ΟΕΚ, ΟΕΕ), που υπηρετούν κατά την έναρξη ισχύος του παρόντος στον Κλάδο ΑΤ και μεταρροποιούνται από τον Κλάδο ΜΕ, έχουν δε χρόνο πραγματικής υπηρεσίας ανώτερο του απαιτούμενου για την προαγωγή του εξελέγξει μέχρι και τον κατεγόμενο βαθμό, καθώς και υπερεκπαισταντή συνολική πραγματική υπηρεσία, υπάσσονται, εφόσον από σύμφωνη γνώμη των οικείων υπηρεσιακών συμβουλίων, σε βαθμό ανάλογο προς το χρόνο της συνολικής πραγματικής υπηρεσίας τους, όχι πάντως χιάτερο του 5ου και του Κλάδου όπου σήμερα υπηρετούν.

Οι υπασόμενοι στον 5ο βαθμό καταλαμβάνουν αντίστοιχες προτεραιότητες θέσεις 5ου—4ου βαθμού του οικείου Κλάδου.

Πίνακας 14 : Άνεργοι κατά ομάδες ηλικιών, φύλο και είδος ενεργειών προς ανεύρεση εργασίας

Σε χιλιάδες

Ομάδες ηλικιών και φύλο	Γενικό σύνολο	Είδος ενεργειών προς ανεύρεση εργασίας											
		Γράφησαν σε δημόσιο γραφείο ευρέσεως εργασίας			Γράφησαν σε ιδιωτικό γραφείο ευρέσεως εργασίας			Πεμφέρονται αυτοαποδοκίματα δημοσίον		Έγγραψαν ή απάντησαν σε αγγελίες επιμεληθίων κλπ.	Απευθύνθηκαν σε εργοδότες	Απευθύνθηκαν σε φίλους	Άλλες ενέργειες ή σε διαφορετικότητα
		Σύνολο	Με επίδομα ανεργίας	Χωρίς επίδομα	Σύνολο	Με επίδομα ανεργίας	Χωρίς επίδομα	Σύνολο	Με επίδομα ανεργίας	Χωρίς επίδομα	Σύνολο	Με επίδομα ανεργίας	Χωρίς επίδομα
Και των δύο φύλων	296.0	30.3	14.2	16.1	0.5	35.1	49.3	105.3	64.1	11.4			
14 ετών	1.5	—	—	—	—	—	0.1	0.8	0.6	—			
15 - 19 "	36.9	2.1	0.3	1.7	0.1	2.4	7.4	14.3	9.7	1.0			
20 - 24 "	96.3	6.9	1.4	5.5	0.1	16.0	18.1	32.1	19.7	3.3			
25 - 29 "	54.2	5.3	2.8	2.5	—	10.9	7.6	19.7	8.6	2.1			
30 - 44 "	75.1	9.2	4.8	4.4	0.3	5.5	11.7	25.8	18.8	3.8			
45 - 64 "	31.5	6.8	4.8	1.9	—	0.2	4.1	12.5	6.8	1.1			
65 και άνω	0.6	—	—	—	—	—	0.2	0.1	—	0.2			
Άρρενες	114.6	13.9	7.6	6.3	0.1	7.6	16.5	47.5	23.8	5.2			
14 ετών	0.9	—	—	—	—	—	0.1	0.3	0.6	—			
15 - 19 "	11.0	0.3	—	0.3	—	0.2	1.9	4.9	3.3	0.3			
20 - 24 "	37.5	2.1	0.4	1.7	0.1	3.1	6.9	15.3	8.5	1.5			
25 - 29 "	21.1	2.6	1.5	1.2	—	3.1	2.6	8.7	3.0	1.0			
30 - 44 "	26.0	4.4	2.6	1.8	0.1	1.1	3.1	10.5	5.3	1.5			
45 - 64 "	17.7	4.4	3.2	1.2	—	—	1.7	7.8	3.0	0.8			
65 και άνω	0.4	—	—	—	—	—	0.2	0.1	—	0.1			
Θήλειες	181.4	16.4	6.6	9.8	0.3	27.5	32.8	57.8	40.3	6.2			
14 ετών	0.6	—	—	—	—	—	—	0.6	—	—			
15 - 19 "	25.9	1.7	0.3	1.4	0.1	2.2	5.5	9.4	6.4	0.7			
20 - 24 "	58.7	4.8	1.0	3.8	0.1	12.9	11.3	16.8	11.2	1.7			
25 - 29 "	33.0	2.7	1.4	1.3	—	7.8	5.0	11.0	5.5	1.0			
30 - 44 "	49.1	4.8	2.2	2.6	0.2	4.4	8.6	15.3	13.4	2.3			
45 - 64 "	13.9	2.4	1.7	0.7	—	0.2	2.4	4.8	3.7	0.3			
65 και άνω	0.1	—	—	—	—	—	—	—	—	0.1			

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ

Πίνακας 15 : Άνεργοι κατά βαθμό ασυνέπιας του τόπου διαμονής, ομάδες ηλικιών, φύλο και διάρκεια ανεργίας

Ομάδες ηλικιών και φύλο	Γενικό σύνολο	Ήταν σε διαθεσιμότητα	Δεν άρχισαν ακόμη να ζητούν εργασία	Έχουν βρει εργασία και παραμένουν να αναζητούν	Διάρκεια ανεργίας							Από το σύνολο "Νέοι"
					Κάτω από ένα μήνα	1 - 2 μήνες	3 - 5 μήνες	6 - 11 μήνες	12 μήνες και άνω			
Και των δύο φύλων	296,0	1,0	0,1	4,8	16,0	21,2	40,2	61,1	151,6	155,2		
14 ετών	1,5	—	—	—	0,1	—	0,4	0,3	0,7	1,2		
15 - 19 "	36,9	—	—	0,7	2,8	1,9	5,1	12,1	14,3	31,2		
20 - 24 "	96,3	0,1	0,1	1,2	5,5	7,8	11,6	20,4	49,7	71,8		
25 - 29 "	54,2	0,1	—	0,5	2,4	3,7	7,2	8,9	31,4	27,2		
30 - 44 "	75,1	0,5	0,1	2,0	4,2	4,9	10,2	13,2	40,0	20,6		
45 - 64 "	31,5	0,2	—	0,4	1,1	2,8	5,5	6,2	15,8	3,2		
65 και άνω	0,6	0,1	—	—	—	0,1	0,1	—	0,2	—		
Άρρενες	114,6	0,5	—	2,9	9,6	10,6	21,0	23,1	46,9	49,2		
14 ετών	0,9	—	—	—	0,1	—	0,4	0,3	0,1	0,7		
15 - 19 "	11,0	—	—	0,3	1,5	0,7	1,9	2,5	4,1	8,7		
20 - 24 "	37,5	—	—	0,8	3,3	4,0	6,5	9,6	13,4	26,8		
25 - 29 "	21,1	—	—	0,3	1,2	1,5	3,5	3,6	10,9	10,0		
30 - 44 "	26,0	0,3	—	1,2	2,6	2,5	4,9	4,2	10,2	3,1		
45 - 64 "	17,7	0,1	—	0,3	0,9	1,9	3,5	2,9	8,0	—		
65 και άνω	0,4	0,1	—	—	—	—	0,1	—	0,2	—		
Θηλείες	181,3	0,5	0,1	1,9	6,4	10,6	19,3	38,0	104,7	106,0		
14 ετών	0,6	—	—	—	—	—	—	—	0,6	0,6		
15 - 19 "	25,9	—	—	0,4	1,2	1,2	3,2	9,6	10,2	22,6		
20 - 24 "	58,7	0,1	0,1	0,4	2,2	3,7	5,1	10,8	36,3	45,0		
25 - 29 "	33,0	0,1	—	0,2	1,2	2,2	3,7	5,3	20,4	17,2		
30 - 44 "	49,1	0,2	0,1	0,8	1,5	2,4	4,3	9,0	29,9	17,5		
45 - 64 "	13,9	0,1	—	0,1	0,2	0,0	0,0	1,2	7,2	2,2		

ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αηδονά Ντ., Νεολαία και Κοινωνία, Δοκιμές σε σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα, Αθήνα 1992.
- Αλλαγή, Το θέμα της μερικής απασχόλησης 1994, Έτος 20ο, Αρ. φύλλου 3997, σελ. 7.
- Ανεργία-Απασχόληση. Σκιαγράφηση της πολιτικής για την αντιμετώπιση της ανεργίας, Αθήνα 1990.
- Ανεργία και Απασχόληση στην Ελλάδα, Εκδόσεις "Σύγχρονη Εποχή", Αθήνα 1991.
- Γαλάνης Γ., Ανεργία και εγκληματικότητα. Κοινωνική Εργασία, Μάρτιος 1989, τεύχος 13ο, σελ. 49-53.
- Γεωπονικά Νέα, Η ανεργία στην Ευρώπη, 1994, Αρ. φύλλου 3, Πάτρα, σελ. 3.
- Γραφείο Εργασίας Πάτρας, Ο.Α.Ε.Δ., Πάτρα 1994.
- Εγκυκλοπαίδεια "Δομή έγχρωμη", Εκδόσεις "Δομή", Αθήνα, τόμος 2ος, σελ. 81-83.
- Ελευθεροτυπία, Οικονομία και Αγορά, 1994, αρ. φύλλου 5.612, σελ. 40.
- Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Κατευθύνσεις που αφορούν τις παρεμβάσεις του Ευρωπαϊκού Ταμείου στα θέματα της καταπολέμησης της μακρόχρονης ανεργίας και της επαγγελματικής ένταξης των νέων, 1989, αριθμ. C45/04.
- Ευστρατόγλου Κ., Προβλήματα της Κοινωνίας και του ανθρώπου, Οργανισμός Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων, Αθήνα 1987.

- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Σχέδιο Νόμου για την Ε.Σ.Π.Α., 1985, τεύχος πρώτο, φύλλο 91, σελ. 1799-1802.
- Ζωγράφος Α., Οι νέοι κατά τη μετάβαση από το σχολείο ή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: Ικανοποίηση από την εργασία, αυτοαποδοχή, πολιτικός προσανατολισμός, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, Πάτρα 1993.
- Ημερήσιος Κήρυξ, Οικονομία, 1994, Έτος 26ο, Αριθμ. 7423, σελ. 5.
- Κασιμάτη Κ., Επιλογή επαγγέλματος, πραγματικότητα ή μύθος; Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1989.
- Κιτσάκης Αθ., Κοινωνικά Δοκίμια, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1988.
- Κιτσάκης Αθ., Η σύγχρονη κοινωνία, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1988.
- Κιτσάκης Αθ., Προβλήματα της εποχής μας, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1988.
- Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, Μερική Απασχόληση, Α' Έκδοση, 1994, αρ. φύλλου 880, σελ. 63.
- Κυρίτσης Ν., Οι επιπτώσεις της ανεργίας στους εργαζόμενους και την κοινωνία, Επιστημονική Σκέψη, Αθήνα 1988, Τεύχος 40, σελ. 18-24.
- Νέες Τεχνολογικές, Νέες Κοινωνικές σχέσεις. Η ευρωπαϊκή σοσιαλιστική προσέγγιση. Έκδοση κοινοβουλευτικής ομάδας του ΠΑ.ΣΟ.Κ. στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ρόδος 1988, σελ. 80-98.
- Νικολινάκος Μ., Μελέτη για την ανεργία, Αθήνα 1983.

- Ντουχόβναγια Λ.Τ., Το αστικό κράτος και η αγορά εργασίας, Ρώσικη έκδοση, 1985.
- Πελοπόννησος, Επιχορηγούμενο πρόγραμμα 1994, σελ. 1.
- Σαράντος Ι. Καργάκος, Προβληματισμοί (ένας διάλογος με τους νέους), Τόμος Α', Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1988.
- Σαράντος Ι. Καργάκος, Προβληματισμοί (ένας διάλογος με τους νέους), Τόμος ΣΤ', Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1989.
- Στατιστική Υπηρεσία, Ν. Αχαΐας, 1994.
- Τζίτζη Αρ., Προτάσεις κατά της ανεργίας, ΕΙΝΑΙ, Νοέμβριος 1994, τεύχος 181, σελ. 17-20.

